

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «КІРОВОГРАДСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СУХОМЛІНСЬКОГО»

Інтелектуальний резерв

Завдання для підготовки учнів до олімпіади з
української мови й літератури

Кропивницький
2024

УДК 373.5.016:811.161.2

*Друкується за рішенням науково-методичної ради
комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»
(від 09 лютого 2021 року, протокол № 1)*

Інтелектуальний резерв. Завдання для підготовки учнів до олімпіади з української мови й літератури / укладач Н. Котляренко. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2024. 92 с.

Рецензенти:

Вікторіна О.М., старший викладач кафедри теорії і методики середньої освіти комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського», кандидат філологічних наук.

Голик О.В., учитель української мови і літератури комунального закладу «Академічна гімназія Кропивницької міської ради», заслужений учитель України, учитель-методист.

Навчально-методичні матеріали визначають шляхи системної поглибленої підготовки учнів до олімпіади з української мови й літератури, сприяють формуванню ключових і предметних філологічних компетентностей учнів.

Посібник рекомендовано для вчителів української мови й літератури.

УДК 373.5.016:811.161.2

Відповідальний за випуск – Віталій ДМИТРУК

© КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2024

Зміст

Вступ	5
Розділ 1. Основні напрями підготовки учнів до олімпіади з української мови й літератури	6
1.1. Як підготувати учнів до олімпіади.....	6
1.2. Як створити щомісячний особистісно орієнтований план для учня.....	10
1.3. Як створити робочу сторінку мовно-літературних дослідницьких завдань.....	11
Розділ 2. Завдання з української мови	13
2.1. Твір-роздум із мовним завданням.....	13
2.2. Твір-есе.....	18
2.3. Редагування лексичних, граматичних помилок.....	21
2.4. Орфографічний практикум.....	29
2.5. Лінгвістичний бліц.....	33
2.6. Синтаксичний розбір.....	49
2.7. Теоретичний практикум.....	56
Розділ 3. Завдання з української літератури	58
3.1. Літературний твір.....	58
3.2. Упізнай автора.....	60
3.3. Упізнай твір.....	76
3.4. Літературознавчий бліц.....	81
3.5. Аналіз художнього тексту.....	83
Відомості про авторів.....	90
Список використаних джерел.....	91

Умовні скорочення:

З – зміст тексту.

МО – мовне оформлення тексту.

І – орфографічна помилка.

У – пунктуаційна помилка.

Г – граматична помилка.

Л – лексична помилка.

Ст.- стилістична помилка.

ООП – особистісно орієнтований план.

ТЗ – теми для занурення.

ТІП – теми для інтервальних повторів.

Вступ

Мета навчально-методичних матеріалів «Інтелектуальний резерв» – окреслити шляхи підготовки учнів до олімпіади з української мови й літератури, створити конструктор завдань для системного поглибленого вивчення мовних та літературних тем. Завдання укладено відповідно до чинних програм з української мови й літератури [4, 5]. Запропонований формат завдань передбачає творчий підхід вчителя до моделювання робочих сторінок, послідовне й цілісне формування «м'яких» та філологічних навичок учнів.

Теоретичною основою розробки стали присвячені ефективному навчанню дослідження науковців, зокрема Барбари Оклі, Терренса Сейновскі [7], що розкривають шляхи сприйняття інформації та її засвоєння.

«Інтелектуальний резерв» складається із теоретичного розділу, у ньому окреслено шляхи підготовки учнів до олімпіади, та двох практичних розділів: «Завдання з української мови», «Завдання з української літератури». Запропоновані завдання створено учасниками обласного семінару-практикуму «Особливості підготовки учнів до виконання олімпіадних завдань з української мови й літератури», вчителями-практиками України.

Дослідження випробувань всеукраїнського рівня стало підґрунтям до створення системи вправ:

- твір із мовним завданням (роздум, есе), редагування (лексичні, граматичні), орфографічний практикум, лінгвіністичний бліц, синтаксичний розбір, напівтести, теоретичний практикум;
- літературний твір, упізнай автора, упізнай твір, літературний бліц, теоретичний практикум, аналіз художнього тексту.

Розробка може бути використана для конструювання робочих щотижневих сторінок, під час системної та комплексної підготовки учнів до олімпіади.

Розділ 1. Основні напрями підготовки учнів до олімпіади з української мови й літератури

1.1. Як підготувати учнів до олімпіади

Знання – це не накопичення інформації, а процес розвитку.

Спостереження, навчання дією, трансформування базової інформації й формування нової, інтегрування, уникнення шаблонів і стереотипів, експерименти і пошуково-дослідницька діяльність сприяють розвитку системного, критичного, креативного мислення, формуванню комунікативних навичок, здатності співпрацювати в команді, умінню навчатися самостійно впродовж життя.

Розглянемо основні напрями підготовки учнів до олімпіади з української мови й літератури.

1. ЗАЦІКАВЛЕННЯ.

Жодна цікава робота не буває важкою. Без зацікавлення та розуміння «для чого» підготовка до олімпіади не буде дієвою, тому важливо знайти той гачок, що «зачепить» на українську.

Що це може бути? Найчастіше – мініпроекти, у яких поєднується те, що цікаво, тобто захоплення учня, та те, що потрібно, тобто мова чи література. Спільне дослідження різних сфер затягує, і тоді вчитися легко. До речі, поєднання різних дисциплін дає можливість переносити цікаві ідеї з однієї галузі до іншої. Отже, варто запропонувати учню записати 30 улюблених справ на місяць. Нехай він щодня виконує по одній, поєднуючи її з мовою чи літературою. Зацікавлення – перший мотиватор, направте його не на розвагу, а на захоплення, продуктивну справу, чіткі спільні цілі, а ще олімпійські амбіції. Віра вчителя у свої можливості та можливості учня, постійна підтримка сприятиме спільному зацікавленню у результаті, спільному розвитку.

2. МОТИВАЦІЯ.

Мотивація вчителя і мотивація учня – різні речі. Водночас вони все ж починаються із відповідей на одні й ті ж запитання:

- Чому для тебе це потрібно?
- Що саме ти хочеш?
- Як зміниться твоє життя, якщо ти досягнеш результату?
- Де це зможеш використати в майбутньому?

Коли з'явиться прив'язка до майбутнього, виникне і розуміння особистої потреби. Мотивація – це потреба ... у саморозвитку, відкритті свого потенціалу, прагненні бути успішним. І вона стосується як вчителя, так і учня. Як мотиватор можна використати такі риси сучасної молоді:

- практичність (тобто розуміння: «навіщо?»);
- досяжні чіткі цілі;
- прагнення через мережі показати себе світу;
- плани бути значущими у світовому масштабі.

Мотивує те, що дає позитивні емоції.

3. САМОРОЗВИТОК.

Особиста мотивація починається із самодисципліни: не лише прописати досяжні цілі у плані, а й почати їх реалізовувати. Щодня відкривати щось нове, адже той, хто не вчиться 5-10 годин на тиждень, «застаріє», як технологія.

Для сучасних учнів головне – натхнення, тоді вони повністю зануряться у світ свого захоплення. Не можна надихнути учня на пізнання і показати шляхи до саморозвитку, якщо сам не розвиваєшся. Учитель – завжди приклад, він має продемонструвати шляхи розвитку.

4. ТВОРЧЕ СЕРЕДОВИЩЕ.

Постійний саморозвиток дає можливість сформувати творче середовище.

Один із способів вивчити мову – оточити себе мовою, тому для загального занурення у мовне українське середовище варто запропонувати учням:

- налаштувати комп'ютер та соцмережі на українську;
- наживо та у соцмережах спілкуватися українською;
- слухати українські аудіокниги та пісні вранці по дорозі до школи;
- читати для задоволення сучасні українські книги;
- дивитися популярні сучасні українські фільми;
- самостійно вивчати щодня по 10 сучасних українських та запозичених слів,

записувати їх до свого словника;

- вести українською щоденник, блог.

Важливо вибрати декілька талановитих учнів, це дає можливість їм спілкуватися, моніторити помилки, вчити інших, набиратися спільного досвіду, конкурувати ... і так рости. Продуктивне середовище завжди стимулює розвиток.

Для мотивованих учнів репродуктивні завдання часом будуть нудними, тому запропонуйте учням такі завдання, що розвивають, та водночас:

- розширюють мовно-літературний простір;
- систематизують знання;
- покажуть різні шляхи і способи виконання завдань;
- розвиватимуть навички.

Сучасні учні – прихильники свободи вибору, вони будуть вдячні, якщо ви запропонуєте їм самостійно обирати завдання із списку. Важливо через завдання навчити учнів виконувати роботу самостійно і продуктивно, визначати проміжні результати, переживати маленькі успіхи, що наповнюють енергією та вірою в наступний успіх.

У наш час інновацій варто змінити традиційні підходи до навчання. Тепер є можливість не лише користуватися текстовими, візуалізованими матеріалами, тренажерами вивчення, наприклад мови, а й безперервно навчатися:

- у будь-який момент бути на зв'язку з учителем,
- проводити індивідуальне і групове онлайн-навчання,
- використовувати відеочат для консультацій з учителем, науковцями.

5. СПРИЙНЯТТЯ ІНФОРМАЦІЇ.

Одним із ключових завдань учителя при підготовці до олімпіади є знайомство учня із новими підходами усвідомленого навчання. Розпочати варто із розуміння, як сприймає інформацію мозок та як урахувати РЕЖИМИ МОЗКУ:

- *зосереджений*, що використовується для максимальної концентрації при вивченні теорії, розуміння основних ідей, аналізу;
- *розсіяний*, що сприяє виникненню ідей виконання завдання.

Із режимами мозку пов'язаний МЕТОД ПОМОДОРО, що заснований на повторенні: 25 хвилин зосередженої розумової роботи та 5 хвилин руханки.

Особливу увагу варто звернути на ТРЕНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ. Адже вона, пам'ять, важлива частина навчання.

Розкажіть учню, як використовувати види пам'яті:

- *робочу*, що може запам'ятати лише 4 відрізки інформації;
- *довготривалу*, що, як великий склад, зорієнтована на повторення інформації та практику.

Для тренування пам'яті та запам'ятовування інформації запропонуйте учням проєкспериментувати із такими техніками, як:

- мнемотехніка,
- асоціативна мапа, асоціативний ряд,
- візуальна асоціація,
- групування 4 образів, що мають спільні ознаки,
- метод Цицерона,

- сторітелінг (створити історію про...),
- метод абрєвіатури чи асоціації за першими літерами («Мавпа Буф», «Де ти з'їси ці лини», «Кафе «Птах»»),
- власні коментарі про об'єкт вивчення.

Важливою частиною запам'ятовування та навчання є сон. Наш мозок упродовж сну впорядковує ідеї й поняття. Ідея «почитати перед сном» реально діє, тому що чим довше спати після опрацювання інформації, тим краще вона запам'ятається. А от безсонні ночі погіршують пам'ять.

Із тренуванням довготривалої пам'яті пов'язаний МЕТОД ІНТЕРВАЛЬНИХ ПОВТОРЕНЬ. Тобто новий матеріал варто пригадати через часові проміжки:

20 хвилин – 8 годин – добу – тиждень – місяць.

Постійна самоперевірка допомагає зрозуміти: навчання це чи ілюзія.

Для цього використайте такі форми роботи:

- пригадування, а не перечитування інформації;
- пригадування за межами освітнього простору;
- малювання мапи понять, а потім перечитування й доповнення інформації;
- створення написаних від руки двосторонніх карток із записами (з однієї запитання та пам'ятний образ, з іншої – відповідь), їх можна використовувати як гру для самоконтролю;

- прописування інтервальних повторень тем в особистісно орієнтованому плані учня.

Важливими компонентами сприйняття інформації та продуктивного навчання є УВАГА та ПОРІГ СПРИЙНЯТТЯ. Для цього через спостереження з'ясовується час найвищої працездатності, а значить – найкращий час для навчання та виконання складних завдань.

6. СИСТЕМНІСТЬ.

Одним із ключових методів підготовки до олімпіади є МЕТОД ЗАНУРЕННЯ, що застосовується для системного комплексного довготривалого навчання через короткі щотижневі списки чітких завдань.

Пропоную зорієнтувати увагу на практичному використанні методу:

- розробити щомісячний ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПЛАН учня, використовуючи не теми, а списки завдань;
- щомісячно «ЩОТИЖНЕВІ 5 з мови», «ЩОТИЖНЕВІ 4 з літератури» та день для читання художньої літератури;
- до списків завдань (упереміш складних і легких) вказати теми, які потрібно опрацювати, та інструменти, які потрібно використати, щоб вирішити завдання;
- розпочинати із найважчого завдання, а потім переходити до простих, це дасть можливість реально оцінювати підготовку, а не отримати ефект ілюзії знань;
- використовувати інструмент Trello як онлайн-дошку завдань на тиждень чи місяць (дошка цікава тим, що онлайн можна створити такі рубрики, як: «завдання» – «розпочато роботу» – «виконано роботу», – і це дає можливість й учню, й вчителю постійно бачити чи є прогрес у навчанні);
- запропонувати учням великі завдання ділити на частини, а розмальовку слона, якого варто їсти шматочками, щоб не вдавитися, розфарбовувати в міру виконання мінізавдань; щодня до цих частин створювати візуалізовані опори. До речі, для учнів прикольно «з'їсти слона», а позитивні емоції завжди підвищують швидкість мислення та інтелектуальну активність, негативні ж, наприклад, страх, що часто з'являється під час олімпійських випробувань, навпаки блокує продуктивне мислення. Навчання не має бути лише заради навчання. Це реально має бути цікаво учню, подобатися йому і стати світом його захоплення.

Отож, підготовка до олімпіади з української – це не постійне зубріння теорії. Бо зазубрене швидко зникає з пам'яті.

Це створення та розширення українського простору навколо дитини через систему завдань, де недостатньо наявних знань, а потрібні пізнавальні пошуки. Такі завдання відкривають здібності та розвивають навички.

7. РОЗВИТОК НАВИЧОК.

Маємо розуміти, що завдання вгадати не можна, тому підготовка до олімпіади має бути зорієнтована на чітке розуміння, які навички варто розвивати, щоб виконати олімпіадні завдання. Пропоную звернути увагу на формування таких М'ЯКИХ навичок soft skills:

- когнітивна гнучкість – як можливість швидко реагувати на ситуацію, швидко використовувати ті знання, які є, щоб вирішити завдання (для олімпіади важлива швидкість мислення, тому ті, хто довго роздумують (навіть якщо їхні рішення цікаві) – не для олімпіади, а для творчих конкурсів);

- креативне мислення – як можливість генерувати нові ідеї, що відрізняють учня від інших, роблять його оригінальним;

- вирішення складних завдань – як поєднання логічного та креативного мислення;

- критичне мислення – як можливість переосмислювати, аналізувати інформацію, виділяти головне та другорядне;

- взаємодія з іншими – як можливість розширення творчого простору та набуття досвіду;

- ведення переговорів – як можливість переконати тих, хто буде читати твір, у актуальності ідей;

- орієнтація на сервіс – як можливість запропонувати такі ідеї, що зацікавлять тих, хто буде перевіряти роботу.

Для розвитку МОВНО-ЛІТЕРАТУРНИХ навичок потрібно:

- щодня вивчати нові сучасні слова із різних сфер життя, вести власний електронний словник;

- самостійно проводити пошуково-дослідницьку роботу, створювати новий контент у вигляді опор та мінітекстів;

- редагувати тексти, знаходити лексичні, граматичні, орфографічні, пунктуаційні помилки;

- моделювати речення на основі художнього тексту, що дає уявлення про типи речень, їх структуру;

- писати твори, використовуючи актуальні чи оригінальні теми, створити свій стиль написання текстів, для практики щодня вести сторінку у соцмережі чи блог (наприклад, рубрику «Розкажу світу про Україну», це дає можливість інтегрувати різний матеріал і формувати навички письма), а також моніторити реакцію читачів, а значить визначати і якість твору;

- читати художні твори, особливо сучасну художню літературу, вести записник ідей;

- створювати опори системного уявлення про літературний процес та ролі унікальних особистостей у ньому;

- аналізувати тексти, використовуючи коментоване читання;

- до кожного художнього твору моделювати візуалізовану хронотопічну картинку, прописуючи композиційні елементи та головні деталі;

- для діагностики сталих знань щотижня проходити тестування.

Актуальності набувають форми роботи, що формують текстову зв'язність, розширюють і збагачують словниковий запас учнів, а через лексичну і граматичну синонімію увиразнюють мовлення.

Зацікавлення – мотивація – саморозвиток – творче середовище – сприйняття інформації – системність – розвиток навичок – це основні напрямки роботи у підготовці до олімпіади. Вони складові результату, що є спільною перемогою учня і вчителя.

Наталія Котляренко

1.2. Як створити щомісячний

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПЛАН для учня.

План роботи – необхідна складова, оскільки дає розуміння напрямку руху підготовки до олімпіади.

Комплексне вивчення матеріалу та розширення тематичних меж можливе, якщо використовувати за основу не списки тем, а мовно-літературні дослідницькі завдання, що розширюють знання та розвивають навички. В основі плану – методи занурення та інтервальних повторень.

Складники плану:

_____ клас, учень _____

Червень		
1. Список завдань із мови	1. Твір із мовним завданням. 2. Редагування лексичних / граматичних помилок. 3. Комплексні лінгвістичні завдання. <i>Наприклад.</i> <i>Утворіть назви соків від фруктів та овочів: апельсин, лимон, вишня, яблуко, груша, виноград, помідор, морква, буряк.</i> <i>Охарактеризуйте кожен прикметник.</i> 4. Теоретичний практикум. 5. Синтаксичний розбір.	Теми для занурення (ТЗ): 1. Прикметник: - відносні прикметники, - групи прикметників, - способи творення прикметників, - складні прикметники. Теми для інтервальних повторень (ТП): 2. Чергування голосних і приголосних. 3. Подвоєння приголосних. 4. Апостроф. 5. Словосполучення.
2. Список завдань із літератури	1. Літературний твір. <i>Наприклад. Як на основі романтичного стилю М. Гоголя та Т. Шевченка формується український неоромантизм?</i> 2. Теоретичний практикум. 3. Упізнай автора в контексті часу. 4. Літературознавчий бліц.	ТЗ: 1. Неоромантизм, особливості часу. 2. Неоромантичні новели. ТП: 2. Романтизм, особливості часу. 3. Романтизм у творчості М. Гоголя. 4. Романтизм у творчості Т. Шевченка.
3. Список завдань із мови	1. Твір-есе. 2. Редагування лексичних / граматичних помилок. 3. Комплексні лінгвістичні завдання. 4. Орфографічний практикум. 5. Синтаксичний розбір.	ТЗ: 1. Творення слів. ТП: 2. Частини мови. 3. Способи словотворення. 4. Написання суфіксів. 5. Фонетичні зміни.
4. Список завдань із літератури	1. Літературний твір. <i>Наприклад. Як на основі романтичного стилю М. Гоголя та Т. Шевченка формується український постмодернізм?</i> 2. Теоретичний практикум. 3. Упізнай твір. 4. Аналіз художнього тексту.	ТЗ: 1. Постмодернізм як явище. ТП: 2. Романтизм.

Для створення плану скористайтеся завданнями, що запропоновані у збірнику (розділ 2, 3), та матеріалами сайту “[Інтелектуальний резерв](#)”.

Двотижневий список завдань із мови та літератури може бути поданий у вигляді робочої сторінки.

1.3. Як створити РОБОЧУ СТОРІНКУ мовно-літературних дослідницьких завдань.

Робоча сторінка – засіб навчання, що може бути використаний для самостійного двотижневого комплексного вивчення тем із мови й літератури.

Зразок.

Робоча сторінка завдань олімпіади з української мови й літератури

Українська мова

1. Напишіть твір-роздум на одну із запропонованих тем:

- «Ваші крила... Вони не декоративні? Ви можете літати...» (Ю. Винничук);
- «Глобальні зміни починаються з малого – із нас самих» (М. Цукерберг).
- 7 звичок, що сприяють успіху в житті.

У творі використовуйте:

1) присвійний прикметник, 2) неозначено-кількісний числівник, 3) дієприкметниковий зворот, 4) однорідні додатки, 5) складений дієслівний присудок, 6) складений іменний присудок (позначте їх цифрами); 7) інформацію з біографій І. Франка, О. Ольжича, Ю. Винничука. **Обсяг – 1,5-2 сторінки.**

15 балів (12 б. – твір, 3 б. – завдання).

2. Редагування. Виправте помилки у сполученнях слів і запишіть їх правильно:

1) жити за чужий рахунок, 2) нанести збитки, 3) під відкритим небом, 4) рахуватися з думкою, 5) терпіння лопнуло, 6) саме по собі зрозуміло, 7) другими словами, 8) канцелярські приналежності. **4 бали.**

3. Лінгвістичний бліц. Дайте відповіді на запитання, дотримуючись чіткості й лаконічності у висловлюваннях:

1. Від назв зерна утворити 8 прикметників, прокоментувати орфограми.

2. Від назв фруктів чи овочів утворити 4 назви соків, при творенні яких виникають труднощі.

3. Утворіть прикметники від слів Тянь-Шань, Давидів Брід, Дамаск.

3 бали.

4. Визначте рід іменників, утворіть словосполучення з прикметниками: насип, путь, ступінь, папороть, тюль, розкіш, шампунь, ваніль.

4 бали.

5. Запишіть речення, розставивши пропущені розділові знаки.

Зробіть синтаксичний розбір: 1) підкресліть члени речення, 2) надпишіть над кожним словом частину мови, 3) побудуйте структурну схему речення, 4) дайте загальну характеристику всій конструкції й компонентам як простим реченням.

Поки поїзд їде поки за вікном падає сніг поки пальці пахнуть мандаринками так легко й приємно виплітати вовняні шкарпетки а потім зійшовши на дбайливо підметений перон з перону в машину з машини в теплу домівку яка пахне сосною, помаранчами і випічкою надягати ті шкарпетки на малі зворушливі ноженьята малюків і розповідати їм історії сніжинок які танцювали за вікном (за Н. Гербіш).

17 балів:

4 б. – пунктуація (-0,5 б. за помилку),

4 б. – члени речення (-0,5 б. за помилку),

3 б. – структурна схема,

4 б. – загальна характеристика синтаксичної конструкції,

2 б. – частини мови (-0,5 б. за помилку).

Українська література

1. Упізнай автора. Визначте письменника за характеристикою його діяльності та створіть текст-мініатюру (до 5 речень), охарактеризувавши його творчість (модерні течії, жанри, новаторство, мотиви та ідеї творів).

1. Ця багатогранна людина: новатор у прозі, художник, фольклорист, історик, педагог, видавець «Записок о Южной Русі», редактор першого українського журналу «Основа», перший, хто почав перекладати європейську класику і Святе писмо українською мовою, мовознавець, чия «Граматика української мови» до 1917 року була офіційним українським правописом.

2. Він захоплювався класичною музикою, в оригіналі читав античну літературу. І не всі знали, що цей викладач словесності, історії, географії та логіки у час заборони друкувати українською написав понад 50 прозових творів. Літературознавець, казкар, драматург, етнограф, він постійно намагався зберегти «українські ідеї». Створив «Граматика української мови» у двох томах та завершив разом із І. Пулюєм перший переклад Святого Письма українською мовою.

3. За яку б справу у Харкові він не брався, завжди виконував її сумлінно, захоплювався до самозабуття, не шкодуючи ні сил, ні часу. Був військовим, як призначено кожному дворянину, й монахом, музикантом й піснярем, актором комічних ролей, драматургом й директором Харківського театру, педагогом, журналістом, але прославився як основоположник української прози.

15 балів

(по 1 б. за кожне правильне визначення письменника та по 4 б. за текст-мініатюру про його творчість).

2. Упізнай твір. За образами й деталями тексту визначте автора, назву твору, літературний напрям (течія), жанр, враження (твір про ...).

1. Місія, тризна, підпал флоту, очеретяний дід, війна, поєдинок, Біле місто.
2. Весілля, кохання, горішки, сватання, гроші, злива, ліс, монастир, молитви.
3. Дорога, Хмарище, Київ, викрадення, бубни, шаблі.
4. Соловейко в темнім гаї, цар волі, палати, кошения.

20 балів (по 5 б. за кожен ланцюжок).

3. Визначте 3 твори української літератури, у яких зображено державотворчу місію героя, указавши автора, назву твору.

6 балів (по 2 б. за кожен ланцюжок).

4. Виконайте системний аналіз художнього твору Ігоря Павлюка «Асоціації» (проаналізуйте основні мотиви поезії, визначте жанрові особливості, ключові художні образи й засоби художнього увиразнення).

Ангел, який сміється, –

Це уже трохи біс.

Маски – колишні лиця.

Трави – маленький ліс.

Мудрість – це перша старість.

Ніжність – це юний ніж.

Кобза – бабця гітари.

«Так» – це вчорашнє «ні».

Сонце – поганська свічка.

Цукор – весела сіль.

Постріл – це тиша вічна.

Бог – то забутий біль...

16 балів:

2 б. – літературний рід, напрям, жанрові особливості твору,

1 б. – тема,

2 б. – ключові мотиви (проблематика),

2 б. – композиція твору,

3 б. – характеристика ключових образів та семантичних кіл навколо них,

4 б. – художні засоби (тропи й синтаксичні фігури),

1 б. – символіка тексту (підтекст),

1 б. – ідея.

Розділ 2. Завдання з української мови

2.1. Твір-роздум із мовним завданням

Завдання.

Напишіть твір-роздум на одну із запропонованих тем, використовуючи приклади із біографій письменників:

- «Ваші крила... Вони не декоративні? Ви можете літати...» (Ю. Винничук);
- «Глобальні зміни починаються з малого – із нас самих» (М. Цукерберг).

У тексті використайте та позначте їх на полях відповідними цифрами: 1) присвійний прикметник, 2) неозначено-кількісний числівник, 3) дієприкметниковий зворот, 4) однорідні додатки, 5) складений дієслівний присудок, 6) складений іменний присудок.

15 балів (12 б. – твір, 3 б. – завдання).

Як формувати навички письма та навчитися писати твори?

- Створіть список актуальних чи оригінальних тем.
- Перед тим, як писати текст дайте відповідь на запитання:
1. Що хочу сказати? 2. Навіщо хочу сказати?
3. Для кого пишу?
- Щодня пишіть дописи на власній сторінці у соцмережі чи блозі, у яких розкрийте тему зі списку, інтегруйте різний матеріал, активізуйте словник, вивчайте нові сучасні слова, а також моніторте реакцію читачів, формуючи власний стиль.
- Щотижня пишіть твір на основі допису, ураховуючи:
 - роль початкової фрази,
 - чітко сформульовану думку та логічність речень,
 - вибір цікавої інформації про певні поняття, цікаві приклади, факти; думки із сучасних книг,
 - переконливі зрозумілі аргументи: коментування, роздуми й аналіз поняття, показ інших точок зору,
 - креативні ідеї, а не шаблони,
 - емоції живої людини, позитивну атмосферу твору,
 - використання синонімів (е-словник),
 - чіткі висновки.
- Використовуйте художні чи публіцистичні тексти для експериментів із типами мовлення (замінити розповідь роздумом) та малими епічними жанрами, які перетворювати в есе, відгук.
 - Копіюйте стилі прочитаних творів.
 - Напишіть есе за прочитаною книгою.
 - Користуйтеся для написання твору-роздуму, есе, відгуку візуальними опорами.
 - Використовуйте вільне письмо для ситуативних мініатюр.
 - Читайте з нотатками, ведіть «цитатник із творів» та застосовуйте його у власних творах та дописах.
- Редагуйте тексти, знаходячи лексичні, граматичні, орфографічні, пунктуаційні помилки.
- Створіть власну опору для перевірки твору, використовуючи критерії оцінювання, перевірте за нею текст, а потім скористайтеся електронною перевіркою.
- Застосуйте «барокові прикраси» та метод інтервальних повторень: дописуйте до власного тексту необхідні мовні явища зі списку, редагуючи речення.
- Змінюйте художні тексти, дописуючи необхідні мовні явища зі списку.
- **Орієнтуйтеся на загальний обсяг для творів:**
8 клас – 2 – 2,5 сторінки. 9 клас – 2,5 – 3 сторінки.
10 клас – 3 – 3,5 сторінки. 11 клас – 3,5 – 4 сторінки.

Список запропонованих тем для конструювання завдань.

- «Кожен має крила, крила надії, віри, любові. І ті крила в найважчі моменти життя рятують тебе...» (Дара Корній).
- «Найбільше щастя для людини – бути собою. Бути собою найважче, але бути собою якраз і найцікавіше» (Дара Корній).
- «Яку ватру розпалиш у собі – таким буде і світ довколишній...» (Дара Корній).
- «Роздоріжжя – на вулиці, у житті. Кожного дня робимо вибір або хтось його робить за нас...» (Дара Корній).
- «Сенс життя у виборі... Або ти живеш, або марнуєш життя на пошуки його сенсу» (Дара Корній).
- «Хіба життя – боротьба? Життя – радість» (Люко Дашвар).
- «Свобода – то не пошук, не боротьба, не втеча і не протистояння. Свобода – це достатність» (Надійка Гербіш).
- «Усе геніальне просто: пошук – це новий злет» (Тетяна Добко).
- «Все, що можна зробити за життя, робиться зараз – або не робиться взагалі» (Любо Дереш).
- «З нами стається лише те, чого ми хотіли, або те, чого ми боялись. Питання лише, що переважить – бажання чи страх» (Сергій Жадан).
- «Якщо дме вітер, то потрібно будувати вітряк, а не діставати щит» (Стівен Кінг).
- «Себе не знаходять – себе створюють» (Макс Кідрук).
- «Успіх залежить... від вашого ставлення до життя й віри у власні сили» (Леся Воронина).
- «Якщо ти не робиш чиясь життя кращим, отже, ти марнуєш час» (Макс Кідрук).
- «Той, хто навчився любити інших, отримує серце!» (Дара Корній).
- «Сім'я – це вічний пошук гармонії, в якому важливо вчитися домовлятися» (Святослав Черній).
- «Діти – не порцелянові пупсики. Вони люди» (Марина Аромштам).
- «Є речі вічні. А є – тимчасові...» (Ірен Роздобудько).
- «Можна прожити все життя і жодного разу не зіткнутися з дивом. Можна зіткнутися – і пройти повз нього з пучком редиски в сумці. А можна просто йти назустріч...» (Ірен Роздобудько).
- «Час має здатність ущільнюватись і розтягуватись, залежно від того, як і чим ми його наповнюємо...» (Марина Павленко).
- «Майбутнє щодня стає минулим» (Ліна Костенко).
- «Можливості кожного величезні... Великі люди, – це ті, що використали свої можливості...» (Валер'ян Підмогильний).
- «Ким ти є зараз і що ти робиш зараз – лише се має сенс. А не те, ким ти був і що ти робив колись» (Мирослав Дочинець).
- «Неможливих речей немає. Є недостатня кількість спроб» (Любо Дереш).
- «У середині нас криються потенційні творчі можливості, і ми повинні працювати щосили, щоб розкрити цей потенціал» (Мартін Лютер Кінг).
- «Випробування зміцнюють дух і ведуть до життя» (Василь Шкляр).
- «Нащо нам чужі землі, ми й про свою мало знаємо» (Люко Дашвар).
- «Мова – далеко не тільки «засіб спілкування», тобто передачі «вже готових думок»... Куди серйозніша її місія – бути способом народження тих думок. Коли «нема мови», людині просто-напросто «нема чим думати» (Оксана Забужко).
- «Знати літературу є перша ознака культурної людини» (Валер'ян Підмогильний).
- «Село — це традиції, це скарбниця нації, це продовження природного способу життя... Село повертає розуміння істинних людських цінностей...» (Люко Дашвар).
- «Україна в цьому справді унікальна країна, яких більше нема ніде у світі» (Василь Шкляр).

- «Людина сама наповнює змістом і своє життя, і власне ім'я» (Люко Дашвар).
- «Стиль одягу – відбиток твоїх поглядів, смаків та вподобань» (Оксана Караванські).
- «Якщо хочеш змінити своє життя, будь готовим до того, що потрібно буде робити щось по-іншому» (Кевін Брейсі).
- «Світ міняється швидше, ніж навчальні програми. Зараз на юнаків і дівчат впав тягар ментальної перестановки меблів у голові. Тепер вони будуть змушені змиритися з тим, що багато завчених ними правил, за якими, вони думали, рухається світ, – не працюють» (Оксана Забужко).
- Петро Яцик: історія успіху, або як стати мільйонером, маючи лише 7 доларів у кишені.
- Особистості в контексті світового мистецтва: Катерина Білокур.
- Особистості в контексті світового мистецтва: Іван Марчук.
- Що означає бути українцем у сучасному світі?

Зверніть увагу! Для конструювання додаткового мовного завдання використайте метод інтегральних повторень та не менше 6-ти мовних явищ (**3 бали**).

Наприклад, у тексті використайте та позначте на полях відповідною цифрою:

- 1) відокремлені означення, виражені дієприкметниковими зворотами (не менше 2);
- 2) складнопідрядні речення з однорідною підрядністю (2);
- 3) безсполучникові речення з неоднорідними частинами (2).

Список запропонованих тем вчителями-практиками області.

- «У цьому столітті Україна стане начебто вільною. Але боротьба ще триватиме довго...» (Степан Процюк).
 - «Захочеш і будеш! В людині, зятям, Лежить невідгадана сила...» (Олег Ольжич).
 - Сміливі завжди мають щастя?
- У творі використайте:** 1) 2-3 незмінювані іменники, 2) відокремлене означення, 3) відокремлену обставину, 4) складений дієслівний присудок, 5) складне речення з підрядним допустовим, 6) складне речення з підрядним означальним (позначте їх цифрами).
- «Українська мова – це не лише сленг, аргі, просторіччя, суржик тощо. Українська мова – це не лише правопис і словники. Українська мова – це не лише підготовка до ЗНО. Українська мова – це світогляд. Кожного з нас» (Аліна Акуленко).
 - У добу соцмереж дехто починає вести подвійне життя, публікуючи світлини, орендує для професії авто чи навіть букет квітів. Отримуючи схвальні відгуки в інтернеті, такі люди вважають себе кращими. Чи може «друга дійсність» зробити людину по-справжньому щасливою?
 - Академічна доброчесність: що в учнів на думці та як вирішити проблему недоброчесності.
- У творі використайте:** 1) просте ускладнене речення; 2) 5 словосполучень, які є емоційно забарвленими, 3) багатокомпонентне складне речення змішаного типу; 4) інверсію, 5) риторичне запитання; 6) речення з невластивою прямою мовою (позначте їх цифрами).
- Що, на твою думку, важливіше: свобода слова, право на чесний суд чи право на приватне життя?
 - Перед тобою стоїть вибір: втратити всі старі спогади або не мати можливості отримувати нові. Що б ти обрав і чому?

- Якби в тебе була можливість укорінити у своєму дитячому розумі якусь пораду, що б це була за порада?

- На прохання поштового офісу тобі належить обрати героя нової марки. Хто б це міг бути з українських митців та чому?

- «Мрія дає нуль, якщо її не зробити життям» (Григор Тютюнник).

У творі використайте: 1) присвійний прикметник, 2) складнопідрядне допустове речення, 3) відокремлену прикладку, 4) однорідні додатки, 5) вставні компоненти, 6) інформацію з біографій відомих мотиваторів сучасності (позначте їх цифрами).

- Чи можна, на Вашу думку, сподіватися на вдосконалення світу навколо, не змінюючись самому?

- Як мрія може допомогти досягти успіху?

- Чи дійсно інтереси жінки мають зводитись до Kinder, Kirche, Kuche (діти, церква, кухня)?

У творі використайте: 1) вищий ступінь порівняння прикметника; 2) 2 речення, ускладнені відокремленими членами речення; 3) 2 речення, ускладнені вставними словами; 4) однорідні додатки.

- «Не треба слів ! Хай буде тільки діло!» (Олена Теліга).

- «Провал—це лише один із варіантів...» (Ілон Маск).

- Чи можливо в сучасному світі змінити минуле?

У творі використайте: 1) активний дієприкметник, 2) прислівник способу дії, 3) дієприслівниковий зворот, 4) однорідні обставини, 5) словосполучення зі зв'язком узгодження 6) складений дієслівний присудок (позначте їх цифрами); 7) інформацію з біографій Олени Теліги, Ілона Маска.

- «Єдиний спосіб зробити щось добре – любити те, що ти робиш» (Стів Джобс).

- «Навчання ніколи не вичерпує розум» (Леонардо да Вінчі).

- «Щоб дійти до мети, треба перш за все йти» (Оноре де Бальзак).

У творі використайте: 1) власні назви, 2) відокремлені додатки та прикладки, 3) складений іменний присудок, 4) однорідні члени речення, 5) речення з різними видами зв'язку, 6) складні числівники; 7) приклади з життя відомих людей.

- «Неможливих речей немає. Є недостатня кількість спроб» (Любка Дереш).

- «Людам здається, що вони змінюють події, проте іноді події змінюють людей» (Світлана Талан).

У творі використайте: 1) односкладні речення з різними типами присудків, 2) односкладне речення, ускладнене однорідними членами, 3) односкладне речення, ускладнене вставними словами.

- «Епіцентр усіх наших національно-патріотичних змагань – школа» (Василь Захарченко).

- «Батьківщину треба любити крилато, піднесено, солодко» (Василь Захарченко).

У творі використайте: 1) означальний займенник, 2) збірний числівник числівник, 3) дієприслівниковий зворот, 4) однорідні означення, 5) складений підмет, 6) присудок-фразеологізм (позначте їх цифрами).

Критерії оцінювання твору-роздуму.

Вимоги до змісту:

12 балів: тезу розкрито аргументовано й максимально повно, є глибоке розуміння теми, відповідність тексту її формулюванню; наявність неординарних власних думок, їх логічна аргументація; неординарна або ж струнка класична побудова твору; багатство словникового запасу; образне мислення; стильова єдність твору.

11 балів: тезу розкрито аргументовано й максимально повно, глибоке розуміння теми, відповідність тексту її формулюванню; наявність неординарних власних думок, їх логічна аргументація; неординарна або ж струнка класична побудова твору; багатство словникового запасу; образне мислення; стильова єдність твору.

10 балів: тезу розкрито аргументовано й максимально повно, достатньо глибоке розуміння теми, відповідність тексту її формулюванню; наявність власних думок, їх логічна аргументація; неординарна або ж струнка класична побудова твору; багатство словникового запасу; образне мислення; стильова єдність твору.

9 балів: тезу розкрито аргументовано й максимально повно, достатньо глибоке розуміння теми, відповідність тексту її формулюванню; наявність власних думок, їх аргументація; неординарна або ж струнка класична побудова твору; відносно багатство словникового запасу; образне мислення; стильова єдність твору.

8 балів: тезу розкрито аргументовано й максимально повно, достатнє розуміння теми, у цілому відповідність тексту її формулюванню; наявність власних думок; струнка класична побудова твору; відносно багатство словникового запасу; схильність до образного мислення; стильова єдність твору.

7 балів: тезу розкрито не повністю, достатнє розуміння теми, у цілому текст відповідає її формулюванню; наявність власних думок; струнка побудова твору; відносно багатство словникового запасу; схильність до образного мислення; відносна стильова єдність твору.

6 балів: достатнє розуміння теми; наявність власних думок; відносно струнка побудова твору; відносно багатство словникового запасу; відносна стильова єдність твору.

5 балів: достатнє розуміння теми; наявність власного ставлення до предмета зображення; відносно струнка побудова твору; середній рівень словникового запасу; наявність поодиноких зразків образного мислення; відносна стильова єдність твору.

4 бали: посереднє розуміння теми; відносно струнка побудова твору; рівень словникового запасу нижчий від середнього; відносна стильова єдність твору.

3 бали: змістова невідповідність твору формулюванню його теми; порушення стрункої побудови твору; рівень словникового запасу нижчий від середнього; відносна стильова єдність твору; менше ½ норми.

2 бали: змістова невідповідність твору формулюванню його теми; порушення стрункої побудови твору, наявні окремі фрагменти.

1 бал: змістова невідповідність твору формулюванню його теми; порушення стрункої побудови твору; рівень словникового запасу нижчий від середнього, наявні окремі речення.

0 балів: відсутність твору.

Вимоги до мовного оформлення.

Оцінюючи твір, потрібно врахувати наявність:

1) орфографічних та пунктуаційних помилок, які підраховуються сумарно, без диференціації (перша позиція);

2) лексичних, граматичних і стилістичних помилок (друга позиція).

У підрахунку помилок 2 негрубі вважати за одну помилку; повторювані – за одну; однотипні – на одне правило, але в різних словах – різні помилки. Твір має бути написаний охайно. 2 виправлення – 1 помилка.

Рівні	Бали	Зміст (З)	Грамотність: І + V	Л + Г + Ст.
I	1	окремі речення	15 – 16 і >	9 – 10
	2	окремі фрагменти	13 – 14	
	3	менше ½ норми	11 – 12	
II	4	7	9 – 10	7 – 8
	5	6	7 – 8	
	6	5	5 – 6	
III	7	4	4	5 – 6
	8	3	3	
	9	2	1 + 1 (негр.)	
IV	10	1	1	3
	11	–	1 (негр.)	2
	12	–	–	1

Загальну оцінку за мовне оформлення (МО) виводять так: до бала за орфографію та пунктуацію додають бал за лексичні, граматичні і стилістичні помилки, одержана сума ділиться на 2: **МО: 3 – 5 (8 + 8): 2 = 8 б.**

Під час виведення єдиної оцінки за письмову роботу до кількості балів, набраних за зміст твору, додається кількість балів за мовне оформлення та їхня сума ділиться на 2: **3 – 2: 9 б. МО – 4 + 6: 7 б. (9+7): 2 = 8 б.**

При цьому якщо частка не є цілим числом, вона заокруглюється в бік більшого числа. Остаточний вигляд запису: **3 – 2 : 9 б. МО – 3 – 5 : 8 б. 9 б.**

Оцінка за твір є середньою з-поміж балами за змістовий та мовний рівні.

2.2. Твір-есе.

Завдання.

Напишіть есе «*Що є найскладнішим у досягненні успіху*».

12 балів.

Як навчитися писати есе.

- Чітко розмежуйте поняття «твір-роздум» та «есе».
- Використати формат вільного письма та створити невеликий за обсягом текст (1 – 2 сторінки), що сприйматиметься як цілісний твір, висловивши власний погляд на тему.
- Дотримуватися стислості, логічності та чіткої структури есе: вступ, основна частина, висновок.
- У вступі обґрунтувати вибір теми есе.
- В основній частині навести інформацію, переконливі аргументи, необхідні для розкриття ідеї есе, власної позиції автора.
- У висновку підсумувати чіткі ідеї тексту.
- Кожен абзац есе має розкривати одну думку, але варто уникати різких стрибків від однієї ідеї до іншої. Думка повинна розкриватися послідовно.
- Есе повинно засвідчити, що його автор знає й осмислено застосовує теоретичні поняття, терміни, узагальнення, ідеї.
- Проекспериментувати із різновидами: інформаційне (есе-розповідь, есе-опис, критичне есе), дослідження (порівняльне есе, есе-протиставлення, есе причини-наслідку, есе-аналіз).

Список запропонованих тем для конструювання завдань.

- *Щодня ми маємо 24 години, щоб прожити їх з певним смислом.*
- *Як поєднати час, увагу та енергію?*
- *Як не відкладати важливі справи на потім?*
- *Як визначати пріоритети і не розпорошуватися на мільйон справ?*
- *Що таке покликання і як його знайти?*
- *Як народжується натхнення. Чи завжди тільки в праці?*
- *Чи є талант – краплею здібностей і морем праці?*
- *Дива трапляються, якщо багато працювати.*
- *Ми живемо у світі мільйонів можливостей.*
- *Чи пов'язані можливості й успіх із цінностями та розумінням себе?*
- *Що таке мотивація та коли вона з'являється?*
- *Як народжується бажання розвиватися?*
- *Перший крок на шляху до мети.*
- *Як цінності формують реальність?*
- *Навіщо прокачувати емоційний інтелект?*
- *Як страх обмежує мрії?*
- *Як зрозуміти, чого насправді ми хочемо?*
- *Що робить нас по-справжньому щасливим?*
- *Які звички змінюють життя?*
- *Як одяг впливає на особистість?*
- *Чи впливає хаос у шафі на невизначеність у житті?*
- *Як знайти книгу, заради якої хочеться відкласти смартфон?*
- *Чи дійсно для справжнього читача все важливе?*

● **Зверніть увагу!** Для поєднання мовної й літературної теми в інформаційному, порівняльному есе можна використати:

- сучасні українські твори,
- інформацію з біографій українських письменників:

1) напишіть есе «Що є найскладнішим у досягненні успіху», використавши інформацію з біографій Лесі Українки, Івана Карпенка-Карого чи Івана Малковича (на вибір);

2) напишіть есе «Натхнення народжується тільки з праці», використавши інформацію з біографій Григорія Сковороди, Івана Котляревського чи Олександра Довженка (на вибір);

3) напишіть есе «Талант – крапля здібностей і море праці», використавши інформацію з біографій Пантелеймона Куліша, Івана Франка чи Івана Тобілевича (на вибір);

4) напишіть есе «Для справжнього читача все важливе», використовуючи сучасні українські твори.

Критерії оцінювання оформлення есе.

Вимоги до змісту:

12 балів: створено яскраве, оригінальне за думкою та оформленням висловлення відповідно до мовленнєвої ситуації; повно, вичерпно висвітлено тему; вправно сформульовано тезу; проаналізовано різні погляди на той самий предмет, наведено два доречні аргументи, використано набуту з різних джерел інформацію для розв'язання певних життєвих проблем; приклади переконливі, конкретизовані; цілісний, послідовний і несуперечливий розвиток думки (логічність і послідовність викладу); висновок відповідає запропонованій темі й органічно впливає зі сформульованої тези, аргументів і прикладів; робота відзначається багатством слововживання та художньою цінністю.

11 балів: побудовано послідовний, повний текст, ураховано комунікативне завдання; вправно сформульовано тезу; аргументовано, чітко висловлено власну думку, зіставлено її з думками інших, уміло пов'язано обговорюваний предмет із власним життєвим досвідом, наведено два доречні й переконливі аргументи для обґрунтування тієї чи іншої позиції з огляду на необхідність розв'язувати певні життєві проблеми; приклади конкретизовані; робота відзначається багатством словника, точністю слововживання, стилістичною єдністю, граматичною різноманітністю; висновок відповідає запропонованій темі й впливає зі сформульованої тези, аргументів і прикладів.

10 балів: побудовано послідовний, повний текст, ураховано комунікативне завдання, чітко сформульовано тезу; певним чином аргументовано різні погляди на проблему, наведено два доречні й переконливі аргументи, приклади; неординарна побудова твору, робота відзначається багатством словника, граматичною правильністю, дотриманням стильової єдності й виразності тексту, але за одним із критеріїв допущено помилку; висновок відповідає запропонованій темі й впливає зі сформульованої тези, аргументів і прикладів.

9 балів: побудовано послідовний, повний, логічно викладений текст; сформульовано тезу, що відповідає запропонованій темі; загалом розкрито тему, висловлено основну думку; наведено один доречний аргумент; вдало дібрано лексичні засоби; наведено один доречний приклад; висновок відповідає запропонованій темі; у роботі виявлені недоліки за двома показниками: тезу чітко не сформульовано, відсутність виразної особистісної позиції, належної її аргументації тощо.

8 балів: побудовано достатньо повне, осмислене висловлення, загалом ґрунтовно висвітлено тему, сформульовано тезу, що відповідає запропонованій темі; наведено один доречний аргумент; приклад не конкретизований; висновок відповідає запропонованій темі; трапляються недоліки за трьома показниками: невміння пов'язати предмет обговорення із сучасністю, не добирає переконливі докази для обґрунтування певного явища, відносно багатство словникового запасу, робота не відзначається різноманітністю та чіткістю слововживання.

7 балів: створено достатньо повний, зв'язний, з елементами самостійних суджень текст, сформульовано тезу, яка відповідає запропонованій темі; наведено один доречний аргумент; вдало дібрано лексичні засоби; висновок відповідає запропонованій темі; у роботі є недоліки (до чотирьох): відхилення від теми, порушення послідовності її викладу; висловлювання не завжди конкретне, просторовий виклад міркувань, не підкріплених фактичним матеріалом, нелогічне розташування абзаців, переходи між ними не є вмотивованими; основна думка не аргументується.

6 балів: за обсягом висловлення сягає норми, його тема розкривається, виклад загалом зв'язний; наведено один доречний аргумент, непереконаливий приклад; висновок лише частково відповідає тезі або не пов'язаний з аргументами та прикладами; робота характеризується недоліками за п'ятьма показниками: помітний її репродуктивний характер, відсутня самостійність суджень, їх аргументованість, добір слів не завжди вдалий, неточно дібрані слова й синтаксичні конструкції.

5 балів: за обсягом робота наближається до норми, загалом є завершеною, тему значною мірою розкрито; не сформульовано вправно тезу; наведено один аргумент; приклад непереконаливий; висновок лише частково відповідає тезі, не пов'язаний з аргументом та прикладом; трапляються недоліки за низкою показників (до шести): роботі властива поверховість висвітлення теми, не простежується основна думка, відносно струнка побудова твору, середній рівень словникового запасу, бракує стильової єдності.

4 бали: висловлення за обсягом складає дещо більше половини від норми й характеризується певною завершеністю, зв'язністю; чіткіше мають розрізняватися основна та другорядна інформація; висновок лише частково відповідає тезі або не пов'язаний з аргументами; є недоліки за сімома показниками: посереднє розуміння теми; порушення послідовності побудови твору; рівень словникового запасу нижче середнього; відносна стильова єдність твору; не сформульовано вправно тезу; наведено один аргумент.

3 бали: у тексті не послідовно і не чітко викладено власні думки, не дотримано змістової та стилістичної єдності висловлення, урізноманітнення потребує лексичне та граматичне оформлення роботи; теза частково відповідає запропонованій темі; наведений аргумент не випливає з тези; приклад не є доречним; висновок сформульовано нечітко.

2 бали: висловлення характеризується фрагментарністю, думки викладаються на елементарному рівні; урізноманітнення потребує лексичне та граматичне оформлення роботи; теза не відповідає запропонованій темі; наведені аргументи не є доречними; прикладу немає або він не є доречним.

1 бал: побудовано текст, якому бракує зв'язності й цілісності, урізноманітнення потребує лексичне та граматичне оформлення роботи; теза не відповідає запропонованій темі; не наведено жодного аргументу.

Вимоги до мовного оформлення:

Рівні	Бали	Грамотність: І + V	Л + Г + Ст.
I	1	13 і більше	9 – 10
	2	12	
	3	11	
II	4	9 – 10	7 – 8
	5	7 – 8	
	6	5 – 6	
III	7	4	5 – 6
	8	3	
	9	1 + 1 (негр.)	4
IV	10	1	3
	11	1 (негр.)	2
	12	–	1

Використано Методичні рекомендації МОН України щодо викладання української мови у 2019/2020 навчальному році.

2.3. Редагування лексичних, граматичних помилок.

Завдання.

- *Виправте помилки у сполученнях слів і запишіть їх правильно:*

1) жити за чужий рахунок, 2) нанести збитки, 3) під відкритим небом, 4) рахуватися з думкою, 5) терпіння лопнуло, 6) саме по собі зрозуміло, 7) другими словами, 8) канцелярські приналежності. **4 бали.**

- *Відредагуйте речення.*

1. Серед міроприємств по відзначенню цього свята були слідуючі: виступ музичного колективу, конкурси і вікторини.

2. Ароматичні добавки різних лікарських трав надають чаю дуже приємного, неповторного прикусу.

3. Приймаючи участь у самій найважливішій справі, він аніскільки не сумнівався в її.

4. Для рішення цього завдання треба примінити зовсім другий підхід.

5. На протязі тижня він не відвідував заняття із-за хвороби.

5 балів.

Лексичні помилки:

- Тавтологія, тобто повторення вже сказаного, але в іншій формі, без називання чогось нового у межах словосполучення, речення, тексту (*адміністративний менеджмент*).
- Повторення однакових чи спільнокореневих слів (*прожити життя, мріяти про мрію, користь від використання*).
- Повторення особових займенників у непрямих відмінках: я-мене, він-його (*я говорила про мою мрію*).
- Уживання російських слів (*являється предтечею*).
- Уживання кальок (*на протязі часу, приймати участь*).
- Уживання українських слів у невластивому їм значенні (*надіти чоботи, зустрічаються помилки*).
- Плеоназми, тобто надмірна кількість слів з однаковим чи близьким значенням, приховані повтори (*своя власна думка, спільна співпраця, чорна сажка, долоні рук*).
- Поєднання українського відповідника з іншомовним (*вільне місце, народний фольклор, основний лейтмотив, внутрішній інтер'єр*).
- Пароніми, тобто слова близькі за звучанням, але різні за значенням (*громадський – громадянський*).
- Анахронізми, тобто помилки у літочисленні, хронології подій (*ядерна зброя Римської імперії, парламент Запорізької Січі, Instagram Т.Шевченка*).
- Неточне вживання фразеологізмів, перекичування значення (*грає важливу роль в літературі*).

Граматичні помилки:

- Неправильне вживання роду (*нова шампунь, велика собака, ніжний суфле, мого день народження, тепле Балі*).
- Неправильне вживання однини й множини (*достиглі колосся, кожне покоління залишають слід*).
- Неправильне вживання відмінкових форм (*Олександр Миколайович!, практикум Сергія Омельчук, вибачати доньку*).
- Неправильне утворення ступенів порівняння прикметників, прислівників (*більш добріший, найлипневіший, самий головний, найбільш головніший, зеленуватіший*).
- Неправильне утворення форм числівників (*семидесяти, шістстах*).
- Неправильне узгодження числівників (цілі числа, дробові, слова *половина, третина*) з іменниками (*два апельсина, одна третя лимонів, два з половиною банана, о сім тридцять*) та поєднання збірних числівників з іменниками жіночого роду (не *семеро дівчат*, а *сім дівчат*).
- Неправильне вживання займенників: *їх* – родовий відмінок особового займенника вони, *їхній* – присвійний займенник (не *їх кіт*, а *їхній кіт*).
- Неправильне утворення дієслівних форм наказового способу, активних дієприкметників (*давайте малювати, сидячі пасажири, читаюча нація*).
- Неправильне утворення словосполучень, використовуючи керування (*дякую вас*).
- Помилки під час вибору прийменника (*по всім правилам, при будь-яких обставинах*).
- Неправильне узгодження підмета й присудка (*МОН повідомили про умови створення освітнього процесу*).
- Неправильна побудова ряду однорідних членів речення: поєднання родових і видових понять, сполучення присудків, що не узгоджуються із підметом (*Люблю і пишаюся культурою свого народу. Він служив і повів народ за собою*).
- Неправильна побудова речень із дієприслівниковим зворотом (*Ідучи до парку, почався дощ*).

- Порушення цілісності дієприкметникового звороту (*Вражений Максим красою річки, підійшов ближче.*).
- Порушення побудови складного речення: пояснювальне слово відірване від підрядної означальної частини (*За всіх дякую, вечірнє сонце, котрі нічим не осквернили душу.*).
- Поділ складних речень на прості (*Цінують час. Тому що він єдиний не повернеться.*).

Редагування з підказками.

- **Виправте помилки у сполученнях слів та запишіть їх правильно:**

1) жити за чужий рахунок, 2) нанести збитки, 3) під відкритим небом, 4) рахуватися з думкою, 5) терпіння лопнуло, 6) саме по собі зрозуміло, 7) другими словами, 8) канцелярські приналежності.

Відповідь: 1) жити на чужі кошти, 2) завдати збитки, 3) просто неба, 4) зважати на чужу думку, враховувати чужу думку, 5) урвався терпець, 6) само собою зрозуміло, 7) іншими словами, 8) канцелярське приладдя.

- **Виправте помилки у сполученнях слів та запишіть їх правильно:**

1) квартира з усіма зручностями, 2) велике дякую, 3) відповідно сюжету, 4) зайняти перше місце, 5) сміятися над кимось, 6) задавати питання.

Відповідь: 1) квартира з усіма вигодами, 2) Дуже дякую! Красно дякую! 3) відповідно до сюжету, 4) посісти перше місце, 5) сміятися з когось, 6) ставити питання.

- **Виправте помилки в сполученнях слів і запишіть їх правильно:**

1) прийомні діти, 2) нас завірили, 3) одержати знання, 4) миючі засоби, 5) радує око, 6) утолити жажду.

Відповідь: 1) названі діти, 2) нас запевнили, 3) здобути освіту, знання, 4) мийні засоби, 5) тішить око, 6) утамувати спрагу.

- **Відредагуйте помилкові варіанти слів, сполучень слів.**

1) менш правильний, 2) три президента, 3) чотиристами, 4) поїхали до Єгипта, 5) прозорий шампунь, 6) утік із Сибірі, 7) кулінарним шприцем, 8) освітлене авеню, 9) давай сходимо, 10) МВФ відмовив.

Відповідь: 2) три президенти, 3) чотирмастами, 4) поїхали до Єгипту, 6) утік із Сибіру, 7) кулінарним шприцом, 8) освітлена авеню, 9) сходімо (-ім).

- **Виправте помилки в сполученнях слів і запишіть їх правильно:**

1) благополуччя, 2) ведучий фахівець, 3) ви праві, 4) бувший у користуванні, 5) капризна дитина, 6) грецькі горіхи, 7) відноситися, 8) сітка магазинів, 9) підняти питання, 10) міри перестороги.

Відповідь: 1) добробут, 2) провідний фахівець, 3) ваша правда, 4) вживаний, 5) вередливе дитя, 6) волоські горіхи, 7) належати (ставитися), 8) мережа магазинів, 9) порушити питання, 10) запобіжні заходи.

- **Виберіть правильний варіант синтаксичного керування:**

- 1) притаманний для дівчаток / притаманний дівчаткам;
- 2) дякувати лікаря / дякувати лікарю;
- 3) запізнитися із-за заторів /запізнитися через затори;
- 4) додержувати правила / додержувати правил;
- 5) характерний для спортсменів /характерний спортсменам;

б) робити відповідно вимог / робити відповідно до вимог.

Відповідь: 1) притаманний дівчаткам, 2) дякувати лікарю, 3) запізнитися через затори, 4) додержувати правил, 5) характерний для спортсменів, б) робити відповідно до вимог.

● **Виберіть правильний варіант синтаксичного керування:**

1) чекати кого / на кого, 2) характерний для кого / кому, 3) турбуватися за кого / про кого, 4) торкатися чого / до чого, 5) сподіватися на що / чого, б) сповнений чого / чим, 7) сміятися з кого / над чим, 8) рівнятися чому / на що.

Відповідь: 1) чекати на кого, 2) характерний для кого, 3) турбуватися про кого, 4) торкатися чого, 5) сподіватися на що, б) сповнений чого, 7) сміятися з кого, 8) рівнятися на що.

● **Виберіть правильний варіант синтаксичного керування:**

1) потребувати що / чого, 2) пробачати кого / кому, 3) подібний до кого / кому, 4) тішитися чим / з чого, 5) повідомляти кого / кому, б) пильнувати кого / за ким, 7) паралельно чому / до чого, 8) очікувати кого / на кого.

Відповідь: 1) потребувати чого, 2) пробачати кому, 3) подібний до кого, 4) тішитися чим, з чого, 5) повідомляти кого, кому, б) пильнувати кого, за ким, 7) паралельно до чого, 8) очікувати кого, на кого.

● **Виберіть правильний варіант синтаксичного керування:**

1) оволодівати чим / що, 2) опанувати чим / що, 3) вибачати кому / кого, 4) вибачити кому / кого, 5) вчитися чому / чого, б) дбати про кого / за кого, 7) додержувати чого / що, 8) дякувати кого / чому, 9) завбільшки з кого / як хто, 10) зазнавати що / чого.

Відповідь: 1) оволодівати чим, 2) опанувати що, 3) вибачати кому, 4) вибачити кого, 5) вчитися чого, б) дбати про кого, за кого, 7) додержувати чого, 8) дякувати чому, 9) завбільшки з кого, як хто, 10) зазнавати чого.

● **Виправте помилки в сполученнях слів і запишіть їх правильно:**

1) по поверненні додому, 2) по закінченні строку, 3) прийшлося по смаку, 4) по цей день, 5) робота не по силам, б) повідомити по телефону, 7) послати по пошті, 8) саме по собі зрозуміло.

Відповідь: 1) повернувшись додому, після повернення додому, 2) після закінчення терміну, 3) припало до смаку, смакує, 4) досі, 5) робота не під силу, б) повідомити телефоном, 7) послати поштою, 8) само собою.

● **Виправте помилки в сполученнях слів і запишіть їх правильно:**

1) дослідження по математиці, 2) заняття по біології, 3) піти по молоко, 4) чемпіон по шахах, 5) інспектор по техніці безпеки, б) по моїй вині, 7) пливти по морю, 8) орієнтуватися по зірках, 9) писати по зразку, 10) різьба по дереву, 11) по дорученню батька, 12) перший по списку, 13) пливти по течії, 14) по стану здоров'я, 15) зупинка по вимозі, 16) по вашому проханню, 17) приємний по смаку, 18) по мірі того як, 19) заходи по покращенню, 20) по сімейним обставинам.

Відповідь: 1) дослідження з математики, 2) заняття з біології, 3) піти по молоко, 4) чемпіон із шахів, 5) інспектор з техніки безпеки, б) із моєї вини, 7) пливти по морю, пливти морем, 8) орієнтуватися за зірками, 9) писати за зразком, 10) різьба по дереву, 11) за дорученням батька, 12) перший у списку, 13) пливти за течією, пливти течією, 14) за станом здоров'я, 15) зупинка на вимогу, 16) на ваше прохання, 17) приємний на смак, 18) у міру того як, 19) заходи щодо покращення, 20) за сімейними обставинами.

● **Виправте помилки в сполученнях слів і запишіть їх правильно:**

1) захищати свою точку зору, 2) реальна дійсність, 3) тупикова ситуація, 4) ставити знак рівності, 5) завірити підпис, 6) добрий по натурі, 7) бувший у користуванні, 8) розмір статті, 9) закон на стороні позивача, 10) приймати присягу, 11) враження про зустріч, 12) у порядку виключення.

Відповідь: 1) стояти на своєму, 2) реальність (дійсність), 3) глухий кут (безвихідне становище), 4) ототожнювати, 5) засвідчити підпис, 6) доброї вдачі, 7) уживаний, 8) обсяг статті, 9) закон на боці позивача, 10) складати присягу, 11) враження від зустрічі, 12) як виняток.

● **Виправте помилки в сполученнях слів і запишіть їх правильно:**

1) самий кращий учень, 2) річний транспорт, 3) спокійної ночі, 4) лишній квиток, 5) закрити форточку, 6) боятися тараканів, 7) наша солодкоїжка, 8) сісти за руль, 9) написати листа, 10) кожен раз.

Відповідь: 1) найкращий учень, 2) річковий транспорт, 3) на добраніч, 4) зайвий квиток, 5) зачинити кватирку, 6) боятися тарганів, 7) наша ласунка, 8) сісти за кермо, 9) написати лист, 10) кожного разу.

● **Виправте помилки в сполученнях слів і запишіть їх правильно:**

1. І впрям. 2. Іменно це. 3. І ось на кінець. 4. Іти по вулиці. 5. І при тому ще й. 6. Іти тихим кроком. 7. Ігнорувати когось. 8. Абсолютно не видно. 9. Іде розробка проекту. 10. Їх книги. 11. Із завзяттям. 12. Їхати по морю. 13. Із задоволенням. 14. Їхати залізничною дорогою. 15. Із-за незнання. 16. Їхати на автомобілі. 17. Із-за тебе. 18. Їх погляди співпадають. 19. Іменно такий. 20. Кінцевий результат.

Відповідь: 1. І все ж. 2. Якраз (власне) це. 3. І от нарешті. 4. Іти вулицею. 5. Та до того. 6. Тихою ходою. 7. Нехтувати кимсь. 8. Геть не видно. 9. Розробляється проект. 10. Їхні книги. 11. Завзято. 12. Пливти морем. 13. Залюбки. 14. Їхати залізницею. 15. Через необізнаність. 16. Їхати автомобілем. 17. Через тебе. 18. Їхні погляди збігаються. 19. Саме такий. 20. Остаточний результат.

● **Виправте помилки в сполученнях слів і запишіть їх правильно:**

1. Кожен день. 2. Лічно перевірів. 3. Кожен тиждень. 4. Любий другий. 5. Кожному відомо. 6. Любуватися ним. 7. Колись у минулому. 8. Льодовий каток. 9. Котрий раз. 10. Мішати працювати. 11. Круглі сутки. 12. Мається на увазі. 13. Куди завгодно. 14. Має відношення до чогось. 15. Лишити права. 16. Маринувати огірки. 17. Лишній раз. 18. Мати в виду. 19. Лід тронувся. 20. Мати честь.

Відповідь: 1. Щодня, щоденно. 2. Особисто перевірів. 3. Щотижня. 4. Всякий інший. 5. Кожен знає. 6. Милуватися ним. 7. Свого часу. 8. Ковзанка. 9. Вкотре. 10. Заважати працювати. 11. Цілу добу. 12. Мова йде про. 13. Будь-куди. 14. Стосується чогось. 15. Позбавити права. 16. Квасити огірки. 17. Зайвий раз. 18. Мати на увазі. 19. Крига скресла. 20. Мати за честь.

● **Виправте помилки в сполученнях слів і запишіть їх правильно:**

1. Добре відношення. 2. Добути боротьбою. 3. Довести до кінця. 4. На протязі року. 5. Діючий закон. 6. Доказувати теорему. 7. Долька лимона. 8. Допустити помилку. 9. Дороблене завдання. 10. Довести на ділі.

Відповідь: 1. Добре ставлення. 2. Здобути в боротьбі. 3. Довершити щось. 4. Протягом року. 5. Чинний закон. 6. Доводити теорему. 7. Скибка цитрини. 8. Припуститися помилки. 9. Доопрацьоване завдання. 10. Довести ділом.

• **Засадіть клумбу українськими рослинами. Виправте помилки в словосполученнях і запишіть їх правильно:**

1) пахучі ландиші, 2) розові піони, 3) красні георгіни, 4) персидська сірень, 5) душистий клевер, 6) яркі анютині глазки, 7) струнка рябина, 8) спілий кизил.

Відповідь: 1) запашні конвалії, 2) рожеві піонії, 3) червоні жоржисини, 4) персидський бузок, 5) запашна конюшина, 6) яскраві братки, 7) струнка горобина, 8) спілий (стиглий) дерен.

• **Замініть розмовні відповідники та запозичені слова власне українськими:**

1. Кожен. 2. Колообіг. 3. Здається. 4. Світогляд. 5. Каменяр, муляр. 6. Гачок. 7. Пензлик. 8. Ласоці. 9. Жмуття. 10. Краєвид. 11. Квітник. 12. Блакитний. 13. Цукерня. 14. Локишина. 15. Рінь. 16. Виклад. 17. Мереживо. 18. Цитрина.

Відповідь: 1. Кожен. 2. Колообіг. 3. Здається. 4. Світогляд. 5. Каменяр, муляр. 6. Гачок. 7. Пензлик. 8. Ласоці. 9. Жмуття. 10. Краєвид. 11. Квітник. 12. Блакитний. 13. Цукерня. 14. Локишина. 15. Рінь. 16. Виклад. 17. Мереживо. 18. Цитрина.

• **Замініть запозичені слова власне українськими:** 1. Баланс. 2. Бард. 3. Бар'єр. 4. Бартер. 5. Бархатний. 6. Бастіон, фортеця. 7. Бібліотека. 8. Бістро. 9. Блокнот. 10. Блокада. 11. Блондинка. 12. Блюдо. 13. Бренд. 14. Брифінг. 15. Бюджет. 16. Журнал. 17. Галстук. 18. Гарант. 19. Гармонія. 20. Генерація.

Відповідь: 1. Рівновага, співвідношення. 2. Співець. 3. Перешкола, перепона, завада. 4. Товарообмін. 5. Оксамитовий. 6. Укріплення. 7. Книгозбірня. 8. Кав'ярня. 9. Записник. 10. Облога, оточення. 11. Білявка. 12. Страва / тарілка. 13. Бренд. 14. Коротка зустріч. 15. Кошторис. 16. Часотис. 17. Краватка. 18. Забезпечувач, поручитель. 19. Злагода. 20. Покоління.

• **Порушено граматичну норму на позначення часу у сполученнях слів:**

1) десять хвилин на третю, 2) три години п'ять хвилин, 3) пів на дванадцятую, 4) чверть до одинадцятої, 5) двадцять по другій, 6) без п'ятнадцяти шоста, 7) за п'ятнадцять шоста, 8) п'ятнадцять хвилин до шостої, 9) чверть до шостої, 10) сімнадцята година сорок п'ять хвилин.

Відповідь: 2) три години п'ять хвилин, 6) без п'ятнадцяти шоста.

• **Порушено граматичну норму на позначення часу у сполученнях слів:**

1) п'ять хвилин до восьмої, 2) десять хвилин на дев'яту, 3) десять по восьмій, 4) пів на восьму, 5) вісім годин тридцять хвилин, 6) рівно одинадцята, 7) п'ять хвилин після двох, 8) за двадцять сьома, 9) чверть на третю, 10) десять по першій.

Відповідь: 5) вісім годин тридцять хвилин, 7) п'ять хвилин після двох.

• **Порушено граматичну норму на позначення часу у сполученнях слів:**

1) пів на дванадцятую, 2) двадцять хвилин сьомої, 3) двадцять на десяту, 4) п'ять хвилин по другій, 5) рівно шістнадцять, 6) чверть по дев'ятій, 7) за двадцять третя, 8) десять по четвертій, 9) без двадцяти десята, 10) двадцять по десятій.

Відповідь: 2) двадцять хвилин сьомої, 5) рівно шістнадцять, 9) без двадцяти десята.

• **Порушено граматичну норму на узгодження числівника з іменником у сполученнях слів:**

1) одне озеро, 2) два апельсини, 3) три помаранчі, 4) чотири слона, 5) чотири помаранчі, 5) п'ять апельсин, 6) шість бананів, 7) двос разів, 8) три з половиною апельсина, 9) двадцять два апельсини, 10) дві треті апельсина, 11) півтора апельсини, 12) одна ціла і одна друга апельсина, 13) п'ятеро друзів, 14) півтора лимона, 15) півтори доби, 16) тисяча доріг, 17) п'ять з половиною тонн, 18) дві цілі і одна сьома метра, 19) сто три бананів, 20) п'ять з чвертю годин.

Відповідь: 4) чотири слона, 5) п'ять апельсин, 7) двоє разів, 8) три з половиною апельсина, 11) півтора апельсини, 19) сто три бананів.

Редагування без підказок.

- **Виправте, де потрібно, помилки в сполученнях слів і запишіть їх правильно.**

1. Добре відношення. 2. Добрий по натурі. 3. Добути боротьбою. 4. Довести до ума. 5. Довести до кінця. 6. Довести на ділі. 7. На протязі року. 8. З іншої точки зору. 9. Діючий закон. 10. Довольний собою. 11. Доказувати теорему. 12. Долька лимона. 13. Допустити помилку. 14. Досить вже. 15. Мова йде. 16. Йдеться. 17. У кожному п'ятницю. 18. Щоп'ятниці. 19. У такому то році. 20. Такого то року.

- **Виправте помилки в сполученнях слів і запишіть їх правильно.**

1) захищати свою точку зору, 2) реальна дійсність, 3) тупикова ситуація, 4) ставити знак рівності, 5) завірити підпис, 6) добрий по натурі, 7) бувший у користуванні, 8) розмір статті, 9) закон на стороні позивача, 10) приймати присягу, 11) враження про зустріч, 12) у порядку виключення, 13) даний аргумент, 14) кремезні гори.

- **Виправте помилки в сполученнях слів і запишіть їх правильно.**

1. По крайній мірі. 2. Не витрачайте силу. 3. Не витрачайте часу. 4. Лід зрушився. 5. Заключити угоду. 6. Заклучити договір. 7. Приймати участь. 8. Тримати слово. 9. Співпадіння обставин. 10. Давайте вчити рідну мову. 11. Молодий хлопець. 12. Гарний образ. 13. По всім правилам. 14. По случаю. 15. По професії. 16. По незнанню. 17. По поліпшенню роботи. 18. По ошибці. 19. По цілим дням. 20. По шляху.

- **Виправте помилки в сполученнях слів і запишіть їх правильно.**

1. Розводити квіти. 2. Вжити заходів. 3. Бархатний сезон. 4. Не витрачайте силу. 5. Добре відношення. 6. Самий найкращий. 7. Діючий закон. 8. Долька лимона. 9. Виділити пріоритети. 10. Здобути перемогу.

- **Виправте помилки в сполученнях слів і запишіть їх правильно.**

1. Кожному відомо. 2. Давати добро. 3. Лід зрушився. 4. Довести до кінця. 5. Довести на ділі. 6. Круглі сутки. 7. Приймати міри. 8. Дякуючи допомозі. 9. Вражаючі результати. 10. Пануюча ідея. 11. Допустити помилку. 12. З іншої точки зору. 13. Котрий раз. 14. Дотримати слово.

- **Запишіть правильно:**

1) поїздки відмінити / скасувати, 2) питання порушити / підняти, 3) слів тримають / дотримуються, 4) обставин збіг / співпадіння, 5) заходи вживати / приймати, 6) участь брати / приймати, 7) присягу давати / приймати, 8) вважаю за потрібне / необхідне, 9) подяку скласти / винести, 10) із завданням упоратися / справитися, 11) чинники належать / відносяться, 12) підтримку мати / користуватися, 13) попит мати, користуватися, 14) закон до такого то числа чинний / дійсний, 15) в очі впадає / кидається, 16) я гадаю, що / я рахую, що, 17) роль в історії відіграють / грають, 18) думка слухна / вірна, 19) квіти вирощувати / розводити, 20) особливе ставлення / відношення.

- **Запишіть правильно:**

1) здатність мати / володіти, 2) голосом володіти / мати, 3) перемогу здобувають / одержують, 4) питання ставлять / задають, 5) завести авто / кота, 6) придбати кота / авто,

7) на розгляді питання наполягати / настоювати, 8) годинник накручують / заводять, 9) акорди підбирають / добирають, 10) це є / являється причиною.

● **Виправте помилки і запишіть речення правильно.**

1. До навчання відноситься сумлінно. 2. Постійно працює над підвищенням свого інтелектуального рівня. 3. Улюблені заняття: малює, грає на гітарі, не курить. 4. За хорошу роботу він був нагороджений дошкою пошани. 5. В школі навчалася добре, усебічно розвинута. 6. У скрутному становищі прагне відшукати якийсь вихід. 7. В колі друзів завжди весела, любить спілкуватися з людьми, особливо своїми однокласниками. 8. Прошу дозволу на звільнення від занять у зв'язку із сімейними обставинами. 9. У тексті зустрічається гарний образ старого діда. 10. На сьогоднішній день у сучасних творах відображено проблеми учбових закладів.

● **Виправте помилки і запишіть речення правильно:**

1. Ці запитання для мене не являється трудностю. 2. Він відноситься до мене з повагою. 3. Для мене немає більш цікавішого музею від краєзнавчого. 4. Приїхавши до Києва, нам найбільше хотілося побачити Пейзажну алею. 5. Портрети являються експонатами фотовиставки, що працює з серпня місяця. 6. У нашій школі прийняти участь у змаганнях по футболу може любий учень. 7. Я постійно працюю над підвищенням свого інтелектуального рівня. 8. Ми йшли по хліб по дорозі, що стояла у зелених тополях.

● **Виправте помилки і запишіть речення правильно:**

1. Машина притормозила біля обочини. 2. Гурток по вивченню географії у нашій школі. 3. Повернувшись з командировки батько зустрів нас на пероні. 4. Він відноситься до мене з повагою. 5. Ці питання мене не касаються. 6. Екзамен для мене не являється трудностю. 7. Засідання вже зачинилося. 8. Відкрий навстіж форточку.

● **Виправте помилки і запишіть речення правильно:**

1. Пишучи листи, у нього завжди не вистачало терпіння дописати їх як слід до кінця. 2. Подивившись фільм, у глядачів виникло враження нереальності зображених подій. 3. Мило посміхаючись, у неї зовсім не було бажання знайомитись із цими людьми ближче. 4. Відпочиваючи влітку на морському узбережжі, нам надовго запам'яталися веселі пригоди й мандрівки. 5. Почувши третій дзвінок, глядачам треба поквапитись і вчасно зайняти свої місця в залі.

● **Виберіть правильний варіант паронімів.**

1. Книжковий – книжний (стиль, магазин); 2. Визначальний – визначний (рису, особа); 3. Змістовний – змістовий (зв'язок, відповідь); 4. Природний – природничий (зона, науки); 5. Ожеледиця – ожеледь (на дорогах, вкриваються дерева); 6. Одвічний – довічний (заслання, істини).

● **Виберіть правильний варіант паронімів.**

1. Батьків – батьківський (праця, турбота, портрет, гумор, ласка, голос). 2. Бережливо – бережно (ставитися, використовувати, збирати факти). 3. Визначальний – визначний (умова, дослідження, твір, подія, роль). 4. Вирізнятися – відрізнятися (від інших, на фоні). 5. Воєнний – військовий (парад, пісня, союз). 6. Гармонійний – гармонічний (людина, коливання, мажор). 7. Гуманізм – гуманність (людина, епоха). 8. Дружний – дружній (сміх, праця, розмова). 9. Духовний – душевний (щирість, розквіт, розвиток, розмова).

● **Виберіть правильний варіант паронімів.**

1. Знаменний – знаменитий (доба, епоха, письменник, єдність, світогляд). 2. Інтернаціональний – інтернаціоналістський (єдність, світогляд). 3. Любимий – улюблений

(книга, письменник, герой, брат). 4. Одинокий – одиничний (старість, випадок). 5. Писемний – письмовий (пам'ятка, екзамен). 6. Рідкий – рідкісний (зарості, твір). 7. Цілий – цілісний (ряд, система). 8. Уява – уявлення (багатий, повний, буйний, помилковий). 9. Швидкий – швидкісний (метод, розум).

● **Виберіть правильний варіант синтаксичного керування:**

- 1) наповнений чим / чого, 2) навчатися чого / чому, 3) набувати чого / чим, 4) командуючий чого / чим, 5) здатний на що / до чого, 6) зглянутися на кого / над чим, 7) згідно чого / з чим, 8) завбільшки з кого / як хто.

2.4. Орфографічний практикум.

Завдання.

● **Запишіть слова, поставивши потрібні літери. Відповідь обґрунтуйте.**

Ч..пси, кас..а, гр...с..ні, хоб..і, дж..нси, ч..збургер, т..рам..су, капуч..но, ч..зкейк, амер..кано, тон..а, ал..о, Тал..ін.., бр..джі, бут..к, аж..отаж.

4 бали

● **Запишіть слова, відповідь обґрунтуйте.**

Суспільно/політичний, суспільно/корисний, всесвітньо/відомий, всесвітньо/історичний, біло/сніжний, сніжно/білий, вічно/зелений, вічно/юний, істинно/український, прямо/лінійний, мною/чітко/окреслений, темно/шоколадний, тридцяти/тисячний, сто/двадцяти/річний, сто/шістдесяти/річчя, чітко/виражений, честь/честю, в/цілому, лимонно/кислий, до/вподоби.

5 балів

Орфографічний практикум із підказками.

Словникові диктанти.

Знайдіть пояснення такого написання.

● **Ненаголошені голосні е/и.**

1. Левада, леміш, апельсин, бетон, декада, делегат, рецепт, перина, шинель, келих, медальйон, променистий, пелена, кишенья, пиріг, кирея.

● **Голосні и/і.**

1. Митрополит, матеріал, колібрі, хірург, вібрація, лимон, Енеїда, Ізмаїл, стимул, інститут, оригінал, дискусія, силует, бравісимо, кипарис, режисер, консиліум, дивіденд, експеримент, інтенсивність, фіолетовий, мозаїка, жирафа, риф, Індія, Греція, Сочі, Капрі, Антарктида, Флорида, Балтика, Алжир, Вашингтон, Вірджинія, Чикаго, Чилі, Крит, Париж, Австрія, Ріо-де-Жанейро, Тибет.

● **М'який знак.**

1. Тьмяний, різьбяр, тонший, кінчик, ірпінський, велетенський, бершадський, освітянський, майбутнє, Харків, кобзар, перевірте, нічний, радістю, чотирма, вірмо, верф, візьмімо, баский, в'язкий, ковзкий, грузький, плаский, п'ятдесят, сімдесят, дев'ятсот, Маланчин, Уляна.

2. Мольєр, Ньютон, Нью-Йорк, барельєф, бельєтаж, портєра, портє, марсельєза, браконєр, пасьянс, альянс, , пеньюар, вольєр, монпансьє, конферансьє, коньяк, консьєржка, мільярд, мантильє, досє, грильєж, кондотєр, дуєньє, вїньєтка, нюанс, конфїтюр.

3. Батальйон, мільйон, трильйон, бїльйон, квадрильйон, квїнтильйон, бульйон, павїльйон, каньйон, компаньйон, шампїньйон, сєньйор, лосьйон, медальйон, шиньйон, папїльйотки, мїньйон, котильйон.

● **Апостроф.**

1. В'єтьєся, сузїр'є, верб'єний, торф'єний, черв'єк, сурм'єний, арф'єр, серм'єга, без'єдерний, мїж'єрусний, перед'євїлейний, роз'єтрити, пан'європейський, Мїн'єуст, пїв яблука, пїв Європи, дит'єсла, львїв'єнин, пїд'єудити, без'єзиковий, кур'єозний, духмєний, мавпячий, морквяний, рїздвяний, медвяний, дзвєкати, рутвяний, лїжвяний, бруквяний, лїжвєр, возз'єднання.

2. В'єчеслав, їнтерв'єур, миш'єк, п'єдєстал, їнтер'єр, їн'єкцїє, транс'європейський, ад'єутант, кон'єюнктура, кон'єюнктивїт, к'єнтї, прем'єр, круп'є, вар'єте, фєльд'єгер, кар'єра, верф'єю, дїстрїб'єитор, сєк'єюрїтї, ф'єрд, ф'єючерсний, Робєсп'єр, Монтєск'є, Х'єюстон, О'єнрї, Д'єАрк, Алєб'єв, в'єязь, бязь, пєурє, бєуст, ком'єюнкїє, кєурї, бєуджєт, бєурє, пєюпїтр, фєюзєлєж, кєувєт, грав'єюра, гєурза, мєюзїк-хол, вар'єг, дєбєут.

● **Подвоєні букви.**

1. Бовванїти, лляний, ссавцї, ссати, ллю, буквєний, вогняний, обїтований, свєщєнник, шалєний, скажєний, навїжєний, данїй, нежданий, жаданий, довгожданий, студєний, потємствєний, дзвїниця, куця, трєтє, попадє.

2. Алла, Ганна, Анна, Мадонна, Аполлон, Белла, Емма, Бєтї, Геннадїй, Елла, Стєлла, Ізабєлла, Нонна, Жанна, Іванна, Сусанна, Марїанна, Інна, Римма, Джульєтта, Вїолєтта, Ілля, Іполїт, Іларїон, Інокєнтїй, Інеса, Агнеса, Камїла, Вєргїлїй, Ахїлл, Одїсєєй, Дїкєнс, Руссо, Шїллер, Россїні, Лєссїнг, Пїкассо, Кассандра, Дїкїнсон, Джєксон, Тєкєрєй, Бєкї, Б'єкїнгєм, Бїсмарк, Бр'єюкнєр, Бр'єкєс, Лам'єрк, Шт'єокманн, Ст'єокг'єольм, Р'єудбєк, Ш'єрлок.

3. Еллада, Таллїнн, Брюссєль, Канни, Сорбонна, Голландїє, Марокко, Галлїє, Андорра, Апеннїни, Аддїс-Абєба, Бонн, Бєссарабїє, Галлїє, Пруссїє, Калькутта, Будда, Вєллїнгтон, Мєкка, Яффа, Нїцца, Ясси, Мїссурї, Мїссїсїпї, Торрїчєллї (алє торїчєлїєва пустота), Дарданєлли, Тольєттї, Оттава, Фїлїппїни, Гїппократ, Боккаччє, В'єнна, Йоганнесбург, Лїсабон, Гавана, Ілїада, буддїзм, голландський, марокканський, галлї, яффський, пруссак, єллїнський, фїлїппїнський, ноттїнгємський,

4. Іммїграцїє, ємїграцїє, їнновация, сюрреалїзм, їмїтацїє, анотацїє, шосє, фїни, гуни, фїни, конфєтї, хобї, пїца, спєгєтї, бравїсїмо, пїцїкато, лїбрєто, їнтермєцо, гїпопотам, алло, аннали, бїлль, бонна, бруттє, булла, ванна, вїлла, гамма, гама, гєттє, донна, канна, єллїн, манна, мїрра, мокко, нєттє, осанна, панно, пєннї, тонна.

● **Уподїбнення приголосних.**

Мабуть, Вєлїкдєнь, мїмохїть, мїмохїдь, уперємїш, уперємїж, вогкїй, просьба, повсєкдєнь, Вїшгєрод, натхнєнний, зїтхати, тхнутї, прїзьба, мєрєхтїтї, вогко, вокзал, анекдот, аєкжє, якбї, рєюзак, аїсбєрг, отжє, осьдє, лїчба, могтї, нїгтї, кїгтї, дьогтєю, дїгтєр, брїзкї, мїгтїть.

● **Спрощєння приголосних.**

Шїстнадцять, шїстдєсєт, шїстсєт, кїстлявий, хвастлївий, пєстлївий, хвастнутї, зап'єстний, хворостняк, вїскнутї, вїпускний, тоскно, надкїсниця, капусняк, зловмїсний, прїхвоснї, пєрсня, контрастний, агєнтствє, баластний, турїстський, гїгантський, модернїстський, волєйболїстцї.

● **Написання іменників.**

1. Святвечір, перекотиполе, зірвіголова, ньюйорківець, іванофранківець, греко-католик, трудодень, людино-день, буй-тур, чар-зілля, хліб-сіль, дівич-вечір, жар-птиця, мати-й-мачуха, іван-чай, брат-і-сестра, Індокитай, Китайгород, Віта-Поштова.

2. Альма-матер, ва-банк, де-факто, ін-фоліо, тет-а-тет, персона нон грата, аква віте., ноу-хау, форс-мажор, конференц-зала, інтернет-кафе, рок-н-рол, прем'єр-міністр, пап'є-маше, контрпропаганда, контрагент, супер'яхта, псевдонаука, яхт-клубівець, стоп-кран, прес-центр, Савоя, фос.

3. Новгород-Сіверський, Нові Ключі, Івано-Франківськ, Пуща-Водиця, Жовті Води, Ростов-на-Дону, Уссурі, Улан-Уде, Марокко, Буенос-Айрес, Ла-Манш, Ріо-де-Жанейро, Лос-Анджелес, Ла-Манш, Іссик-Куль, Чатир-Даг, Алатау, Гольфстрім, Ніцца, Міссурі, В'єтнам, Мюнхен, Таллінн, Філіппіни.

4. Біблія, Тора, Коран, Псалтир, газета «Україна молода», пансіонат «Славутич», спортивний комплекс «Динамо», вітер-торнадо, гора Говерла, видавництво «Веселка», яхта «Торнадо», Київський завод «Арсенал», товариство «Просвіта», Клуб моряків, журнал «Пізнайко», цукерки «Пташине молоко», літак «Руслан», п'єса «Мартин Боруля», банк «Аваль», вірш «Гімн», аеропорт «Бориспіль», станція метро «Ботанічний сад», Київський вокзал, станція Шепетівка, агентство Українські Національні Новини, агентство Фромс Пресс, «фольксваген» (автомобіль), «боїнг» (літак), «Тесла», «Таврія», «жигулі», «мерседес», медаль «За відвагу», орден князя Ярослава Мудрого, орден Держави.

● **Написання прикметників.**

1. Послідовно миролюбний, жовтогарячий, червоногарячий, білосніжний, військовозобов'язаний, військовополонений, південноамериканський, індоевропейський, хитромудрий, гірничопромисловий, кам'яновугільний, кисломолочний, внутрішньозаводський, мовностильовий, уснопоетичний, лісостеповий, нью-йоркський, івано-франківський, індо-африканський, вест-індський, австро-угорський, жуль-вернівський, золото-валютний.

2. Суспільно-політичний, суспільно-економічний, суспільно-господарський, суспільно-історичний, суспільно-продуктивний, суспільно корисний, суспільно необхідний, суспільно небезпечний, всесвітньо-історичний, всесвітньо відомий, машинобудівний, машинолічильний, машинно-інформаційний, машиноремонтний, машинно-тракторний, народнописенний, народно-визвольний, Східно-Китайське море, Південно-Західна залізниця.

3. Двадцятирічний, десятиповерховий, південно-західний, темно-зелений, кисло-солодкий, червоногарячий, грудочеревна, м'ясо-молочний, військово-спортивний, воєнно-стратегічний, військовозобов'язаний, військовополонений, історико-культурний, механіко-математичний, аграрно-сировинний, суспільно-політичний, всесвітньо-історичний, народно-визвольний, унтерофіцерський, поперечношліфувальний, семиразовий, двадцятирічний, глухонімий, давньоруська, грушоподібний, абсолютно сухий, суспільно корисний, суспільно необхідний, контрольно-вимірювальний.

● **Написання числівників.**

Пів на восьму, о пів на четверту, двадцятип'ятитисячний, тримільйонний, п'ятисотий, 8-тисячний, рівно десята година, десята година десять хвилин, десять хвилин по десятій, десять хвилин на одинадцяті, десята година тридцять хвилин, пів на одинадцяті, десята година сорок хвилин, за двадцять хвилин одинадцяті, двадцять хвилин до одинадцяті, одним одна, одна єдина.

Написання займенників.

Абикого, аби з ким, абичий, аби на чийому, будь-хто, будь-кому, будь з ким, будь-чий, дехто, де з ким, казна-що, казна з чим, кому-небудь, неабихто, неабикого, ніхто, ні в кого, ніякого, ні з яким, ні до якого, нічий, нічийого, ні на чийому.

• *Написання прислівників.*

Урешті-решт, зроду-віку, пліч-о-пліч, віч-на-віч, як-не-як, коли-не-коли, будь-що-будь, віч-на-віч, всього-на-всього, далеко-далеко, де-не-де, коли-не-коли, ледве-ледве, ось-ось, пліч-о-пліч, хоч-не-хоч, як-не-як, від ранку до вечора, день у день, з боку на бік, з дня на день, один в один, раз у раз, рік у рік, час від часу.

Диктанти із помилками.

• *Напишіть правильно слова.*

Суспільнополітичний, суспільно-необхідний, суспільно корисний, всесвітньо відомий, всесвітньоісторичний, білосніжний, сніжно білий, вічнозелений, вічноюний, істинноукраїнський, прямолінійний, мною чіткоокреслений, темно шоколадний тридцятитисячний, сто двадцятирічний, сто шістдесятиріччя, п'ятсоттридцятитисячний, чітко виражений, честь честю, вцілому, лимонно-кислий, до вподоби, діаметрально протилежний, без/угаву, усього/на/всього, як/най/дужче, на/сам/перед, по/тихеньку, раз/у/раз, до/пуття.

• *Напишіть правильно прикметники.*

Звуковий, дворовий, причиновий, перловий, грошевий, коричньовий, вільховий, рубіновий, калієвий, персиковий, шагреньовий, щупальцевий, болевий, шпильовий, агрусовий, помаранчовий, нулевий, махеровий, суттєвий, грушовий.

• *Напишіть правильно ступені порівняння прикметників.*

Довжелезніший, найбільш привітний, модний, найменш вологіший, самий чудовий, більш лагідний, найсамотніший, найгостріший, дуже цікавий, менш оригінальний, найніжніший, найяскравіший, більш зручніший, дорожчий, зеленуватіший, найбільш дотепний, найбільш весняний, найменш дзвінкий, молодший, найбільший, щонайтонший, тривожніший, найбільш хворий, малиновіший, найнадійніший, більш глухий, найтемніший, найбільш вишуканий, найкривіший, найгрізніший, більш чуйний, предобріший, якнайцікавіший.

• *Напишіть правильно прикметники й дієприкметники.*

1) не/здола(н,нн)і шляхи, не/здола(н,нн)і ідеї; 2) не/сказа(н,нн)і слова, не/сказа(н,нн)а радість; 3) не/оціне(н,нн)і твори, не/скінче(н,нн)а робота; 4) не/збагне(н,нн)а людина, не/скінче(н, нн)ий потік.

• *Напишіть правильно числівники.*

П'ятдесяти двох, дев'яноста сьома, на сімдесяти шести, двадцятьма чотирьом, дев'ятьмастами сорока, шестидесяти семи, сорока вісьмома, на двохстах п'яти, вісімдесятьма одним, чотириста дві, п'ятидесяти шести, семистами трьома, дев'яноста чотирьома, шістдесяти шести, (на) сороках п'ятьох, сімдесяти трьох, п'ятьохсот сорока, двадцяти двум, шестистами десятьма, трьохстам дев'яноста, двумстам тридцяти, тридцятьма вісьма, стома десятьма, восьмидесятьом дев'ятьом, (на) чотиристах двадцятьох ста сорока п'ятьма, сто сорок п'яти, стам сорокам п'ятьом, стома сороками п'ятьома, (у) стах сорока п'ятьох, двохстам п'ятдесяти шести, двомастами п'ятдесятьома шістьома, двохсот п'ятидесяти шести, (у) двохстах п'ятдесятьох шістьох, двохста п'ятдесяти шести, ста сімдесяти чотирьом,

ста семидесяти чотирьох, ста сімдесятьома чотирьома, стома сімдесятьма чотирма, (у) стах сімдесятьох чотирьох, трьохста шістдесяти двох, трьохсот шестидесяти двох, трьомстам шістдесяти двом, трьомастома шістдесятьома двома, трьохстах шестидесятьох двох.

Відповідь: правильно написано: п'ятдесяти двох, дев'яноста сьома, на сімдесяти шести, дев'ятьомастами сорока, сорока вісьмома, на двохстах п'яти, вісімдесятьма одним, чотириста дві, шістдесяти шести, сімдесяти трьох, тридцятьма вісьма, ста сорока п'ятьма, двомастами п'ятдесятьома шістьома, ста сімдесяти чотирьом, трьомстам шістдесяти двом.

2.5. Лінгвістичний бліц.

Завдання.

Дайте відповіді на запитання, дотримуючись чіткості й лаконічності у висловлюваннях.

1. Від назв зерна утворити 8 прикметників, прокоментувати орфограми.
2. Від назв фруктів чи овочів утворити 4 назви соків, при творенні яких виникають труднощі.
3. Утворіть прикметники від слів *Тянь-Шань, Давидів Брід, Дамаск.*

3 бали

Для опрацювання завдань, які передбачають лаконічні відповіді на поставлені запитання, використайте такий ланцюжок дій:

- 1) визначте невідому інформацію,
- 2) дослідіть мовне явище,
- 3) практично виконайте завдання,
- 4) проаналізуйте завдання,
- 5) створіть опору для пояснення завдання.

Лінгвістичний бліц із підказками.

Дайте відповіді на запитання, дотримуючись чіткості й лаконічності у висловлюваннях.

1. Від назв зерна утворити 8 прикметників, прокоментувати орфограми.
2. Від назв фруктів чи овочів утворити 4 назви соків, при творенні яких виникають труднощі.
3. Утворіть прикметники від слів: *Тянь-Шань, Давидів Брід, Дамаск.*

Відповідь:

1. *Пищеничний, ячмінний, вівсяний, житній, рисовий, кукурудзяний, просяний, гречаний.*
Орфограма –н-, -нн- у прикметниках.
2. *Помідор – томатний, морква – морквяний, яблуко – яблучний, груша – грушевий, чорна смородина – сік із чорної смородини.*
3. *Тянь-шанський, давидово-брідський, дамаскський.*

1. Поясніть відмінність префіксів у написанні слів: *пречепурний, причепурений, прежовтий, прижовклий.*

2. Поставте у родовому відмінку множини іменники: відкриття, буря, роздоріжжя, миша.
3. Прокоментуйте подані речення. Яку роль відіграє наявність (відсутність) розділового знака?

1. Степ залитий сонцем. 2. Степ, залитий сонцем.

Відповідь:

1. У прикметниках *прежовтий, пречепурний* префікс *пре-* виражає найвищу міру ознаки. Дієприкметники *причепурений, прижовклий* пишуться із префіксом *при-*.
2. *Відкриттів, бур, роздоріж, мишей.*
3. *Перше речення – двоскладне (підмет – степ, присудок – залитий (чим?) сонцем). Друге речення – односкладне називне (підмет – степ, залитий сонцем – відокремлене означення, виражене дієприкметниковим зворотом). Отже, кома змінила двоскладне речення на односкладне.*

1. Чому ми можемо писати і Максим, і максим? Прокоментуйте.
2. Чи однакові за значеннями поняття «запозичені слова» й «іншомовні слова»? Наведіть по 1 прикладу.
3. Чи є спільнокореневими такі слова: гостинець, гість? Прокоментуйте.

Відповідь:

1. *Максим – ім'я, тому власну назву пишемо з великої літери, максим – назва кулемета, загальна назва, пишемо з малої літери. Орфограма “Правопис великої літери”.*
2. *Це не однакові поняття. Запозичені слова сприймаються як «свої» (реклама, аналіз), «іншомовні» – як «чужорідні» (селфі, капучино).*
3. *Ці слова не є спільнокореневими, бо мають різне значення. Гостинець – це 1) пригощання, 2) шлях. Гість – той, хто приходить чи приїздить із метою провідати.*

1. Визначте рід іменників, утворіть словосполучення з прикметниками: ретуш, жовч, тюль, вовчище, замазура.
2. Визначте групу іменників: Ігор, гусяр, казкар, інжир, снігур.
3. Утворіть прикметники від іменників: проїзд, щастя, користь, якість, честь.

Відповідь:

1. *Чоловічий рід: тюль; жіночий рід: ретуш, жовч; подвійний рід – вогнище; спільний рід – замазура.*
2. *Тверда група: інжир, снігур (виняток), м'яка група: Ігор, казкар, лікар; мішана група – гусяр.*
3. *Спрощення: проїзд – проїзний; щастя – щасливий; користь – корисний; якість – якісний; честь – чесний.*

1. Як називається перший друкований словник української мови?
2. У яких словосполученнях допущено помилки?
Прозора шампунь, маленький колібрі, зла собака, смачне кольрабі, сильна нежить, красивий кашне.
3. Визначте сполучення слів, у яких на запитання «Котра година?» граматично правильно дано відповідь:
 - 1) три години п'ять хвилин – п'ять хвилин по третій,
 - 2) рівно вісімнадцять – вісімнадцята година,
 - 3) за чверть до одинадцятої – за чверть одинадцята,

- 4) без двадцяти одинадцять – двадцять хвилин до одинадцятої,
- 5) за десять восьма – за десять до восьмої.

Відповіді:

1. «Лексис» Лаврентія Зизанія – перший український друкований словник.
2. Рід іншомовних слів: прозорий шампунь, злий собака, смачна кольрабі, сильний нежить, красиве кашне.
3. Числівники на позначення часу: 1) п'ять хвилин по третій, 2) вісімнадцята година, 3) за чверть одинадцята, 4) двадцять хвилин до одинадцятої, 5) за десять восьма.

1. Орфоепічний практикум. Поставте наголос та поясніть значення рідковживаних українських слів: 1) оговтатись, 2) копирсатися, 3) наснага, 4) нашорошувати.
2. Утворіть присвійні прикметники від назв тварин: віл, миша, муха, ведмідь. Відповідь обґрунтуйте.
3. Визначте рід іменників, утворіть словосполучення з прикметником. Торонто, Балі, Хуанхе, Онтаріо, Чилі, Чикаго, Екзюпері, Колорадо, Ай-Петрі, Перу.

Відповідь:

1. Оговтатись – 1) при звичаюватися до кого-, чого-небудь; освоюватися; 2) повертатися до нормального стану; врівноважуватися; 3) навчатися розсудливо, статечно поводитися.
2. Копирсатися – 1) перебирати, перевертати, перекладати щось, проникаючи всередину чого-небудь; 2) займатися якою-небудь клопітною роботою; копатися.
3. Наснага – 1) фізична енергія, сила; 2) стан душевного піднесення, запал; 3) творчий запал, душевна зарядка; 4) творче завзяття, бойовий настрій, піднесення.
4. Нашорошувати – викликати напружену увагу, зосередженість, занепокоєння, тривогу.
2. Воловий хвіст, мишаچه вушко, мушине крило, ведмежа нора.
3. Чоловічий рід: Екзюпері, Балі, Колорадо; жіночий рід: Хуанхе, Чилі, Перу, Ай-Петрі; середній рід: Торонто, Онтаріо, Чикаго.

1. Від назв дерев утворити прикметники, пояснити орфограми.
Клен, акація, липа, ясен, ялиця, тополя, яблуня, черешня.
2. Від іменників утворити присвійні прикметники.
Оля, Софія, Володимир, Леся, Валерій, Валерія, брат, сестра, бабуся, дідусь.
3. Записати 10 прислівників, утворених складанням основ.

Відповідь:

1. Кленовий, акацієвий, липовий, ясеневий, ялицевий, тополиний, яблуневий, черешневий. Орфограма “-ов-, -ев-, -єв-, -ин- у прикметниках”.
2. Олин, Софійн, Володимирів, Лесин, Валерійів, Валерійн, братів, сестрин, бабусин, дідусів.
3. Мимохідь, мимохіть (пароніми); ліворуч, праворуч (антоніми); натщесерце, стрімголов, привселюдно, насамперед, очевидно, повсякчас.

1. Замініть подані 4 сполучення слів складними прислівниками-синонімами: 1) з усіх боків; 2) обличчям догори; 3) догори голим животом; 4) проти волі, мимоволі.
2. Запишіть 2 пари речень, у яких частку НЕ з тим самим дієприкметником пишемо разом і окремо.
3. Якими лексичними одиницями є слова зумовлювати й обумовлювати. Поєднайте кожне з цих слів із іншими, утворивши правильні словосполучення.

Відповідь:

1. Звідусіль, горілиць, навзнак, догоричерева, невільно, мимохить, поневолі.
2. Неспіймана риба завжди найбільша. Риба мною не спіймана.
3. Зумовлювати – бути причиною чогось, спричиняти щось: зумовлювати руйнування гірської породи, зумовлювати наслідки, зумовлювати труднощі. Обумовлювати – обмежувати якоюсь умовою, ставити щось у залежність від умов; заздалегідь установлювати, зазначати: обумовлено в угоді, сторони обумовлюють усе заздалегідь.

1. Від іменників утворіть присвійні прикметники чоловічого роду: Ілля, Ігор, вівця, Олексій, Олекса, звір, Ольга.
2. Поставте іменники в орудний відмінок однини: туш, (К,к)уліш, тунець, палац.
3. Поставте наголоси в словах: експерт, відгомін, багаторазовий, асиметрія, боязнь, вигода.

Відповідь:

1. Іллін, Ігорів, овечий, Олексіїв, Олексин, звірячий (звіриний), Ольжин.
2. Туш(фарба)-тушию, туш(муз.твір; у більярді) – тушем, Кулішем, кулешем, тунцем, палацом.
3. Експерт, відгомін, асиметрія, боязнь, вигода(користь), вигода(зручність)

1. Утворіть усі можливі форми позначення часу: 16.20, 18.50, 15.15.
2. Узгодьте власну назву з загальною: 1) у місті Львів / Львові; 2) за річкою Дніпро/Дніпром; 3) будинок на вулиці Каштанова/Каштановій; 4) йду по вулиці Хрещатик/Хрещатику; 5) живу в місті Старий Самбір/Старому Самборі; 6) готель біля гори Говерла/Говерли; 7) у місті Чернівці/Чернівцях; 8) у пустелі Сахара/Сахарі.
3. Визначте рід незмінюваних іменників: маестро, месье, фрау, мадемуазель, шимпанзе, кенгуру, колібри, таксі, кашпо, кашне, бюро, Тбілісі, торнадо, сулугуні, барбекю, кантрі, ООН, НБУ, Мінфін.

Відповідь:

1. 16.20 (шістнадцята година двадцять хвилин; шістнадцята двадцять; двадцять хвилин на п'яту; двадцять хвилин по четвертій); 18.50 (вісімнадцята година п'ятдесят хвилин; вісімнадцята п'ятдесят; за десять сьома; десять до сьомої); 15.15 (п'ятнадцята година п'ятнадцять хвилин; п'ятнадцята п'ятнадцять; п'ятнадцять хвилин на четверту; п'ятнадцять хвилин по третій).
2. У місті Львові; за річкою Дніпром; будинок на вулиці Каштановій; йду по вулиці Хрещатик; живу в місті Старий Самбір; готель біля гори Говерла; у місті Чернівці; у пустелі Сахара.
3. Маестро (ч.р.), месье (ч.р.), фрау (ж.р.), мадемуазель (ж.р.), шимпанзе (ч.р.), кенгуру (ч.р.), колібри (ч.р.), таксі (с.р.), кашпо (с.р.), кашне (с.р.), бюро (с.р.), Тбілісі (с.р.), торнадо (ч.р.), сулугуні (ч.р.), барбекю (ч.р.), кантрі (ч.р.), ООН (ж.р.), НБУ(ч.р.), Мінфін(с.р.).

1. Утворіть правильно іменники, що називають осіб за професією, родом занять: бетонщик, квітовод, мебельщик, плотник, рисовод, прачка, скрипач, почтальйон.
2. Чому суфікс -ик має однакове значення у всіх словах, окрім: хлопчик, зайчик, історик, братик, котик?
3. Утворіть прикметники від слів: Аляска, Гонконг, Цюрих.

Відповідь:

1. Бетонник, квітникар, мебляр, рисівник, прача, скрипаль, поштар.

2. У більшості слів суфікс *-ик* має значення *пестливості, зменшеності*: *хлопчик, зайчик, братик, котик*. У слові *історик* суфікс вказує на особу, яка є фахівцем з історії.
3. *Аляскинський, гонконгівський, цюрихський*(виняток).

1. Запишіть 8 назв дерев жіночого роду, утворіть від них прикметники з суфіксами *-ов-, -ев-*, прокоментуйте орфограму.
2. Оберіть з переліку назви істот: *мікроб, робот, зграя, бактерія, манекен, вірус, лялька, дерево, ферзь, русалка, рука, людство, привид*.
3. Оберіть правильну форму закінчення іменників у словосполученнях: *85,2 кілометр(и/а), 263 учн(і/я), 5 кілограм(нульове/ів) помідор(ів/нульове), 34 з половиною грам(и/а), 6 містян(ів/нульове)*.
4. Поставте наголоси в словах: *чорноклен, кропива, осока, верба, омела, вільха, осока, щавель, тернослив*.

Відповідь:

1. *Вербовий, липовий, сосновий, ялиновий* – суфікс *-ов-*, бо основа твірного іменника закінчується на твердий нешиплячий; *яблуневий, вишневий, черешневий* – суфікс *-ев-*, бо основа твірного іменника закінчується на м'який приголосний і наголос падає на основу, а не на закінчення; *грушевий, аличевий* – суфікс *-ев*, бо основа твірного іменника закінчується на шиплячий і наголос падає на основу.
2. *Робот, манекен, лялька* (вироби, що мають подібність до людини), *ферзь* (назви шахових фігур), *русалка, привид* (назви міфічних істот).
3. *85,2 кілометра, 263 учні, 5 кілограмів помідорів, 34 з половиною грами, 6 містян*.
4. *ЧорнОклен, кропивА, осокаА, вербаА, омелА, вільха, осокаА, щавЕль, тернОслив*.

1. До поданих слів доберіть пароніми: *білити, виборний, ділянка, діалектний, реальний, оптимістичний, особистий, силовий* – та створіть словосполучення.
2. Доберіть синоніми до слів іншомовного походження: *акліматизація, апеляція, декорація, дефект, експеримент, конвенція, лаконічний, ліміт, прерогатива, симптом, стимул, фальсифікація*.
3. Від поданих слів утворіть назви жителів чоловічого і жіночого роду: *Баку, Греція, Кіпр*.

Відповідь:

1. *Білити, виборчий, дільниця, діалектичний, реалістичний, оптимальний, особовий, сильний*.
2. *Пристосування, оскарження, оформлення, вада (хиба, недолік), метод (дослідження, спроба), угода, короткий, обмеження, перевага (компетенція), ознака, спонукання, підробка*.
3. *Бакун, бакунка, грек, грекиня, кіпріот, кіпріотка*.

● *Установіть відповідність.*

А. Терра інкогніта.	1. Чиста дошка.
Б. Табула раса.	2. Вода життя.
В. Етцетера.	3. Небажана особа.
Г. Нота бене.	4. Невідома земля.
Ґ. Персона ґрата.	5. Друге я.
Д. Альтер еґо.	6. Зверни увагу.
	7. І так далі.

Відповідь: А 4. Б 1. В 7. Ґ 6. Ґ.3. Д.5.

Завдання для конструювання лінгвістичного бліцу.

Дайте відповіді на запитання, дотримуючись чіткості й лаконічності у висловлюваннях.

Фонетика.

- **Чому у цих словах африкат не існує:**

1) відзимувати, 2) підзолотити.

- **Які зміни на звуковому рівні відбуваються у словах:** 1) радість, 2) флешці, 3) доріжці, 4) білочці, 5) зжитися, 6) зсадити, 7) безжурний, 8) додається.

Відповідь: [рад'іс'т', флес'ц'і, дор'із'ц'і, б'ілоц':і, ж:итис'а, с:адити, бе(и)ж:урний, додайец':а].

- **Які з поданих слів: батьківщина, на флешці, безжурний, коритце – мають різну кількість літер та звуків?**

Лексикологія.

- **У чому різниця слів:** 1) мимохіть, мимохідь; 2) упереміш, упереміж?

Відповідь: 1) мимохідь – проходячи повз когось, щось; не зосереджуючись на чомусь; мимохіть – мимоволі. 2) упереміш – перемішуючись із чимось; упереміж – чергуючись одне з одним; навперемінно.

- **Чи є різними за значенням:** 1) ореол — ареал, 2) компанія – кампанія, 3) багатир – богатир.

- **Замініть слово діючий у словосполученнях правильними відповідниками (одним словом):**

1) діюче законодавство, 2) діюча речовина, 3) діючий важіль, 4) діючі особи, 5) діючий вулкан, 6) діючий порядок, 7) діюча модель, 8) діюча армія.

Відповідь: 1) чинне, 2) активна, 3) впливовий, 4) дійові, 5) активний, живий, 6) сучасний, наявний, 7) робоча, 8) регулярна.

- **Слово музичний(-а, -е) поєднується із словами:**

1) інструмент, 2) репертуар, 3) мистецтво, 4) освіта, 5) родина.

- **Слово дружній (-я, -є, -і) поєднується із словами:**

1) стосунки, 2) атмосфера, 3) візит, 4) бесіда, 5) праця.

- **Слово ефективні поєднується із словами:**

1) ліки, 2) методи, 3) трюки, 4) уроки, 5) добрива.

- **З'ясуйте значення слів іношомовного походження: амбіція, дизайн, дилер, егіда, екзальтація.**

- **До слів іношомовного походження на позначення кольорів доберіть синоніми – складні прикметники:**

1) кораловий, 2) бордовий, 3) індиго, 4) хакі, 5) лососевий.

Відповідь: 1) кораловий – рожево-персиковий, ніжно-гранатовий; 2) бордовий – червоно-фіолетовий, темно-багряний; 3) індиго – синьо-фіолетовий; 4) хакі – сірувато-зелений, зеленувато-коричневий; 5) лососевий – жовто-червоний, червоно-помаранчевий.

● **Замініть запозичені слова власне українськими:**

1) абзац, 2) абсолютний, 3) авангард, 4) авантюра, 5) автентичний, 6) автограф, 7) автономія, 8) авторитетний, 9) аграрний, 10) адаптація.

● **Замініть запозичені слова власне українськими:**

1. Герой. 2. Гігант. 3. Гімнастика. 4. Гіперболізація. 5. Гіпноз. 6. Гіпотеза. 7. Гонорар. 8. Горизонт. 9. Графіті. 10. Гурман. 11. Дебати. 12. Девіз. 13. Делегат. 14. Депозит. 15. Де-факто. 16. Дефіс. 17. Де-юре. 18. Джек-пот. 19. Дикція. 20. Дизайн.

● **Замініть запозичені слова власне українськими:**

1. Адажіо. 2. Генезис. 3. Лобі. 4. Пантеон. 5. Пабліситі. 6. Ратифікація. 7. Симбіоз. 8. Тендер. 9. Турне. 10. Факсиміле. 11. Чартер. 12. Ренесанс.

● **Замініть запозичені слова власне українськими:**

1. Дискусія. 2. Дискурс. 3. Дистанція. 4. Діагональ. 5. Доказ. 6. Домінантний. 7. Екзамен. 8. Економія. 9. Ексклюзивний. 10. Експерт. 11. Експеримент. 12. Експозиція. 13. Елегантний. 14. Еластичний. 15. Еліксир. 16. Енергія. 17. Епіцентр. 18. Ерудит. 19. Живопис. 20. Ідеал.

● **Охарактеризуйте тип омонімів (повні, омофони, омоформи, омографи, міжмовні).**

1) тур, клуб, мул; 2) В/віра, Р/роман, під/ніс, до/дому; 3) мила, кілька; 4) води, брати, синів, роботи; 5) лисичка, такса.

● **Визначте різновид переносного значення (метафора, персоніфікація, метонімія, синекдоха).**

1. Кропивницький завмер в очікуванні. 2. Фестиваль вражав ідеями. 3. Радість відкриття наповнила театр. 4. Листя грає на сонці самоцвітами. 5. Усю дорогу не замовкав гамір. 6. Такого ще не бачила Полтава. 7. Помережав вечір візерунками вікно. 8. Радість ввійшла в дім. 9. Сніг грає на сонці самоцвітами. 10. Полк у дорозі.

Фразеологія.

● **Прокоментуйте значення фразеологізмів, підібравши синонім-прислівник:**

ні за що ні про що, ні сіло ні впало, ані краплі ані крихти, ні на макове зерно, ні бе ні ме ні кукуріку, ні в зуб, ні в сих ні в тих, ногою ступити ніде, нікуди яблуку впасти, ні сюди ні туди, ні так ні сяк.

Відповідь: 1) безпричинно, 2) ніскільки, 3) нічого, 4) ніяково, 5) тісно, 6) ніяк.

● **Доберіть українські відповідники до фразеологізмів іношомовного походження:**

1) се ля ві; 2) вені, віді, віці; 3) тет-а-тет; 4) візаві; 5) terra інкогніта; 6) вуаля ту; 7) хеппі енд.

Відповідь: 1) таке життя; 2) прийшов, побачив, переміг; 3) віч-на-віч; 4) супротивник; 5) невідома земля; 6) от і все; 7) щасливий кінець.

● **Чому в словосполученні ахіллесова п'ята перше слово пишеться з малої літери, адже це присвійний прикметник, утворений від власної назви?**

Будова слова. Словотвір.

● **Чи однакові суфікси в словах:** м'ячик, зайчик, камінчик, кущик, стільчик, ключик, дощик, ткачик, хлопчик, пальчик?

- **Утворіть відносні прикметники суфіксами -ов, -ев, -єв.**

1) гай, гроші, груша, куля, плащ, сіль, галузь, вісь, мигдаль, полин, парча, велюр;
2) кальцій, водень, корінь, тунець, папір, магній, промінь, соя, чебрець, спориш, плече, ніж;
3) алюміній, ключ, річ, оранж, помаранч, дощ, насіння, матч, ясен, кисень, сторож, гай, алича, чуття, кварц, полудень, замш, туш.

- **Утворіть присвійні прикметники. Які суфікси використовуєте?**

1) Євдокія, Андрій, Таня; 2) дочка, донька, донечка, доня; 3) качка, змія, вовк, вівця, лелека, ведмідь, шпак, зозуля, орел.

- **Утворіть прикметники від іменників суфіксом -ськ-. Які фонетичні чергування відбуваються?**

1) Буг, Бобринець, Благовіщенське, Новоукраїнка, Мала Виска; 2) Алма-Ата, Баку, Гаага, Гамбург, Люксембург, Лейпциг, Ніцца, Тбілісі, Золотоноша.

- **Перетворіть слова так, щоб відбулися чергування приголосних. Охарактеризуйте ці чергування.**

1) Кіровоградський, козацький, 2) пісок, віск, вереск, брязк, 3) Васько, Онисько, 4) Ониська, Параска, Мелашка.

Відповідь: 1) Кіровоградщина, Козаччина, 2) піщаний, воцаний, верещати, бряжчати, 3) Ващенко, Онищенко, 4) Онисьчин, Парасчин, Мелашчин.

- **Визначте спосіб творення прислівників.**

Віддавна, вручну, заново, згарячу, потихеньку, сповна, нашвидку, помалу, знову, зліва, мимохіть, мимохідь.

- **Які слова утворені префіксально-суфіксальним способом: зав'язь, затишок, затінок, прозелень?**

- **Які слова утворено морфолого-синтаксичним способом (перехід в інші частини мови)?**

1) Молода запрошує на весілля. 2) Хлопець вихований, ввічливий. 3) Вас шукав один чоловік. 4) Перший обов'язок кожного — бути гідним громадянином своєї держави. 5) Жили собі щасливо. 6) Діти бігають довкола машини.

Орфографія. Морфологія. Іменник.

- **Визначте рід іменників, утворивши словосполучення з прикметниками:** насип, путь, ступінь, папороть, тюль, розкіш, шампунь, ваніль.

Відповідь: 1) ч.р. насип, ступінь, тюль, шампунь; 2) ж.р. путь, папороть, розкіш, ваніль.

- **Визначте рід іменників, утворіть словосполучення з прикметниками:** ретуш, жовч, тюль, вовчище, замазура.

Відповідь: чоловічий рід: тюль; жіночий рід: ретуш, жовч; подвійний рід – вогнище; спільний рід – замазура.

- **Визначте рід іменників.**

1) аерозоль, 2) нежить, 3) толь, 4) тунель, 5) тюль, 6) фенхель, 7) шампунь; 8) полин, 9) собака, 10) степінь, 11) ступінь, 12) бешамель, 13) ваніль, 14) каніфоль, 15) консоль, 16) папороть, 17) філігрань, 18) фланель.

Відповідь: до чоловічого роду належать слова: аерозоль, нежить, толь, тунель, тюль, фенхель, шампунь, полин, собака, степінь, ступінь; до жіночого роду належать слова: бешамель, ваніль, каніфоль, консоль, папороть, філігрань, фланель.

- **Визначте іменники, що можуть мати як чоловічий, так і жіночий рід.**

1) абрикос, 2) бешамель, 3) жираф, 4) зал, 5) клавіш, 6) гандж, 7) дрож, 8) кужіль, 9) купіль, 10) фальш.

Відповідь: абрикос — абрикоса, жираф — жирафа, зал — зала, клавіш — клавіша; спільний рід: гандж, дрож, кужіль, купіль, фальш; лише ж.р.: бешамель.

- **Запишіть іменники в родовому та орудному відмінках однини, визначивши рід.**

Прокоментуйте подвоєння приголосних.

Аерозоль, бешамель, біль, відомість, дріль, заповідь, заповоч, каніфоль, нежить, нехворощ, пригорща, продаж, тюль, Умань, фланель, шагрень.

Відповідь: Р. в.: аерозолю, бешамелі, болю, відомості, дріля, заповіді, заповочі, каніфолі, нежитю, нехворощі, пригорщі, продажу, тюля, Умані, фланелі, шагрені.

О.в.: аерозолем, бешамеллю, болем, відомістю, дрилем, заповіддю, заповоччу, каніфоллю, нежитем, нехворощю, пригорщею, продажем, тюлем, Уманню, фланеллю, шагренню.

- **Визначте, які іменники вживаються лише в однині. Наведіть по два приклади.**

1) збірні, 2) народні свята та обряди, 3) із речовинним значенням, 4) абстрактні поняття, 5) власні назви, 6) назви дій та станів, 7) назви емоцій, почуттів, 8) назви овочів, зерна, трав, ягід, 9) назви парних предметів, 10) матеріали в сукупності, 11) грошові суми, 12) кількісно не окреслені іменники.

Відповідь: 1) збірні, 3) із речовинним значенням, 4) абстрактні поняття, 5) власні назви, 6) назви дій та станів, 7) назви емоцій, почуттів, 8) назви овочів, зерна, трав, ягід.

- **Запишіть, де можливо, іменники у родовому відмінку.**

1) Бондар, Пономаренко, Князевич; 2) Гете, Руставелі, Боккаччо, Золя; 3) Карпенко-Карий, 4) Драй-Хмара.

- **До якої відміни належать іменники зайченятко, зайченя?**

- **Визначте групу іменників:** Ігор, гусяр, казкар, інжир, снігур, хабар.

Відповідь: тверда група: інжир, снігур, м'яка група: Ігор, казкар, лікар, хабар; мішана група – гусяр.

- **Поясніть написання:** Люксембурга – Люксембургу, Мороза – морозу, каменю – каменя.

- **Узгодьте власну назву із загальною:**

1) у місті Львів / Львові; 2) за річкою Дніпро/Дніпром; 3) будинок на вулиці Каштанова/Каштановій; 4) йду по вулиці Хрещатик/Хрещатику; 5) живу в місті Старий Самбір/Старому Самборі; 6) готель біля гори Говерла/Говерли; 7) у місті Чернівці/Чернівцях; 8) у пустелі Сахара/Сахарі.

- **Поясніть написання пів** 1) з іменником у називному відмінку; 2) з іменником у родовому відмінку. Наведіть по два приклади.

- **Поясніть написання слів** Нова Каховка, Асканія-Нова. **Чому вони пишуться по-різному?**

- **Утворіть іменники чоловічого й жіночого роду, які називають мешканців таких міст:** Київ, Кропивницький, Львів, Харків, Житомир, Лубни, Тернопіль.

Орфографія. Словотвір. Морфологія. Прикметник.

- **Посідняйте прикметники з іменниками:**

- 1) діалектний / діалектичний (експедиція, практика, мовлення, ареал, слова, особливості);
- 2) матеріальний / матеріалістичний (інтерес, становище, стан, цінності, світ, філософія);
- 3) дипломний / дипломований (проект, учасник, фахівець, робота).

- **Поясніть написання:** Шевченківська премія – шевченківські вірші.

- **У чому різниця слів багатотисячний, багато тисяч, двадцятирічний, сторіччя?**

- **Утворіть прикметники від іменників:** проїзд, щастя, користь, якість, честь.

Відповідь: спрощення: проїзний; щасливий; корисний; якісний; чесний.

- **Визначте розряди прикметників:** 1) легка атлетика; 2) вишнева сукня; 3) орлине гніздо; 4) батьківські збори; 5) лєвова частина.

Відповідь: відбувається перехід в інший розряд: 1) відносний, 2) якісний, 3) відносний, 4) відносний, 5) якісний.

- **Утворіть ступені порівняння, де це можливо, у словах:**

- 1) пречудовий, 2) ультрафіолетовий, 3) білявий, 4) малесенький,
- 5) жовтогарячий, 6) фіалковий, 7) босий, 8) буланий, 9) гнідий, 10) тонкий,
- 11) далекий, 12) високий, 13) вузький, 14) дорогий, 15) дужий, 16) якнайдобріший.

Орфографія. Морфологія. Числівник.

- **Запишіть словами позначення часу (по 2 можливих варіанти):** 12.00, 12.15, 12.30, 21.45, 21.50.

Відповідь: дванадцята година, дванадцята година п'ятнадцять хвилин, чверть по дванадцятій; за чверть тринадцята, дванадцята година тридцять хвилин; о пів на тринадцяту, двадцять перша година сорок п'ять хвилин; за десять хвилин двадцять друга, двадцять перша година п'ятдесят хвилин.

- **Якою частиною мови є підкреслене слово: числівник чи прислівник? Поясніть чому.** Ми жили на пагорбі багато днів.

- **Якою частиною мови є підкреслені слова:** 1) по весняному місту..., по-весняному тепло...; 2) по третє квітня..., по-третє, я вирішив...

- **Чи однієї частини мови слова:** 1) шеститисячний, 2) шестиденний?

- **Запишіть числівники словами, вибравши потрібну форму іменників з дужок.**

1. Маса: 10 (кілограм, кілограма, кілограмів). 2. Діаметр: 12 756 (кілометра, кілометри, кілометрів). 3. Температура: 6000 (градуса, градуси, градусів) за Цельсієм. 4. Вік: 4,5 (мільярди, мільярдів) років. 5. Площа поверхні: 510,2 (мільйона, мільйони, мільйонів)(квадратних кілометра, кілометрів). 6. Тривалість доби: 23 (години, годин) 56 (хвилини, хвилин) 4,1 (секунди, секунд).

Морфологія. Займенник.

- **Перетворіть займенник що 1) у частку, 2) у сполучник. Складіть речення, визначте, якими членами речення є слова.**

• **Якою частиною мови є підкреслені слова:** 1) ліс рук, море радості, хмари метеликів; 2) в кіно був один; 3) цілий день, певна кількість.

Відповідь:

1) числівник у значенні багато; 2) займенник у значеннях якийсь, сам; 3) займенник у значеннях весь, якась, іншу, цей, той.

• **Які неозначені займенники у непрямих відмінках можуть розпастися на 3 слова. Назвіть 4 приклади.**

• **Якою частиною мови є підкреслені слова:** 1) від одного удару дерево не падає; 2) одна ластівка не робить весни; 3) один день блисне, а сім днів кисне; 4) одним колесом не поїдеш; 5) одні очі і плачуть, і сміються.

• **Перетворіть займенники щось, та, усе, саме, воно, собі у частки. Складіть речення; визначте, якими членами речення є слова.**

Морфологія. Дієслово.

• **Визначте час дієслова у різних формах:** 1) грала, 2) граю, 3) заграю, 4) гратиму, 5) буду грати, 6) нехай грає.

Відповідь: 1) минулий час, 2) теперішній, 3) теперішній, майбутній (проста форма доконаного виду), 4) майбутній (складна форма недоконаного виду), 5) майбутній (складна форма недоконаного виду), 6) нехай грає (наказовий спосіб не має часу).

• **Визначте спосіб дієслова у різних формах:**

1) кричимо, кричімо; 2) учимся, учімося; 3) мчимо, мчімо; 4) граймо, хай заграє.

Відповідь: 1-3) дійсний, наказовий спосіб; 4) наказовий спосіб, проста, складена форма.

• **Запишіть відповідники до активних дієприкметників.**

Діючі закони, діючий вулкан, діючий засіб, відпочиваючі, віруючі, бажаючі, муючі, навколишнє середовище.

Відповідь: чинні закони, активний вулкан, дієвий засіб, відпочивальники, віряни, охочі, мийні, довкілля.

• **Чому в цьому реченні підкреслені слова відрізняються написанням? Несказане лишилось несказаним (Л. Костенко).**

Відповідь: різні частини мови: дієслівна форма (дієприкметник) і прикметник.

• **Розмежуйте прикметники й дієприкметники.**

1) печена картопля, 2) печена картопля, 3) учений ступінь, 4) невблаганний батько, 5) палаюче сонце, 6) сипучий пісок, 7) варені яйця, 8) спіла вишня 9) нездоланий народ, 10) нездоланий народ, 11) квітучий сад, 12) розквітлий сад, 13) битий шлях, 14) солоний піт, 15) солені огірки, 16) здійснена мрія, 17) здійснена мрія.

• **Розмежуйте дієприкметники й дієприслівники.**

1) керуючий, 2) не/уявляючи, 3) бажаючи, 4) не/хтуючи, 5) граючись, 6) радіуючий, 7) не/дивлячись; 8) не/чекаючи.

• **Визначте дієвідміни, поставивши дієслова у II особу однини:** бачити, навчити, дивитися, боротися, бігти, хотіти, вірити, творити, заливатися, побачити.

Відповідь: I дієвідміна: хочеш, заливаєєшся, борешся; II дієвідміна: бачиш навчши, дивишся, біжиш, віриш, твориш, побачиш.

• Чому закінчення в поданих парах дієслів пишуться по-різному?

1) застелиш – застелеш, 2) волочиш – волочеш, 3) гуркотиш – гуркочеш, 4) свистиш – свищеш.

Відповідь: деякі дієслова, хоча звучать майже однаково, належать до різних дієвідмін, бо в неозначеній формі мають різні суфікси: застелити – застелати, волочити – волокти, гуркотити – гуркотати, свистити – свистати.

• Утворіть дієслова I особи однини. Які фонетичні зміни відбуваються у словах?

1) гасити, носити; 2) лазити, казати; 3) доводити, городити; 4) платити, летіти; 5) спустити, мостити.

Відповідь: чергування: 1) [с] – [ш]: гашу, ношу; 2) [з] – [ж]: лажу, кажу; 3) [д] – [дж]: доводжу, городжу; 4) [т] – [ч]: плачу, лечу; [ст] – [шч]: спущу, мощу.

• Підберіть пари дієслів, щоб відбулися чергування:

1) г/ж; 2) т/ч; 3) х/ш; 4) ст/щ; 5) с/ш; 6) зд/ждж; 7) к/ч.

Орфографія. Словотвір. Морфологія. Прислівник.

• У чому особливість цих прислівників?

Більш-менш, тут-там, туди, сюди.

• Чому слова недоречно, не до речі пишуться по-різному?

• У чому різниця написання: нездійснено, не здійснено?

• Прокоментуйте написання слів не до ладу', не до вподо'би, не до смаку'.

• Чому існує різниця написання прислівників?

1. Приходить непізно. 2. Вчитися ніколи не пізно.

• Яку роль відіграє наголос у словах 1) ні 'коли, ніко 'ли,

2) ні'звідки, нізві'дки, нізвідкі'ль, ні'звідкіль, нізвідкіля'. Створіть із ними речення.

• Якою частиною мови є слова як-небудь, що-небудь? Прокоментуйте написання.

• Створіть речення, у яких слово найкраще буде прикметником, а в наступному – прислівником.

• Розподілити прикметники та прислівники.

1) Найдивовижніше явище. Найдивовижніше відтворено. 2) Найоригінальніше представлено. Більш оригінально створено.

3) Найрізноманітніше плетиво дерев. Найрізноманітніше поєднано.

• Визначте прислівники 1) ті, від яких утворюються ступені порівняння; 2) ті, від яких не утворюються ступені порівняння.

Шоколадно, цікаво, струнко, брунатно, бузково, лимонно, весело, радісно, сліпо, блідо-рожево, світло, низенько, страшенно, привабливо, прегарно, ультрамодно, білосніжно, щасливо.

• **Визначте частини мови:**

шестикутник, шестиденка, шість, шестигранний, шестимільйонний, шість мільйонів, шеститисячний, шестирічний, двійка, десяток, сотня, половина, третина, чверть, триповерховий, поодинокий, парний, утроє, двічі, по-перше, подвоїти, мало книжок, мало знати.

Морфологія. Службові частини мови.

• **Якою частиною мови є слова** 1) проте – про те; 2) щоб – що б; 3) якби – як би; 4) адже.

• **За якої умови і, й, та буде** 1) часткою, 2) сполучником. Наведіть по два приклади.

• **За якої умови перед першим та буде ставитися кома, а при якій ні?**

• **За якої умови перед першим і (й) буде ставитися кома, а при якій ні?**

• **За якої умови пишемо:** 1) немає, 2) нема.

• **За якої умови пишемо:** 1) незважаючи на..., 2) не зважаючи на ...

Відповідь: 1) всупереч; 2) можна замінити на хоч, попри.

• **За якої умови сполучники що, коли, як у складнопідрядних реченнях стають сполучними словами?**

• **У складнопідрядних реченнях з підрядними місця слова де, куди, звідки є сполучними словами чи сполучниками?**

• **Розмежуйте сполучники й сполучні слова.**

1. Там, де камені у воді доходять до самої води, зростають, знайшовши собі часточку ґрунту у заглибинах, півники болотні. 2. З одного боку русла Ташлицькі скелі, що ажурної ковдрою вкрила гвоздика прибузька, досягають 20-ти метрової висоти, пам'ятаючи землю, коли життя на ній тільки жевріло.

• **Чому в одному з речень кома перед як ставиться, а в другому ні?**

1. Брови в неї такі, як п'явки. 2. Брови в неї були як п'явки.

Синтаксис.

• **Випишіть із речення словосполучення, укажіть головне слово.**

У цих садах, в сонатах солов'їв він чує тихі кроки бракон'єра.

• **Визначте у реченні прості й складні словосполучення.**

1. Дівчина з волоссям аж до пояса стояла виструнчена. 2. На горизонті виднілася білоцерківська біла церква. 3. Почав читати книгу про Білу Церкву та дівчину з карими очима.

• **Чому у схожих реченнях різний тип підмета – простий, складений?**

1. Весна з рясом приносили людині здоров'я. 2. Весна з рясом приносила людині здоров'я.

• **Чи є підкреслені слова однаковими членами речення?**

1. Ось і Олександрівка. 2. Ти, Олександрівко, маєш свої таємниці.

• **Чи є підкреслені слова однаковими членами речення?**

1. Тясмин здається маленьким та кволим, але ж то тільки здається. 2. Здається, Тясмин мирно розлігся посеред степу.

• **Чи є виділені сполучення присудками?**

1. Ми **приїхали** в Андрусівку **досліджувати** Тясминське городище. 2. І я, як завжди, **буду сидіти** біля вогню та не переставати дивитися на зорі. 3. Завтра **вирішили обстежити** залишки дерев'яних клітей, що були оборонною огорожею. 4. А сьогодні **попросили жителів показати** дитинець.

• **Чи є виділені слова означеннями? Обґрунтуйте думку.**

1. **Залитий** промінням сонця ліс озивався до нас. Ліс **залитий** сонцем. 2. Дорога вела до центру гончарства краю – **Цвітного**. **Цвітне** – центр гончарства краю.

• **Розмежуйте інфінітиви-додатки та складені присудки.**

1. Люблю **бувати** на острівці Лисячому. 2. Почали називати його так з тих пір, як серед ковилового піщаного степу побачили лисиць. 3. Вони летіли по яскравому шумовинню трави клубком рудого полум'я, і, здавалося, що море деревію навколо ось-ось почне палахкотіти. 4. А потім все ж дозволили нам полюбуватися їх прищуленими вушками, руденькими хитрими мордочками, тривожними оченятами-горішками.

• **Розмежуйте додатки та складені підмети.**

1. Довкола квітує ряс із *проліскою* дволистою. 2. А поміж ніжного барвінку на схилі простелився цілий килим *тюльпанів дібровних*. 3. Це урочище «Барвінкова та Тюльпанова гора». 4. З дубняку чути чіткий перестук *дятла*. 5. А довкола виспівують щиглик із зеленьком.

• **Визначте, якими членами речення є виділені слова: обставини чи додатки?**

Стежка в'ється 1) **між дубами та грабами**. Часом 2) **на лісових галявинах** 3) **серед бузини й терну** спалахують грона калини чи горобини. Кушиться 4) **між диких черешень та яблунь** глід. 5) **Поміж** розлогого **гілля** дубів звучить пташина мелодія.

• **Визначте, яким членом речення є інфінітиви.**

1. Знову **приїхав поговорити** з лісом. 2. Любив **ходити й милуватися** пролісками. 3. Пощастило **знайти** цілу галявину. 4. Прийшов **змалювати** прозелень дубняку.

• **Визначте в реченнях синтаксичну роль інфінітивів.**

1. Він любив читати. 2. Мав бажання читати. 3. Учатися – цікаво працювати. 4. Весело навчатися разом. 5. Учням запропонували створити екологічний проект. 6. Учитель дала завдання створити екологічну карту міста. 7. Ми зібралися разом розробити план.

• **Складний чи подвійний присудок має речення?**

А вона сидітиме сумна.

Відповідь: *подвійний (дулексивний) присудок.*

• **Визначте підкреслені члени речення.**

1. Дівчина з Полтави приїхала на змагання. 2. Дівчина з Полтави вразила виступом. 3. Вона стояла весела, радісна. 4. Стояла, весела й радісна.

Відповідь: 1. Синкретичні члени речення: означення, обставина. 2. Означення. 3. Частина присудка. 4. Відокремлене означення.

• **Розмежуйте порівняльні звороти та складені іменні присудки.**

1. Серед синяви пахучих квіток ростуть вони, дужі дуби та ясени, **мов нездоланні брати**. 2. Лише у верховітті разом з вітром, **як з товаришем**, таємниче зітхають, шепочуть, шумлять. 3. Ліс без вітру **як ліхтар** без світла. 4. Найніжніша тут, серед дубів-велетнів, сором'язлива фіалка. 5. Вона – **мов Дюймовочка**.

• **Розмежуйте порівняльні звороти та порівняльні частини складного речення.**

1. У травневих росах ніжна конвалія, як наречена, поміж квітів. 2. Її запашні кулясті дзвоники тендітними китицями звисають до землі так, ніби вклоняються їй. 3. А поодаль хміль, мов і не бачить нас, хвалькувато задер голову. 4. Куди не глянь, гойдає вітер, наче дзвониками дзеленчить, білі, із зеленою мережкою квіти купини.

• **Розмежуйте повні й неповні речення.**

1. Мінлива Сугоклія таємнича. 2. Вздовж – Міський сад. 3. Понад дві сотні років у задумі. 3. Без розваг й атракціонів. 4. Тут зростає лісовий тюльпан, занесений до Червоної книги. 5. У річці – черепахи. 6. А на деревах – сови. 7. Навколо зелень. 8. Праворуч – очерет. 9. Там чапля. 10. Ліворуч – сосни. 11. Водограй водопадів на каменях біля греблі. 12. А далі – водна просторінь.

• **Розмежуйте конструкції: односкладні називні, двоскладні.**

1. Історичний музей Миру. 2. Єдиний в Україні музей Миру. 3. Музей Миру – єдиний в Україні. 4. Один з п'ятнадцяти музеїв на планеті. 5. Вісім тисяч експонатів.

• **Визначте двоскладні неповні речення.**

1. Ні волі, ні чуда, ні часу, хоч би про запас. 2. Від корисного до шкідливого всього один крок. 3. Коли б не ліс, не знали б ми фіалок.

Відповідь: 1. Ні волі, ні чуда, ні часу немає, хоч би були про запас (СПР умови, односкладне, неповне). 2. Від корисного до шкідливого є всього (тільки) один крок (просте, двоскладне, неповне). 3. Коли б не (усічений присудок) було лісу, не знали б ми фіалок. (СПР умови, двоскладне, частково неповне, бо є форматворча частка умовного способу).

• **Визначте у тексті двоскладні неповні й односкладні означено-особові речення.**

1. Нас зацікавили Кочубеївські штольні неподалік Ганнівки. 2. Саме тут, весною 2016 року, проходили зйомки фільму “Червоний” за мотивами роману Андрія Кокотюхи. 3. Отож, їдемо в поле шукати столітній кар’єр. 4. 250 метрів небезпеки. 5. Сизіє на видноколі туманець. 6. Де ж він? 7. Чи заховався від нас? 8. І враз серед поля побачили з десяток невеличких зелених пагорбів. 9. Спускаємося у балку хиткими сходами, що заховалися у траві, та й підходимо ближче. 10. Про фільм нагадують дерев’яні сходи. 11. Вхід до ущелини манить. 12. Так починаються легенди підземних печер.

• **У чому різниця запропонованих речень?**

1. Граніти завітчано фіолетовими, ліловими та бурштиновими ірисами. Граніти завітчані ніжно-золотавими тюльпанчиками бузькими та авриніями.
2. Вода сховала прадавні печери. Під водою сховано прадавні печери.
3. Мені хотілося відкрити таємниці цього краю. Хотіла б відкрити таємниці цього краю.

• **Чому виділені конструкції не є однорідними членами?**

1. А жайворонки **співають та й співають**. 2. І ти **дивишся не надивишся** на зелені стебла жита, що тягнуться догори, прагнуть напитися сонячного проміння. 3. А вітер **ні кує ні меле**. (Не реагує.) 4. **І день і ніч** гасає десь. (Постійно.) 5. Влітку жито виросте, а в кожній зернині **буде жити** пам'ять про весняну пісню.

• **Чому конструкції, що поєднанні сполучником та, мають різні розділові знаки?**

1. Співай, жайворонку, у весняному степу та на зеленому роздоллі поміж трепетних сокирків. 2. Сіра пташка здається непримітна, та здатна наповнити простір щирою піснею. 3. Від обрію до обрію сіється донизу кришталь жайворонкових пісень, та зелені рясні пшениці та жита тягнуться догори.

• **Чому в цих реченнях однорідних означень немає?**

1. В'язи високі, товсті. 2. А поміж них бруслинки тендітні, вкриті краплистою росю. 3. У високій траві суниці великі, червоні.

• **Визначте з-поміж сполучень слів однорідні означення (розділові знаки опущені):**

1) давній могутній ліс, 2) срібні дзвінки звуки, 3) той кришталевий передзвін, 4) сонячні золоті промені, 5) кристале могутне гілля, 6) дужий кремезний дуб, 7) руда хитрюща лисиця, 8) велетенські важкі боровики, 9) лісові дикі грушки, 10) смачні ароматні жовто-золотисті дички, 11) маленькі брунатні п'ятаки копитняку, 12) ясно-сині великі намистини роси, 13) сонна загорнена у сутінь бузина, 14) вайлуватий смугастий джміль.

• **Доповніть словосполучення однорідними означеннями:** 1) блискучий промінь, 2) блискучий одяг, 3) блискучий твір, 4) блискуча гра.

• **Перетворіть сполучення слів так, щоб утворилися однорідні означення:**

1) півники карликові бузкові, 2) горицвіт весняний ніжно-золотавий, 3) заєць сірий полохливий, 4) лисиця хитра звичайна.

• **У речення уведіть слово як-от. Як зміняться розділові знаки?**

1. Звіробій, цмин, молочай, шипшина, деревій – усі ці трави у зелено-золотому чебрецевому океані тяглися до сонця. 2. М'який вітер котив ковилові хвилі: ковила волосиста, ковила пірчаста, ковила Лессінга.

• **Чому в майже однакових за змістом реченнях різні розділові знаки?**

1. О джерельна водичко, здавна лікуєш ти людей.
2. О, водичка Гусарського урочища здавна лікує людей.
3. Вода Гусарського урочища цілюща.

• **Визначте, чи є членами речення виділені слова.**

1. Завжди особливо дивують незвичайні назви. 2. У Троянах Сухий Ташлик зливається з Синюхою, мовби рідниться з нею. 3. А все-таки давниною повіває від цього ймення – Трояни. 4. Адже кожен красзнавець відчує тут принаймні вказівку на триєдність чи навіть зв'язок з іменем слов'янського бога Трояна. 5. Кажуть, нібито трояни – це три сини-близнюки. 6. А може, назва нагадує про трипільців, адже їх поселення знайдено майже поряд – в урочищі «Балка Куца».

• **Чи є тож вставним словом?**

• **При якій умові таким чином є: 1) вставним словом, 2) членом речення. Наведіть приклади.**

Відповідь: 1) є висновком, 2) можна замінити на так.

• **Визначте у тексті відокремлені члени речення. Розставте розділові знаки.**

1. Майже 3 тисячі років на українських існувала Трипільська цивілізація цілісна стала незмінна. 2. Наповнена ідеєю сонцепоклонництва вона з трипільських орнаментів перелилася

в українські календарно-обрядові пісні весняні літні зимові. 3. У трипільську добу локалізувався обширний потужний ареал прамови, що стала базовою для мови праукраїнської. 4. В активному словнику українців є сотні слів, що мають трипільське коріння, особливо мисливські землеробські тваринницькі ремісницькі сонцепоклонницькі.

- **Визначте відокремлені прикладки, поясніть розділові знаки.**

1. З-поміж всіх річок краю особливо своєю синявою води виділялася Синюха. 2. Її притоки, особливо Ятрань, Кагарлик і Торговичка, між чорних гранітних крутосхилів здавалися темнішими.

- **Чи може відокремлена прикладка бути виражена інфінітивом?**

- **Визначте одиничні дісприслівники, розставте розділові знаки.**

1. За Вільшанкою, на толоці, розлилося гудучи степове море деревію. 2. Ці з дрібненьким білим цвітом деревця виткали цілі живі полотна нагадуючи про ще недавні безмежні степові простори. 3. Толокою пролітають дикі гуси і прямуючи до урочища ховаються за найближчими вільхами. 4. Гойдаються на вітрі серед гаптованого буйноквіття пахнучи чебреці й замріявшись тихо шелестять ромашки й сокирки.

- **Визначте, яке це речення: просте чи складне. Прокоментуйте розділові знаки.**

Багато років він не знав де, що і коли.

Відповідь: СПР з'ясувальне (якщо підрядна частина складається з одного слова, то комою головна не відокремлюється), неповне.

- **Розмежуйте речення.**

1. Туман розіслався, так що не нічого не було видно. 2. Туман розіслався так, що не нічого не було видно.

Відповідь: 1) СПР причини; 2) СПР наслідку.

2.6. Синтаксичний розбір

Завдання.

Запишіть речення, розставивши пропущені розділові знаки. Зробіть синтаксичний розбір: 1) підкресліть члени речення, 2) надпишіть над виділеними словами частину мови, 3) побудуйте структурну схему речення, 4) дайте загальну характеристику всій конструкції й компонентам як простим реченням.

Поки поїзд їде поки за вікном падає сніг поки пальці пахнуть мандаринками так легко й приємно виплітати вовняні шкарпетки а потім зійшовши на дбайливо підметений перон з перону в машину з машини в теплу домівку яка пахне сосною, помаранчами і випічкою надягати ті шкарпетки на малі зворушливі ноженьята малюків і розповідати їм історії сніжинок які танцювали за вікном (за Н. Гербіш).

17 балів:

4 б. – пунктуація (-0,5 б. за помилку),

4 б. – члени речення (-0,5 б. за помилку),

3 б. – структурна схема,

4 б. – загальна характеристика синтаксичної конструкції,

2 б. – частини мови (-0,5 б. за помилку).

Як формувати вміння синтаксичного розбору.

- Доберіть речення із класичних чи сучасних художніх творів, які вам до вподоби.
- Створіть опори для синтаксичного розбору простого, простого ускладненого, складного речення, урахувавши критерії оцінювання синтаксичного розбору.
- Правильно розставте чи прокоментуйте **розділові знаки** у реченні.
- Підкресліть **головні члени речення**, щоб визначити структуру речення.
- Зверніть увагу на побудову **структурної схеми** речення.

Критерії оцінювання синтаксичного розбору.

Просте речення.

8 клас.

- Правильно пояснені розділові знаки – 2 бали.
- Правильна загальна характеристика речення – 4 бали.
- Правильно підкреслено члени речення – 2 бали (-0,5 б. за помилку).
- Правильно визначено частини мови – 2 бали (-0,5 б. за помилку).

Складне речення.

9 клас.

- Правильно поставлені розділові знаки – 1 б. (-0,5 б. за неправильний або пропущений розділовий знак).
- Правильна загальна характеристика речення – 1 б.
- Правильно накреслена схема – 1 б.
- Правильно підкреслені члени речення – 2 б. (-0,5 б. за помилку).
- Правильно визначені частини мови – 1 б. (-0,5 б. за помилку).
- Правильна характеристика компонентів як простих речень – 4 б. (-1 б. за неправильно схарактеризований компонент).

10 клас.

- Правильно розставлені розділові знаки – 1 б. (якщо наявна бодай 1 помилка – 0,5 б.).
- Правильна загальна характеристика речення – 1 б. (бодай 1 помилка – 0,5 б.).
- Правильно накреслена схема – 1 б. (бодай 1 помилка – 0,5 б.).
- Правильно підкреслені члени речення – 2 б. (бодай 1 помилка – 0,5 б.).
- Правильно визначені частини мови – 1 б. (бодай 1 помилка – 0,5 б.).
- Правильна характеристика компонентів як простих речень – 4 б.

11 клас.

- Правильно розставлені розділові знаки – 1 б.
- Правильна загальна характеристика речення – 2 б.
- Правильно накреслена схема – 1 б.
- Правильно підкреслені члени речення – 2 б.
- Правильно визначені частини мови – 1 б.
- Правильна характеристика компонентів як простих речень – 3 б.

Приклади синтаксичного розбору.

Запишіть речення, розставивши пропущені розділові знаки. Зробіть синтаксичний розбір: 1) підкресліть члени речення, 2) надпишіть над виділеними словами частину мови, 3) побудуйте структурну схему речення,

4) дайте загальну характеристику всій конструкції й компонентам як простим реченням.

● Поки поїзд їде поки за вікном падає сніг поки пальці пахнуть мандаринками так легко й приємно виплітати вовняні шкарпетки а потім зійшовши на дбайливо підметений перон з перону в машину з машини в теплу домівку яка пахне сосною, помаранчами і випічкою надягати ті шкарпетки на малі зворушливі ноженята малюків і розповідати їм історії сніжинок які танцювали за вікном (за Н. Гербіш).

Відповідь:

Пунктуація та члени речення (підмет, присудок, означення, додаток, обставина).

1) *Поки* поїзд їде, 2) *поки за вікном* падає сніг, 3) *поки* пальці пахнуть мандаринками, 4) *так легко й приємно* виплітати *вовняні шкарпетки*, 5) *а потім, зійшовши на дбайливо підметений перон, з перону – в машину*, 6) *з машини – в теплу домівку*, 7) *яка пахне сосною, помаранчами і випічкою*, 8) *надягати ті шкарпетки на малі зворушливі ноженята малюків і розповідати їм історії сніжинок*, 9) *які танцювали за вікном* (за Н. Гербіш).

Схема: [1], [2], [3], [4], а [5], [6], (яка 7), [8], (які 9).

Характеристика речення.

Розповідне, неокличне, складне, багатокomпонентне, безсполучниково-сполучникове, сурядно-підрядне. Засоби зв'язку: сполучник а при сурядному зв'язку, сполучні слова яка, які при підрядних означальних.

1-ий компонент (частина, речення) – головне, двоскладне, повне, поширене, неускладнене.

2-ий компонент – безсполучникове, двоскладне, повне, поширене, неускладнене.

3-ій компонент – безсполучникове, двоскладне, повне, поширене, неускладнене.

4-ий компонент – безсполучникове, односкладне, безособове, повне, поширене, ускладнене однорідними обставинами.

5-ий компонент – сурядне, односкладне, безособове, неповне, поширене, ускладнене відокремленою обставиною, вираженою дієприслівниковим зворотом.

6-ий компонент – безсполучникове, односкладне, безособове, неповне, поширене, неускладнене.

7-ий компонент – підрядне означальне, двоскладне, повне, поширене, ускладнене однорідними додатками.

8-ий компонент – безсполучникове, односкладне, безособове, повне, поширене, ускладнене однорідними присудками.

9-ий компонент – підрядне означальне, двоскладне, повне, поширене, неускладнене.

● **Цієї** весни коли **весь** інтернет обійшло фото з Японії на якому **перелякана** землетрусом панда припадає до людини обхопивши її лапами за ногу я на мить відчула укол **того самого видового сорому** вони **все ще** нам довіряють! (Оксана Забужко.)

Відповідь:

Пунктуація та члени речення (підмет, присудок, означення, додаток, обставина).

1) *Цієї весни*, 2) коли *весь інтернет обійшло фото з Японії*, 3) *на якому перелякана землетрусом панда припадає до людини, обхопивши її лапами за ногу*, 4) *я на мить відчула укол того самого видового сорому*: 4) вони *все ще нам довіряють*.

Схема: [1., (2 коли...), (3 на якому ...), ...] : [4...].

Характеристика речення.

Розповідне, окличне, складне, багатокомпонентне, безсполучниково-сполучникове, підрядне. Засоби зв'язку: сполучник коли при підрядному часу, сполучне слово якому при підрядному означальному.

1-ий компонент (частина речення) – головне, двоскладне, повне, поширене, неускладнене.

2-ий компонент – підрядне часу, двоскладне, повне, поширене, неускладнене.

3-ій компонент – підрядне означальне, двоскладне, повне, поширене, ускладнене відокремленою обставиною.

4-ий компонент – безсполучникове, двоскладне, повне, поширене, неускладнене.

● Здається ось-ось та діжа (авт.-місяць) хитнеться перекинеться і тугий заміс потече на хату на сад на пахуче пересушене сіно що аж потріскує під ногами на стомлених гнідків випряжених із воза й прив'язаних до стовпця біля старої груші під якою стоїть цебрик із вівсом і потертими буряками (за Надією Гуменюк).

Відповідь:

Пунктуація та члени речення (підмет, присудок, означення, додаток, обставина).

1) Здається, ось-ось та діжа (авт.-місяць) хитнеться, перекинеться, 2) і тугий заміс потече на хату, на сад, на пахуче пересушене сіно, 3) що аж потріскує під ногами, на стомлених гнідків, випряжених із воза й прив'язаних до стовпця біля старої груші, 4) під якою стоїть цебрик із вівсом і потертими буряками.

Схема: [1], і [2 , (що... 3)], (під якою... 4).

Характеристика речення.

Розповідне, неокличне, складне, багатокомпонентне, із сурядним і підрядним зв'язком.

Засоби зв'язку: сполучник і при сурядному зв'язку, сполучні слова що..., ...якою при підрядних означальних.

1-ий компонент (частина речення) – двоскладне, повне, поширене, ускладнене вставним словом здається (виражає невпевненість) та однорідними присудками (О,О – безсполучниковий зв'язок).

2-ий компонент – двоскладне, повне, поширене, ускладнене однорідними обставинами (О,О,О,О – безсполучниковий зв'язок) та однорідними відокремленими означеннями, вираженими дієприкметниковими зворотами (О й О – сполучниковий зв'язок).

3-ій компонент – двоскладне, повне, поширене, неускладнене.

4-ий компонент – двоскладне, повне, поширене, ускладнене однорідними непрямими додатками (О і О – сполучниковий зв'язок).

І коли старий говорить **кожен** слухач **ніби** бачить події про які він розповідає **адже** уява кожного породжує почуття **які** переживають герої оповіді.

Відповідь:

Пунктуація та члени речення (підмет, присудок, означення, додаток, обставина).

1) І коли старий говорить, 2) кожен слухач ніби бачить події, 3) про які він розповідає, 4) адже уява кожного породжує почуття, 5) які переживають герої оповіді.

Частини мови:

1) І – частка, 2) коли – прислівник, 3) кожен – займенник, 4) ніби – частка, 5) адже – сполучник, 6) які – займенник.

Схема: (І коли ... 1), [2], (про які... 3), (адже ... 4), (які... 5).

Характеристика речення.

Розповідне, неокличне, складне, багатокомпонентне, сполучникове, складнопідрядне, з неоднорідною та послідовною супідрядністю.

Засоби зв'язку: сполучні слова коли (при підрядному обставинному – обставина часу), про які, які (при підрядних означальних); сполучник адже (при підрядному обставинному – обставина причини).

1-ий компонент (частина, речення) – підрядне, обставинне, **обставина часу**, двоскладне, повне, поширене, неускладнене.

2-ий компонент – головна частина, двоскладне, повне, поширене, неускладнене.

3-ій компонент – підрядне, означальне, двоскладне, повне, поширене, неускладнене.

4-ий компонент – підрядне, обставинне, **обставина причини**, двоскладне, повне, поширене, неускладнене.

5-ий компонент – підрядне, означальне, двоскладне, повне, поширене, неускладнене.

Запишіть речення. Зробіть цілісний аналіз речення:

- **лексичний аналіз:** 1) власне українські, запозичені слова; 2) активна, пасивна лексика; 3) пароніми, синоніми, антоніми;
- **фонетичний аналіз:** визначте слова, у яких відбуваються фонетичні зміни;
- **морфемний аналіз:** визначте, яких відтінків надають словам префікси пере-, по-, під- та суфікс -учи- залежно від контексту;
- **словотворчий аналіз:** визначте похідні слова та спосіб їх словотворення;
- **морфологічний аналіз:** надпишіть частину мови над виділеними словами;
- **синтаксичний розбір:** 1) підкресліть головні члени речення, 2) побудуйте структурну схему речення.

20 балів:

3 б. – лексичний аналіз,

4 б. – фонетичний аналіз,

2 б. – морфемний аналіз,

4 б. – словотворчий аналіз,

3 б. – морфологічний аналіз (частини мови (-0,5 б. за помилку),

4 б. – синтаксичний аналіз (2 б. – головні члени речення (-0,5 б. за помилку), 2 б. – структурна схема).

І жінка з чорним, як земля, волоссям, яку я знаю **вже стільки** років, живе **собі, не переймаючись зовсім, поміж** ранкового світла й вечірніх мороків, поміж заліза й гарячого листя, поміж стін і пташиних криків, поміж підземних русел, **що** переплелися, поміж **усіх своїх** снів і фріків (за С.Жаданом).

Відповідь:

- **Лексичний аналіз:**

1) переважають власне українські слова, до запозичених належить слово «фріки».

2) переважає активна лексика, до пасивної (неологізми) відноситься слово «фріки» для позначення новітнього часу.

3) використано антоніми (ранкового світла – вечірніх мороків), пароніми й синоніми відсутні.

- **Фонетичний аналіз:**

1) волоссям – подовження приголосного звуку [с],

2) поміж (межа) – чергування голосних [е / і],

- 3) *листя* – асиміляція (пом'якшення приголосного [с]),
- 4) *пташиних* (*птаx*) – чергування приголосних [х/ш],
- 5) *русел* (*русло*), *снів* (*сон*) – чергування голосних [е]/нуль звука,
- б) *ранкового* (*ранок*) – чергування голосних [о]/нуль звука,
- 7) *своїх* (*свій*) – чергування голосних [о/і].

- Морфемний аналіз:

1) префікси *по-* (використаний для утворення прислівника), *пере-* (значення напрямку дії), *під-* (проходження дії у напрямі до певного місця);

2) суфікс *-ючи-* вказує на додаткові дії з-поміж основних.

Скористайтеся: Вікіпедія “[Українська морфеміка](#)”,

Н. Грицик “[Значення дієслівних префіксів наближення](#)”.

- Словотворчий аналіз:

1) *переймаючись* – *перейматися* (суфіксальний).

2) *поміж* – *між* (префіксальний),

3) *ранкового* – *ранок* (суфіксальний),

4) *вечірніх* – *вечір* (суфіксальний),

5) *пташиних* – *птаx* (суфіксальний),

б) *підземних* – *земний* (префіксальний),

7) *переплелися* – *плелися* (префіксальний).

- Морфологічний аналіз, 12 частин мови:

І – частка, *як* – сполучник, *вже* – підсилювальна частка (можна сплутати з прислівником), *стільки* – займенник, *собі* – займенник, *не* – частка, *переймаючись* – форма дієслова (дієприслівник), *зовсім* – прислівник, *поміж* – прийменник, *що* – займенник, *усіх* – займенник, *своїх* – займенник.

- Синтаксичний аналіз:

Головні члени речення: **підмет, присудок.**

1) *І жінка з чорним, як земля, волоссям*, 2) *яку я знаю вже стільки років*, 1) *живе собі, не переймаючись зовсім, поміж ранкового світла й вечірніх мороків, поміж заліза й гарячого листя, поміж стін і пташиних криків, поміж підземних русел*, 3) *що переплелися*, 1) *поміж усіх своїх снів і фріків*.

Схема: [1 ... (яку... 2) ... (що ... 3) ...].

Речення для синтаксичного розбору.

- Щойно передсмак весни з'являється в повітрі, дівчата забувають шапки вдома, а голову – десь в передостанньому дні зими; вуличні музиканти виносять свої скрипки й передають усім мешканцям міста закодовані у звуках телеграми від весни; задоволені й страшенно ліниві коти виходять на двір і влягаються коло музикантів, бо вони коти-меломани, коти-тепломани, коти-весномани (за Надійкою Гербіш «Теплі історії до кави»).

- У дощ чи у спеку можна просто піднятися на другий поверх будинку, відчинити двері на балкон, подивитися вдалечінь – і всередині стає тихо, добре, трохи мрійливо, хочеться персиків, міцної кави з веселковою пінкою та дихати небом (за Надійкою Гербіш «Теплі історії до кави»).

- Кішка лише задоволено нявкнула й умостилася на підвіконні – спостерігати за зворушливою сценою не з кіно, час від часу намагаючись упіймати лапою кружальця з

ароматної пари, що розліталася кухнею від Зоряниного улюбленого горнятка з чаєм (за Надійкою Гербіш «Теплі історії до кави»).

- Час неосяжний, коли він категорія Вічності, а звичайний наш час, повсякденний, мигтить-мигтить, його завжди не вистачає, він летить, мов експрес, не встигнеш озирнутися, а ти вже вчорашній, так майбутнє щодня стає минулим (за Ліною Костенко «Записки українського самашедшого»).

- Чула я, що людині начебто призначене певне дерево, а я так думаю: душа все ж відчути повинна – яке (за Володимиром Лисом «Із сонцем за плечима»).

- І коли збагнеш – то твоє дерево, сміливо підходь до нього, гладь, тулися тілом і душею, свої думки йому звіряй, легко стане думати й захочеться всеїкий світ пригорнути (за Володимиром Лисом «Із сонцем за плечима»).

- Роздоріжжя – на вулиці, у житті, кожного дня робимо вибір або хтось його робить за нас, розмірковуємо, куди рушати, стільки доріг, а вибираємо одну, бо рух односторонній (за Дарою Корній «Гонихмарник»).

- Кожен має крила, крила надії, віри, любові, і ті крила в найважчі моменти життя рятують тебе, але тільки мусиш вірити, чекати і вірити, насамперед у себе (за Дарою Корній «Гонихмарник»).

- Яку ватру розпалиш у собі – таким буде і світ довколишній, все у твоїх руках, той вибір, який ти робиш щодня, щохвилини, впливає не тільки на твою долю, він впливає на долю цілого Всесвіту, бо важливо все – слова, думки, мрії, сни (за Д. Корній «Гонихмарник»).

- Кожній людині випадає двадцять один шанс на день щось змінити або хоча б трішки зрушити в своєму житті, але ми звикли думати, що шанс – то щось велике і доленосне, ніхто і ніколи не помічає справжніх шансів, не бачить їх і не вміє ними скористатися, бо вони малі й, на перший погляд, незначні (за Ірен Роздобудько «Все, що я хотіла сьогодні...»).

- Власне, кожен наш день – це ланцюжок шансів, якщо ти помічаєш і використовуєш перший – на нього одразу ж нанизуються другий, третій, і все відбувається в правильному порядку (за Ірен Роздобудько «Все, що я хотіла сьогодні...»).

- Роби потроху, але щодня — і так зробиш багато, щастя – це ріст, і тому ми щасливі, коли ми ростемо, наближаючи досягнення мети (за Гретхен Рубін «Проект щастя»).

- Те, що ти робиш щодня, важить більше за те, чим займаєшся вряди-годи (за Гретхен Рубін «Проект щастя»).

- Коли ми творимо щось нове або намагаємося зрушити з місця щось почате – будь-що нове породжує підвищений ризик помилок, але в той же час – високий шанс успіху, адже ці два поняття є різними боками однієї медалі (за Стівеном Кові «7 звичок надзвичайно ефективних людей»).

- Не складайте дрібних планів – вони не здатні пробудити ентузіазм, а тому, мабуть, ніколи не будуть реалізовані, а плануйте глобально, вибирайте цілі й працюйте натхненно (за Данієлом Бернхемом).

2.7. Теоретичний практикум.

Завдання.

Поясніть значення термінів: 1) мовна стійкість, 2) морфологічні синоніми.

4 бали

Завдання для конструювання теоретичного практикуму.

Поясніть значення термінів:

- Ад'ективація.

Відповідь: перехід інших частин мови у прикметник, тобто набуття синтаксичних функцій і категоріального значення прикметника.

- Адвербіалізація.

Відповідь: перехід інших частин мови у прислівники, тобто набуття синтаксичних властивостей і категоріального значення прислівника.

- Аналітичні прикметники.

Відповідь: невідмінювані лексеми (хакі, беж, комі, ідиш) або частини лексем у складі двокоренових слів (нафтопродукти, профквиток, програма-мінімум), які мають семантику прикметників (ознака предмета), але не мають залежних від означуваного іменника категорій роду, числа, відмінка і прикметникових флексій -ий, -а, -е.

- Анафоричні займенники.

Відповідь: займенники, зміст яких розкривається з попереднього або наступного контексту.

- Апелятивація.

Відповідь: перехід власних іменників до розряду загальних; апелятивні вигуки виражають звертання мовця до співрозмовника, щоб привернути його увагу (ей!, агов!, агей!).

- Варваризми.

Відповідь: – запозичені слова, що не повністю засвоїлися, не стали загальноживаними, не набули здатності змінюватися за законами української граматики.

- Видова пара.

Відповідь: дві лексично тотожні дієслівні словоформи, що розрізняються між собою лише граматичною семантикою виду.

- Двовидові дієслова.

Відповідь: дієслова, які вживаються в значенні то dokonаного, то nedokonanого виду, не маючи морфологічних ознак розмежування.

- Десимантизація.

Відповідь: втрата певною лексемою свого лексичного значення в процесі семантичного розвитку.

- Екзотизми.

Відповідь: слова, запозичені українською мовою з інших мов на позначення реалій життя іншого народу чи країни.

- Елатив.

Відповідь: одна з грамем категорії ступеня вияву ознаки прикметників, яка означає безвідносну до порівняння абсолютну, крайню, граничну міру вияву ознаки, виражену за допомогою префіксів як-, що- і форми найвищого ступеня з префіксом най.

- Інтернаціоналізми.

Відповідь: слова, що входять до термінологічного фонду багатьох мов світу і мають спільне значення.

- Інтер'ективація.

Відповідь: перехід інших частин мови у вигуки, тобто набуття синтаксичних функцій і категоріального значення вигука.

- Індикатив.

Відповідь: дійсний спосіб або грамема, що означає реальність дії в теперішньому, майбутньому і минулому часі.

- Кон'юнкціоналізація.

Відповідь: перехід інших частин мови в сполучники шляхом набуття синтаксичних властивостей і категоріального значення сполучника.

- Модальні дієслова.

Відповідь: дієслова, лексичним значенням яких виражається ставлення до змісту висловлення, оцінка його автором висловлення; модальні дієслова вказують на можливість і намір, повинність, бажання (могти, уміти, мусити, сміти, бажати, хотіти, прагнути, намагатися, старатися, намірятися, вагатися тощо).

- Недискретні іменники.

Відповідь: речовинні іменники.

- Нумералізація.

Відповідь: перехід інших частин мови в числівник, тобто набуття синтаксичних функцій і категоріального значення числівника.

- Ономастика.

Відповідь: розділ мовознавства, об'єктом якого є власні назви, що функціонують у мові; ономастика має кілька розділів: топоніміка вивчає власні імена географічних об'єктів; антропоніміка досліджує власні імена людей; зооніміка вивчає власні імена (клички) тварин.

- Партикуляція.

Відповідь: перехід інших частин мови в частку.

- Предикативні прислівники.

Відповідь: прислівники, які в реченні вживаються у функції присудка (предиката), мають категоріальне значення стану особи чи природи, функціонують в односкладних (безособових) реченнях як головний предикативний член.

- Препозиціоналізація.

Відповідь: перехід інших частин мови в прийменник, тобто набуття синтаксичних функцій і категоріального значення прийменника.

- Прономіналізація.

Відповідь: перехід інших частин мови в займенники, тобто набуття вказівної (дейктичної) функції займенника.

- Пропріальні іменники.

Відповідь: власні іменники.

- Пуризми.

Відповідь: слова, що спрямовані на пошук національної самобутності, їх призначення: усунення з мови неорганічних іншомовних елементів, головним чином у лексичній, словотвірній і синтаксичній, заміна їх неологізмами чи народномовними конструкціями.

- Сингулятиви.

Відповідь: одиничні іменники.

- Субстантивізація.

Відповідь: перехід інших частин мови в іменники, тобто набуття синтаксичних властивостей і категоріального значення іменника.

- Суперлатив.

Відповідь: різновид складеної форми найвищого ступеня ознаки, вираженої шляхом порівняння її з тією ж ознакою усіх предметів цієї категорії за допомогою простої форми найвищого ступеня з префіксом най- та суфіксом -іш-ий і прийменників з, серед, з-поміж із родовим відмінком іменників множини (найталановитіший з усіх студентів).

- Темпоральні прийменники.

Відповідь: прийменники, що вказують на час, одночасність, різночасність, протяжність у часі, часову попередність або наступність, початок, кінець тощо (біля, на, проти, упродовж, під час).

- Фінітивні дієслова.

Відповідь: особові форми дієслів, тобто дієслова, які змінюються за особами, числами і часами.

Завдання теоретичного практикуму часто є компонентами лінгвістичного бліцу.

Розділ 3. Завдання з української літератури.

3.1. Літературний твір.

Завдання. Напишіть твір-роздум на одну із запропонованих тем:

- Доба «розстріляного відродження» у творчості та долях українських митців.
- «Поезія – це завжди неповторність...» (за творчістю поетів-шістдесятників).
- Мотиви самоствердження людини у складному сучасному світі (за творами В. Симоненка).

12 балів

Список запропонованих тем для конструювання завдань:

- Секрет композиційних особливостей українських **пісень**.
- Особливості жанру «**Слова о полку Ігоревім**»: від казки до поеми.
- Міфопоетика «**Слова о полку Ігоревім**».
- Концепція людини в українській **бароковій поезії**.
- Як бароко розкриває поетичне мислення **Григорія Сковороди**?
- **Григорій Сковорода** на тлі його доби.
- Переплетення доль: Григорій Сковорода, Григорій Квітка.
- Як особистості однієї епохи: **Іван Котляревський, Григорій Квітка** – змінювали український світ?
 - «Енеїда» Анатолія Базилевича – живописна міфологізація поеми Івана Котляревського.
 - Як фольклористика формувала поетичне мислення письменників-**романтиків**?
 - Чому **Микола Гоголь** актуальний у будь-яку епоху, а українські письменники постійно використовують його ідеї?
 - Хто з особистостей однієї епохи: **Іван Котляревський, Григорій Квітка, Микола Гоголь, Тарас Шевченко** – розбудив природні сили українського духу?
 - «**Тарас Шевченко!** Досить було однієї людини, щоб урятувати цілу націю» (Остап Вишня).
 - Вплив мистецької манери Шевченка-художника на формування його поетичного художнього мислення.
 - Національний часопростір «Кобзаря» в історичному просторі своєї епохи як виклик та нагадування про національну пам'ять і національну свідомість.
 - «Шевченкіана» Івана Марчука: діалог талановитих художників.
 - Переплетення доль: **Тарас Шевченко, Пантелеймон Куліш**.
 - Особливості пейзажу у творах **Івана Нечуя-Левицького** та **Панаса Мирного**.
 - У чому відмінність створення портретних характеристик героїв **Івана Нечуя-Левицького** та **Панаса Мирного**?
 - **Іван Франко**: виклик реаліям доби.
 - Як **Іван Франко** формував національний часопростір та намагався навчити українців «чути себе без офіціальних кордонів», вірячи в силу духа?
 - **Леся Українка**: використання алюзій, інтелектуальних мандрівок, позачасових універсалій, мистецьких транспозицій для означення національного часопростору та спроби збагнути українську історію й культуру.
 - **Леся Українка** в постмодерній інтерпретації.
 - Переплетення доль: **Іван Франко, Леся Українка**.
 - Образ меча у творчості **Лесі Українки** та **Олександра Олеся**.

- Державотворчі мотиви поеми **Івана Франка** та етюду **Олександра Олеся**.
- Паралелі творчості «ніжного» **Олександра Олеся** та «суворого» **Олега Ольжича**.
- Як конкордизм змінив творчість **Володимира Винниченка** – драматурга світового рівня?
- Психологізм художнього світу **Володимира Винниченка**.
- Як через модерний стиль розкривається поетика **Павла Тичини**?
- Кларнетизм **Павла Тичини**: особливості віршування.
- Світ весни у творчості **Павла Тичини**.
- Як через «строфу» та «антистрофу» (збірка «Замість сонетів і октав») розкривається художнє мислення символіста **Павла Тичини**?
- **Григорій Сковорода, Павло Тичина**: що їх об'єднує?
- Як через модерний стиль розкривається художнє мислення **Максима Рильського**?
- Світ осені у творчості **Максима Рильського**.
- **Микола Хвильовий**: творчість як відображення доби та експерименти із цінностями.
- **Юрій Яновський**: доля людини на тлі історії або «і думав я не тільки те, що написав у книжках...».
- Переpletення доль: однокласники **Микола Зеров, Остап Вишня**.
- **Микола Зеров**: творчість як спроба «підтягнути» українського читача до розуміння класики.
- Чому **Микола Зеров** захоплювався **Пантелеймоном Кулішем**, а не **Тарасом Шевченком**?
- **Павло Филипович, Григорій Сковорода**: ідеали мудрості й духовного самовдосконалення.
- Чому в українській літературі Київ став образом-символом?
- «Нема на світі інших батьківщин понад одну, що є...» (Євген Маланюк).
- Національна ідея і чин у творчості українських письменників.
- «Лишатися собою за будь-яких обставин...». Кому з українських письменників це вдалося?
- «Ми б'ємося за те, чому немає ціни у всьому світі – за Батьківщину» (за творами **Олександра Довженка**).
- Переpletення доль: **Олександр Довженко, Микола Вінграновський**.
- **Олександр Довженко** на тлі його доби.
- Міфологічна метафорика творчості **Миколи Вінграновського**.
- **Володимир Підпалий** – лірика в синтезі з філософією Григорія Сковороди.
- Філософська афористичність творчості **Ліни Костенко**.
- **Василь Стус**: поет світового масштабу.
- Індивідуальний стиль поетики **Василя Стуса**.
- Як на основі романтичного стилю **Миколи Гоголя** й **Тараса Шевченка** формувався український **постмодернізм**?
- Що об'єднує модерні новели **Михайла Коцюбинського, Миколи Хвильового**?
- Що об'єднує модерні новели **Ольги Кобилянської, Олеся Гончара, Григіра Тютюнника**?
- Що об'єднує неоромантичні повісті **Івана Франка, Михайла Коцюбинського, Олександра Довженка**?
- Що об'єднує романтичний роман **Пантелеймона Куліша** та неоромантичні романи у віршах **Ліни Костенко**?
- Що об'єднує неоромантичні романи **Івана Багряного, Юрія Яновського, Ліни Костенко**?
- Що об'єднує історичні романи **Пантелеймона Куліша, Ліни Костенко, Павла Загребельного, Романа Іваничука, Марії Матіос, Василя Шкляра, Володимира Рутківського**?
- Як романи від історичного до фантастичного змінювали українську літературу?

- Філософські підтексти сучасної прози: **Ю. Винничук**.
- 33 герої української літератури, у яких можна повчитися сучасній молоді.
- ...

3.2. Упізнай автора.

Завдання.

Визначте письменника за характеристикою його діяльності та створіть текст-мініатюру (до 5 речень), охарактеризувавши його творчість (модерні течії, жанри, новаторство, мотиви та ідеї творів).

1. Ця багатогранна людина: новатор у прозі, художник, фольклорист, історик, педагог, видавець «Записок о Южной Руси»; редактор першого українського журналу «Основа»; перший, хто почав перекладати європейську класику і Святе писмо українською мовою; мовознавець, чия «Граматика української мови» до 1917 року була офіційним українським правописом.

2. Він захоплювався класичною музикою, в оригіналі читав античну літературу. І не всі знали, що цей викладач словесності, історії, географії та логіки у час заборони друкувати українською написав понад 50 прозових творів. Літературознавець, казкар, драматург, етнограф, він постійно намагався зберегти «українські ідеї». Створив «Граматику української мови» у двох томах та завершив разом із І. Пулюєм перший переклад Святого Письма українською мовою.

3. За яку б справу у Харкові він не брався, завжди виконував її сумлінно, захоплювався до самозабуття, не шкодуючи ні сил, ні часу. Був військовим, як призначено кожному дворянину, й монахом, музикантом й піснярем, актором комічних ролей, драматургом й директором Харківського театру, педагогом, журналістом, але прославився як основоположник української прози.

15 балів:

по 1 б. за кожне правильне визначення письменника та по 4 б. за текст-мініатюру про його творчість.

Характеристики письменників для конструювання завдань.

Визначте письменника за характеристикою його діяльності та створіть текст-мініатюру (до 5 речень), охарактеризувавши його творчість (модерні течії, жанри, новаторство, мотиви та ідеї творів).

- Його портрети висіли в українських хатах поряд з іконами. Його називали предтечею, і він справді був тим, хто йшов попереду. Співак, музикант, композитор, педагог, автор новаторських підручників з поезики та етики, учений, поет бароко і байкар, художник, який через малюнки розкривав філософські істини пізнання світу.

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Григорій Сковорода.

Століття: XVIII.

Літературно-стилістичний напрям: бароко.

Основоположник римованої поезики бароко.

Новаторство: написання римованих віршів; першої української збірки байок, підручника з етики.

Лірика (філософсько-богословська): збірка поезій «Сад божественних пісень» (30 віршів-пісень різні за формою, кожен твір розпочинається епіграфом із Біблії, поезії стосуються образу Ісуса Христа, пояснюють одну моральну істину; кожна описує мирські

спокуси, відволікає від призначення (службова кар'єра, комерційна брехня, розкішний будинок, махінації, загарбництво, збагачення, мисливство, розваги, нечесний суд, непотрібні науки, сліпе кохання, бездіяльність, підлабузництво, невиконання своїх обов'язків, ігри, наклепи); *політичний вірш «Про свободу»*; *емблематичні вірші*, присвячені Діві Марії; *латиномовна поезія*.

Переклади: поезії Вергілія, Горація, Овідія; твори Горація, Плутарха, Цицерона.

Проза: збірка байок «Харківські байки» (30 байок – роздуми про людину та Бога, використовуючи головні християнські добродіє: любов, розум, дружба, знання, працелюбність, чесність, справедливість).

Публіцистика: півтора десятка філософських трактатів, візія «Сон», діалог «Нарцис», притчі «Вдячний Еродій» (символіка модного та природного виховання), «Убогий жайворонок» (про добре виховання та гонитву за світовою марнотою).

Мотиви та ідеї творів: призначення людини у світі; головний орієнтир життя людини – розум та совість; «сродна праця», щастя; мотив вольності.

Твори не друкувалися, а поширювалися в рукописах.

● Дворянин-дипломат, котрого Т. Шевченко назвав «співучим солов'єм», і, перебуваючи у Полтаві, намалював ескіз його хати. Мета життя цього митця – утвердження української державності. Він добре знав іноземні мови, а українську вивчив, досліджуючи фольклор. Умів захоплююче розповідати. Під час війни зрозумів, що «Любов к Отчизні – дегероїть...».

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Іван Котляревський.

Століття: II пол. XVIII – I пол. XIX.

Літературно-стилістичний напрям: просвітницький реалізм.

Зачинатель і фундатор нової української літератури.

Новаторство: перші українські п'єси.

Лірика: ода «Сапфо», *бурлескно-травестійна поема «Енеїда»* (заміна високого стилю (героїчна поема) на низький (травестійно-бурлескний), фольклорно-етнографічна основа, підтекст приховано у гуморі; спроба відродити націю через історію, традиції, мову, віру; показати шлях побудови власної держави); *пісні («Ой я дівчина Полтавка»)*.

Драматургія: «Наталка-Полтавка», «Москаль-чарівник».

Мотиви та ідеї творів: духовна велич людини; культура, мова, воля; шляхи до створення власної держави.

● За яку б справу у Харкові він не брався, завжди виконував її сумлінно, захоплювався до самозабуття, не шкодуючи ні сил, ні часу. Був військовим, як призначено кожному дворянину, й монахом, музикантом й піснярем, актором комічних ролей, драматургом й директором Харківського театру, педагогом, журналістом, але прославився як основоположник української прози.

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Григорій Квітка-Основ'яненко.

Століття: II пол. XVIII – I пол. XIX.

Літературно-стилістичні напрями: просвітницький реалізм, сентименталізм.

Основоположник української прози і жанру соціально-побутової комедії.

Першим в історії української літератури утвердив оповідну манеру письма (оповідь від імені простої людини-оповідача, а не автора).

Лірика: *пісні* («Грицю, Грицю, до роботи»), *жартівливі вірші* (цикл «Шпигачки»).

Епос: близько 80 прозових творів: *гумористичні повісті й оповідання* («Конотопська відьма»), *сентиментально-реалістичні повісті* («Маруся» – *перша україномовна повість*), *реалістичні повісті, історично-художні нариси* («Українці») та *історичні повісті* («Головатий»).

Драматичні твори: п'єси «Сватання на Гончарівці», «Шельменко – денщик».

Мотиви та ідеї творів: правдиве змалювання життя українців тією мовою, якою вони мислять; зображення внутрішнього духовного світу героїв через почуття; показ через гумор і сатиру духовної порожнечі.

● Життя цього романтика сповнене таємниць та містики. Україноцентричний митець, який продовжив бурлескні традиції «радісного сміху» свого земляка – І.Котляревського. Якби він не став письменником, то міг би бути музикантом, адже чудово грав на скрипці та фортепіано, чи, можливо, актором, бо вдало грав комедійні ролі, особливо жіночі, чи був би художником (збереглося кілька його ескізів). Його предок у кінці 17 ст. був гетьманом Правобережної України. Він вважав, що серцем української історії є пісня, тому зібрав їх понад тисячу.

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Микола Гоголь.

Століття: I пол. XIX.

Літературно-стилістичний напрям: романтизм, реалізм.

Жанри епосу: *оповідання* (збірка «Вечори на хуторі біля Диканьки», *цикл повістей* «Миргород» («Тарас Бульба»), *роман* «Мертві душі» (за автором, *поема у прозі*).

Драматургія: п'єси («Ревізор»).

Мотиви та ідеї творів: духовність, мораль, реформування суспільства, відродження української нації.

● Ця багатогранна людина: новатор у прозі, художник, фольклорист, історик, педагог; видавець «Записок о Южной Руси»; редактор першого українського журналу «Основа»; перший, хто почав перекладати європейську класику і Святе писмо українською мовою; мовознавець, чия «Граматика української мови» до 1917 року була офіційним українським правописом.

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Пантелеймон Куліш.

Століття: XIX.

Літературно-стилістичний напрям: романтизм.

Новаторство: *перший історичний роман*.

Засновник української перекладної справи (збірка перекладів «Позичена кобза» німецької, англійської літератури).

Перший перекладач Біблії українською мовою.

Лірика (громадянська): 5 поетичних збірок: «Досвітки», «Хуторна поезія», «Дзвін», «Хуторні недогарки», «Позичена кобза».

Епос: *роман-хроніка* «Чорна рада».

Переклади 13 п'єс В. Шекспіра.

Мотиви та ідеї творів: ідеї відродження української нації, виховання свідомих громадян.

● Він прожив 47 років, і у всьому був європеєць: думках, манерах, діях. Заперечити його геніальність надзвичайно складно. Лише одна його збірка відродила українську націю. Художник та гравер, який залишив світові 830 робіт. Він яскравий приклад того, що може зробити одна людина, якщо всі її думи, помисли, дії будуть підпорядковані одному – служити своїй Батьківщині, своєму народові. Поет, прозаїк, драматург, фольклорист, укладач та видавець «Букваря южнорусского» для недільних шкіл.

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Тарас Шевченко.

Століття: XIX.

Літературно-стилістичний напрям: романтизм, реалізм.

Основоположник нової української літератури.

Перший художник, що змалював киргизський край (200 малюнків). Перший академік гравюри у Російській імперії.

Лірика: збірка «Кобзар» (вірші, поеми, послання).

Епос: російськомовні повісті («Близнюки», «Варнак», «Княгиня», «Музыкант», «Наймичка», «Художник»).

Драматургія: п'єса «Назар Стодоля».

Мотиви та ідеї творів: роль поета, героїчне минуле, доля незахищеної жінки, незахищеної України, спустошення і руїна, відродження української нації.

● Він захоплювався класичною музикою, в оригіналі читав античну літературу. І не всі знали, що цей викладач словесності, історії, географії та логіки у час заборони друкувати українською написав понад 50 прозових творів. Літературознавець, казкар, драматург, етнограф, він постійно намагався зберегти «українські ідеї». Створив «Граматику української мови» у двох томах та завершив разом із І. Пулюєм перший переклад Святого Письма українською мовою.

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Іван Нечуй-Левицький.

Століття: II пол. XIX- I пол. XX.

Літературно-стилістичний напрям: критичний реалізм.

Жанри епосу: оповідання, повісті («Дві московки» (перший друкований), «Микола Джеря», «Кайдашева сім'я»), романи («Хмари», «Князь Ієремія Вишневецький» (історичний роман), казки («Запорожці»), нариси («Гетьман Іван Виговський», «Перші київські князі»), гуморески.

Драма: оперета «Маруся Богуславка», комедія «На Кожум'яках» (за згодою І. Нечуя-Левицького Старицький переробив у «За двома зайцями»).

Мотиви та ідеї творів: руйнування людської душі, мотив – тотальна національна невлаштованість (народ не є хазяїном своєї долі), збереження «української ідеї» (реальність, національність, народність).

Публіцистика: літературно-критичні статті «Сьогочасне і літературне прямування» (ідея самостійної незалежної української літератури); статті, присвячені Шевченку, Яворницькому, Самійленку, Грінченку).

Новаторство: основоположник нового типу образного письма (зорове відтворення навколишнього світу, портрет героя як еталон краси душі, пейзаж підкреслює внутрішній стан героя; першим увів об'єктивно-епічну розповідь, висунувши на перший план характер, тип; перенесення техніки сільського пейзажу на міський («Вечір на Владимирській горі»).

Ознакою стилю є гумор – ліричний сміх, доброзичливий, сумний, сміх крізь сльози, гіркий, осудливий.

- Його чиновницька служба почалася в 14 років і тривала все життя. Від дослужився до дійсного статського радника. Й мало хто знав у Полтаві, що цей високий худорлявий чоловік – поет, драматург, прозаїк, перекладач, автор першого психологічного роману.

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Панас Мирний.

Століття: II пол. XIX- I пол. XX.

Літературно-стилістичний напрям: реалізм.

Основоположник українського соціально-психологічного роману й повісті.

Започаткував нову проблематику – людина в умовах свободи, яка не має права кривавими способами утверджувати правду.

Епос: оповідання, повісті, романи («Хіба ревуть воли, як ясла повні?», «Повія»).

Драма: «Лимерівна».

Мотиви та ідеї творів: відродження української нації.

Новаторство: пейзаж як відображення психологічного стану героя; увага на внутрішній стан героїв через художні деталі; зосередження уваги на одній деталі портрета, її повторення; динаміка образу.

- Людина непересічного таланту: актор, драматург, режисер. Він був секретарем Єлисаветградського міського поліцейського управління, але саме театр був змістом його життя. Вважав, що для того, щоб чогось досягти, треба любити діло, працювати і терпляче набиратися досвіду.

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Іван Гобілевич (Карпенко-Карий).

Століття: II пол. XIX- I пол. XX.

Літературно-стилістичний напрям: реалізм.

Новаторство: реалістично-сатирична комедія.

Драматургія: 18 оригінальних п'єс («Наймичка», «Мартин Боруля», «Безталанна», «Сто тисяч», «Хазяїн», «Сава Чалий», «Суєта»).

Мотиви творів: показ через гумор і сатиру духовної порожнечі.

- Його іменем названо університет у Львові неспроста, бо був він Титаном праці. Спробував себе і як поет, і як прозаїк, і як драматург. Доктор філософії, який був ще й фольклористом, етнографом, літературознавцем, знав 14 мов і перекладав європейські твори на українську. Заснував й редагував журнали «Друг», «Житє і слово», а як політик – створив першу українську радикальну партію та увів політичні терміни «національний характер», «національна ідея».

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Іван Франко.

Століття: II пол. XIX- I пол. XX.

Літературно-стилістичний напрям: народницький, революційний реалізм – натуралізм – модернізм (неоромантизм).

Засновник монументальної прози у Галичині.

Перший, хто створив український детектив.

Лірика (громадянська, інтимна, філософська): збірки «З вершин і низин» (перша), вірші, поеми; «Зів'яле листя», «Мій Измарагд»; поема «Мойсей».

Епос: понад 100 оповідань, новел, десятки повістей і романів: робітничє життя (новаторство) – натуралізм;

історична повість «Захар Беркут», роман «Перехресні стежки» – модернізм.

Драма: «Украдене щастя»; драматичні історичні поеми «Сон князя Святослава», «Кам'яна душа».

Мотиви та ідеї творів: громадянські, кохання й щастя, шлях відродження української нації.

Особливості творчості: поєднання емоцій та інтелекту.

● Поет, що гіркуватим присмаком полину нагадав українцям про генетичну пам'ять. Редактор журналу «Житє і слово», перекладач, режисер галицького театру «Руська бесіда», актор труп Театру корифеїв, директор та режисер національного театру, кіносценарист, видавець альманаху модерних творів «З над хмар і долин», публіцист. Його гасло життя: «Моя девіза йти за віком і бути цілим чоловіком».

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Микола Вороний.

Століття: II пол. XIX – I пол. XX.

Літературно-стилістичний напрям: модернізм (символізм).

Ідеолог модерної української літератури – альманах модерних творів «З над хмар і долин».

Лірика (пейзажна, інтимна, громадянська): 4 збірки: «Ліричні поезії», «В сляві мрій» («прагнення неосяжної краси», поєднання понять «краса й Україна»), в еміграції – «За Україну» (патріотичні мотиви), «Поезії».

Кіносценарії.

Мотиви: прагнення до краси, світла; захоплення жіночою красою; роль поета в суспільному житті; мотив оптимізму, віри у свій народ, уславлення борців за волю; духовна самотність.

Театрознавчі книги: «Режисер», «Драматична примадонна».

● Цей прозаїк-сонцепоклонник, казкар, етнограф, знавець живопису й музики очолював чернігівське товариство «Просвіта», був одним із організаторів Братства тарасівців. У реалістичних творах зображує страх як річ, що може знищити людину. Його вважають найтоншим імпресіоністом, що «носив у душі сонце», розкрив змінні порухи душі героїв та відтінки настрою, малював словом, ніби фарбами. Удома він влаштував «понеділки», а потім «суботи», які стали справжньою літературною школою для молодих письменників.

● Він любив сонце і дітей. Біля будинку у Чернігові завжди було повно квітів. Не допускав будь-якої недбайливості у житті, і у творчості також. Щоб відчутти шторм, попросив прив'язати себе до щогли, а щоб зрозуміти силу бурхливої течії Черемошу – подорожував рікою на зв'язаних колодах. Його цікавило, як людська душа відгукується на добро і зло, на красу і потворність.

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Михайло Коцюбинський.

Століття: II пол. XIX – I пол. XX.

Літературно-стилістичний напрям: реалізм, модернізм (імпресіонізм).

Новаторство: започаткував український імпресіонізм.

Жанри епосу: 40 оповідань («Харитя», «Ялинка»); казки («Хо»); новели («Лялечка», «Intermezzo», «На камені»); етюди («Цвіт яблуні», «Невідомий»); 3 повісті («Дорогою ціною», «Fata morgana», «Тіні забутих предків»); нариси («Хвала життю», «На острові»).

Мотиви: стан людської душі в екстремальних умовах; гармонія людини і природи; пошук щастя; краса як засіб удосконалення світу; національні корені, роль митця в суспільстві.

Особливість стилю: зосередження уваги на психологічних мотивах учинків персонажа; показ, яким складним є внутрішній світ людини.

- Ця геніальна жінка довела, що «голосні промови про волю самі по собі нічого не важать – починати треба особисто з себе, і важливі конкретні вчинки, справи, дії, а не скигління, скрушні зітхання, сльози». Музика, живопис, поезія, історія (написала підручник «Стародавня історія східних народів»), давні та європейські мови, переклад, драматургія, театр, фольклор, етнографія – ось коло її захоплень.

- Драматург, який кардинально змінить уявлення про побудову модерного драматичного твору, такі собі від історика, фольклориста, мистецтвознавця, музиканта фентезі з античності чи Полісся, що творяться вже за законами кінематографії.

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Леся Українка.

Століття: II пол. XIX- I пол. XX.

Літературно-стилістичний напрям: модернізм (неоромантизм).

Лірика: збірки віршів «На крилах пісень», «Думи і мрії», «Відгуки», поеми («Давня казка»).

Драматургія: більше 20 драм і драматичних поем («Одержима», «Кассандра», «Лісова пісня», «Камінний господар», «Оргія»).

Написала «Стародавню історію східних народів», яка в 1918 році була видана як підручник для національної школи.

Мотиви та ідеї творів: роль мистецтва, взаємини митця і влади; суть людського щастя; мотив життєвого вибору, незламність людського духу.

- Ця обдарована буковинка постійно займалася самоосвітою, була прикладом для жінок, як стати царівною, а не служницею. Мала хист до музики, співу, малювання. Перші її твори написані німецькою мовою, пізніші, модерні, – українською.

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Ольга Кобилянська.

Століття: II пол. XIX – I пол. XX.

Літературно-стилістичний напрям: модернізм (неоромантизм, символізм).

Одна з перших, хто звернувся до зображення жінок-інтелігенток.

Новаторство: настроєві психологічні образки, ліро-драматичні малюнки пейзажного характеру, філософські діалоги.

Жанри епосу: соціально-психологічні оповідання, новели («Аристократка», «Вальс меланхолійний», «Юда»), повісті («Людина», «Царівна», «Земля», «В неділю рано зілля копала»), роман «Апостол черні».

Мотиви та ідеї творів: порухи душі жінки, її місце у суспільстві; психологічний світ селян та інтелігенції; осмислення духовних основ селянського життя; відродження української нації; антилюдська сутність війни.

- Ветеринар, дитячий письменник, поет і драматург. Він захоплювався музикою, грав на арфі, лірі, кобзі, тому його твори надзвичайно музичні, наповнені гамами звуків та

кольорами, антитезами контрастів. На думку І. Франка, ця поезія «весною дише». Ліквідація УНР кардинально змінила і його долю, і його творчість: еміграція до Праги та постійна ностальгія за Батьківщиною.

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Олександр Олесь (Кандиба).

Століття: II пол. XIX – I пол. XX.

Літературно-стилістичний напрям: модернізм (неоромантизм, символізм).

Новаторство: перший український твір про комуністичну диктатуру.

Лірика (інтимна, пейзажна та громадсько-політична): збірки «З журбою радість обнялась» (перша), «Поезії. Будь мечем моїм!» (місія поета-громадянина), «Твори»; віршовані казки; емігрантські збірки: «Чужиною», «Поезії», «Кому повім печаль мою».

Драматургія: дитячі п'єси, збірка «Драматичні етюди» («По дорозі в казку», «Над Дніпром», «Трагедія серця», «Ніч на полонині»); драма «Земля обітована»

Мотиви: гармонія людини і природи; національні корені; активна боротьба; ностальгія за Батьківщиною; шлях до побудови держави; ідеал досконалого життя й приземлена дійсність.

- Цей запальний бунтар, який пропагував концепцію «чесності із собою», спробував себе і в політиці, і в літературі, і в малярстві. У молодості захоплювався революційними ідеями, перетворившись на професійного революціонера. Відіграв значну роль в історії України. Світову славу здобув як талановитий драматург, який творами намагався змінити і людську сутність, і суспільство.

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Володимир Винниченко.

Століття: XX.

Літературно-стилістичний напрям: модернізм (неореалізм з елементами імпресіонізму та символізму; неоромантизм).

Новаторство: перший, хто урбанізував театр, показавши життя сучасного великого міста.

Створив перший український авантюрно-пригодницький, соціально-утопічний роман.

Епос: збірка соціально-психологічних оповідань «Краса і сила», новели-етюди («Момент»), повісті («На той бік»), романи («Чесність з собою», «Записки Кирпатого Мефістофеля», «Сонячна машина» (авантюрно-пригодницький, соціально-утопічний роман), «Слово за тобою, Сталіне» (політично-філософський).

Драми: «Дисгармонія» (перша), «Щаблі життя», «Великий Молох», п'єси «Базар», «Брехня», Чорна Пантера і Білий Ведмідь», «Мemento», «Гріх».

Філософські праці: «Конкордизм».

Мотиви: пошук щастя; усе, що природне, – прекрасне; людина в суперечностях; переупорядкування суспільства.

- Поетичну епоху XX століття часто називають його епохою. Шукаючи гармонії в житті, він експериментував і створив власний унікальний стиль. Поет, художник, співак, диригент, учитель, журналіст, перекладач, фольклорист, літературознавець, а ще міністр освіти, який зрікся посади, аби не сприяти закону, що спричинив русифікацію шкіл.

- Його, поета-модерніста, «князя української поезії», двічі висували на здобуття Нобелівської премії. Дебютна збірка у 1918 році була вінцем європейського символізму.

Європейські критики проголошували його «найбільшим поетом слов'янського світу». Але «Од кларнета твого пофарбована дудка зосталась...» (Євген Маланюк).

- Поет і музикант, сонячний кларнетист, у поезії якого домінує музичне начало над смисловим. В. Стус назвав його «феномен доби», а С. Єфремов – «дивний мрійник з очима дитини й розумом філософа». Він був одним із організаторів ВАПЛІТЕ, депутатом Верховної Ради УРСР, міністром освіти, головою Верховної Ради. Але за зовнішнім благополуччям, усерадянським визнанням ховалася трагедія митця, який змушений був під тиском відмовитись від власного «Я».

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Павло Тичина.

Століття: ХХ.

Літературно-стилістичний напрям: модернізм (імпресіонізм, символізм).

Новаторство: кларнетизм.

У поезії поєднано суміжні мистецтва: звук подається «забарвленим», колір — «озвученим», зорові образи чергуються зі слуховими.

Жанри лірики: збірки поезій «Сонячні кларнети» (перша надрукована), «Плуг», «В космічному оркестрі», «Вітер з України» (імпресіоністичні експерименти з композицією), *поєми* «Золотий гомін», «Похорон друга», «Прометей», *поема-симфонія* (чи віршована трагедія) «Сковорода».

Мотиви: людське «я» – Бог – Всесвіт.

- Лідер «київських неокласиків», викладач латини і професор української літератури – особистість неординарна: учений, історик, поет, літературознавець, редактор журналу «Книгар», перекладач «закоханий в Елладу і поетів Риму...».

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Микола Зеров.

Століття: I пол. ХХ.

Літературно-стилістичний напрям: модернізм (неокласицизм).

Жанри лірики: збірки поезій-сонетів «Сонети і елегії», «Камена» (давньоримська богиня, покровителька наук і мистецтв).

Переклади: Верлігія, Овідія, Горация, праця «Антологія римської поезії».

Мотиви: пошуки душевної рівноваги, краси в житті та в душі, життєствердження (вітаїзм). *Поєднання* античності (високий стиль), французької класики та українського бароко – творче переосмислення традицій.

Наукові праці: «Антологія римської поезії», «Нова укр. поезія», «До джерел», «Від Куліша до Винниченка».

- Природа, риболовля, книжки із батькової бібліотеки та музика були захопленнями ще з дитинства. У природі цей київський неокласик знайшов секрет душевної рівноваги та мудрості. Постійна самоосвіта, вивчення іноземних мов – чинники, які сприяли здійсненню теоретичного обґрунтування основ перекладу, він сам переклав із 13 мов понад чверть мільйона поетичних рядків. Літературознавець, фольклорист, редактор поетичних й етнографічних видань, був один із тих, хто зумів захистити хутір «Надія» від руйнування та забуття.

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Максим Рильський.

Століття: ХХ.

Літературно-стилістичний напрям: модернізм (неоромантизм із символізмом, неокласицизм).

Теоретик перекладу.

Жанри лірики: 35 збірок («На білих островах» (перша), «Троянди й виноград», «Голосіївська осінь»).

Переклади: Верлігія, Овідія, Горація, Данте («Божественна комедія») праця «Антологія римської поезії».

Мотиви: пошуки душевної рівноваги, краси в житті та в душі, життєствердження (вітаїзм).

● Його називали «основоположником української прози ХХ століття» (О. Білецький), а він збіркою новел «Сині етюди» (1923) увійшов у літературу як витончений лірик і агресивний публіцист, захоплений романтик і похмурий скептик, пафосний оспівувач і ядучий сатирик. Він заснував ВАПЛІТЕ та літературною дискусією 1925-1933 років визначив шлях розвитку української літератури. «Аскет і фанат, жорсткий до себе і до інших, хворобливо вразливий і гордий, недоторканий і суворий, а часом – ніжний і сором'язливий, химерник і характерник, залюблений у мовосирійних» (В. Коряк).

● «Пришпилюю до грудей два банти: червоний і... жовто-блакитний. Тоді я хотів бути українським більшовиком. З мене, звичайно, глузували, і я скинув обидва банти». Він упроваджував у життя політику «українізації», а у памфлетах виступав проти русифікаційного і «просвітянського» векторів розвитку української культури, орієнтуючись на психологічну Європу.

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Микола Хвильовий.

Століття: I пол. ХХ.

Літературно-стилістичний напрям: модернізм (імпресіонізм, неоромантизм).

Новаторство: власний стиль лірико-романтичної, імпресіоністичної новели.

Лірика: збірки віршів: «Молодість», «Досвітні симфонії».

Жанри епосу: оповідання, збірка новел «Сині етюди» («Синій листопад», «Кіт у чоботях», «Я (Романтика)»; *повість* («Повість про санаторійну зону», «Іван Іванович»); *роман* «Вальдшнепи».

Мотиви: психологічний стан людини в екстремальних ситуаціях: час хаосу, революцій та війн; історичне буття України, української культури.

Публіцистика: памфлети, полемічні трактати, дискусійні статті «Камо грядеши?», «Думки проти течії», «Україна чи Малоросія?», «Про «сатану в бочці», або про графоманів, спекулянтів та інших просвітян».

● Із дитинства мріяв будувати кораблі й пароплави. Любив степ, «відкрив і завоював море». До Одеси він приїхав «молодий і простий, як солдат з булавою маршала в ранці». У 24 роки разом із О. Довженком перетворив Одеську кіностудію у Голівуд на березі Чорного моря. Як редактор кінофабрики, створив 27 сценаріїв до українських фільмів. Його біографічний роман – ода молодості, любові та творчості.

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Юрій Яновський.

Століття: XX.

Літературно-стилістичний напрям (течія): модернізм (неоромантизм).

Новаторство: перший український роман про море (мариністичний роман), роман у новелах (сюжетно закінчені новели, об'єднані ідеєю та персонажами).

Лірика: збірка поезії «Прекрасна УТ».

Жанри епосу: оповідання, новели, повісті, романи («Майстер корабля», «Чотири шаблі»), роман у новелах «Вершники», «Жива вода»).

Публіцистика: мемуари; статті («Голівуд на березі Чорного моря»).

Драматургія: сценарії до кінофільмів, п'єси «Дочка прокурора».

Мотиви: державотворення, мистецтво окрилює людину.

● Перекладач, мовознавець, творець модерної інтелектуальної та екзистенціалістської прози. Його називали «найбільш інтелігентним» письменником 20-30-х років XX століття. Під псевдонімом Лорд Лістер у шкільному журналі надруковано його перші авантюрні твори. А перша збірка оповідань мала амбіційну назву – «Твори. Том 1». Він створив урбаністичний модерний роман. Багато перекладав з французької літератури. Разом з Є. Плужником уклав словник «Фразеологія ділової мови».

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Валер'ян Підмогильний.

Століття: I пол. XX.

Літературно-стилістичний напрям: модернізм (екзистенціалізм).

Новаторство: інтелектуальна проза, урбаністичний роман.

Жанри епосу: оповідання, філософсько-психологічні романи: «Місто», «Невеличка драма», «Повість без назви».

Мотиви та ідеї творів: морального становлення юнацтва; людина й обставини; революція і людина; місто – село; сенс життя.

Переклади: організатор, редактор і перекладач багатотомних видань О. де Бальзака (15 т.), А. Франса (25 т.); переклав твори Гі де Мопассана, П. Ампя, Вольтера, Д. Дідро, А. Доде, П. Меріме, Г. Флобера, К. Гельвеція, В. Гюго, Ж. Дюамеля. *Літературознавство:* літературознавчі статті про творчість І. Нечуя-Левицького, М. Рильського.

Мовознавство: спільно з Євгеном Плужником уклав словник «Фразеологія ділової мови».

● Він із тих, хто руйнував шаблони класичної української драматургії, перетворюючи її на модернову. «Березіль» дав йому можливість показати, як крайнощі руйнують здоровий глузд, а ідея патетично вбиває кохання.

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Микола Куліш.

Століття: I пол. XX.

Літературно-стилістичний напрям: модернізм (імпресіонізм).

Творець модерної драми.

Драматургія: п'єси («Народний Малахій», сатирична комедія «Мина Мазайло», трагедія з елементами драматичної поеми «Патетична соната», «Маклена Граса»).

Мотиви: здоровий глузд і крайнощі; кохання та ідея; протистояння людини й суспільства; безнадії; прагнення людини до вічної гармонії та краси.

- Він не сприймав некомпетентності у будь-якій діяльності. Наполягав на органічній єдності всіх складників Космосу, де людина – не цар докільля, а брат лисові, кущеві, каменю. Його поезія – зелена Євангелія, спроба поєднати минуле й сучасне, язичницьке та християнське, зрозуміти «звірят і рослин».

- Поетичний геній ХХ століття, який «мав відвагу йти самостійно й бути собою». На його думку, митець повинен служити передусім хвалі своєї Батьківщини. Весняно-вишневий поет, фольклорист, магістр філософії, мистецтвознавець, громадський діяч львівської «Просвіти», літературного об'єднання «Листопад», музикант, художник, редактор молодіжного журналу «Дажбог» – таким знає його світ.

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Богдан Ігор-Антонич.

Століття: I пол. ХХ.

Літературно-стилістичний напрям: модернізм (символізм, міфологізм).

Лірика: збірки «Привітання життя»; «Зелена Євангелія», «Місто Лева».

Мотиви: незнищенності матерії, хати (символ роду, нації), весни (людина і світ єдине ціле, людина частина Космосу), перемоги, молитви (коли людина говорить з богом, «найвищу, єдину хвилину»); пошук щастя; відчуття своєї історії.

Особливість стилю: асоціативність, метафоричність.

- Цей класичний поет, ерудит, енциклопедист і мистецтвознавець не сприймав авангардних форм. Його емігрантська поезія – своєрідний довідник з міфології, біблієзнавства, історії державництва Греції, Риму, Єллади, Київської Русі, Козаччини – наповнена місячною сонатою, балтійською сюїтою, рапсодіями Ліста, листопадowymi тонами улюбленого Шопена, громами Бетховена, «ісходом, втечею, роками болю й зла». Вояк УПА, «під чужим небом» він мусив «випити келих до краю».

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Євген Маланюк.

Століття: ХХ.

Літературно-стилістичний напрям: модернізм (неокласицизм).

Лірика (історіософська): 10 збірок («Стилет і стилос», «Гербарій», «Земля й залізо», «Земна Мадонна», «Перстень Полікрата», «Влада», «Остання весна», «Серпень», «Перстень і посох», «Чорні вірші»; *поема* «П'ята симфонія».

Мотиви: прагнення осмислити історію України в контексті багатовікової історії. Греція, Рим – реставрація державництва, показ Єллади, Київської Русі, Козаччини у час величі; спроба зрозуміти природу слабкості українського народу.

Особливість стилю: пейзажі є не лише тлом, а живими образами-персонажами; музичність; історіософія, символізм.

- Західні дослідники його творчості відзначали унікальну здатність письменника до «кошмарного гротеску», неабиякого гумору серед відчаю, оптимізму – серед трагедії в глухій війні, що проводиться на величезних просторах євразійської імперії. Він написав памфлет «Чому я не хочу вертатись до СРСР?», де охарактеризував значення національної гідності й прав для людини, яка пережила примусову репатріацію, насильство, тортури, приниження; як колишній в'язень, остарбайтер, полонений, позбавлений власного імені, логічно пояснив, закономірність еміграції з Радянського Союзу.

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Іван Багряний (Лозов'яга, Лозов'ягін).

Століття: XX.

Літературно-стилістичний напрям: модернізм (неоромантизм).

Лірика: збірка віршів «Золотий бумеранг», сатирична поема;

жанри епосу: повість («Огненне коло»), романи (пригодницький роман «Тигролови», «Сад Гетсиманський», «Людина біжить над прірвою»), роман у віршах «Скелька», памфлети («Чому я не хочу повертатись в СРСР?»).

Публіцистика: «Україна біля Тихого океану».

Мотиви: антилюдська сутність системи більшовицького терору, де людина гвинтик; популяризація національної ідеї; доля українців у вирі Другої світової війни.

• Він був сином Олександра Олеса. Знав 9 європейських мов. У 3 роки почав читати, а в 5 писав вірші, гарно малював і грав на скрипці та фортепіано. Захоплювався археологією і мріяв про українську державу. Міг мати безтурботне життя всесвітньо відомого археолога й історика, бо читав лекції в Гарвардському університеті. Але вибрав шлях політика й воїна. Очолював культурно-освітню референтуру ОУН. У житті керувався принципом: «Захочеш – і будеш, в людині, затаєм, лежить невідгадана сила». Вірив в українську націю й «незнаного вояка», бо «державна не твориться у будучині, держава будується нині».

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Олег Ольжич (Олег Кандиба).

Століття: I пол. XX.

Літературно-стилістичний напрям: модернізм (неокласицизм, неоромантизм).

Лірика (громадянська, філософська): 3 збірки: «Рінь», «Вежі», «Підзамче».

Публіцистика: «Євген Коновалець».

Мотиви та ідеї творів: історичних паралелей, державності, волі, героїзму, вибору у житті.

• Дипломат, художник, прозаїк, кінорежисер, що «Землею» відкрив світу українське кіно. Йому ніщо не далось даром, але масштаби його мислення були неосяжні. Був один центр, навколо якого оберталися усі створені ним образи, – це боротьба людини за гармонійне, прекрасне, розумне, одухотворене життя. Він зміг відкрити красу, що проходить мимо очей, у простих речах.

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Олександр Довженко.

Століття: XX.

Літературно-стилістичний напрям: неоромантизм.

Засновник нового жанру – кіноповість.

Режисер першого українського звукового фільму.

Жанри епосу: оповідання про час війни («Воля до життя», «Ніч перед боєм»), кіноповість («Зачарована Десна», «Україна в огні», «Поема про море»), повість («Повість полум'яних літ»).

статті, нариси, репортажі під час війни.

Публіцистика: «Щоденник».

Драматургія: кіносценарії до фільмів «Звенигора», «Арсенал», «Земля», «Іван» (звуковий); п'єси («Потомки запорожців», «Життя в цвіту» (фільм «Мічурін»).

Мотиви: краса; правда; рід; Батьківщина; антилюдська сутність війни.

Особливості стилю: авторський голос в оповіді, документальна основа.

- Медалі « За відвагу» та «За оборону Києва» він отримав ще молодим хлопцем. У короткі хвилини затишся писав поезії. І тоді ж, на фронті, вирішив, що, якщо залишиться живим, то напише романи про подвиги своїх бойових товаришів. Із його іменем тісно пов'язане національне відродження. Не раз критикований, він все ж прагнув «думати про велике», захистити людське в людині в час, коли людина вважалась «гвинтиком».

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Олесь Гончар.

Століття: XX.

Літературно-стилістичний напрям (течія): модернізм (неоромантизм);

Лірика: збірка «Фронтіві поезії».

Жанри епосу: новели («Модри Камень»), *повісті, романи* («Прапорonoсці», «Людина і зброя», «Тронка», «Собор», «Твоя зоря»).

Публіцистика: «Наше письменство», «Письменницькі роздуми», «Чим живемо».

Мотиви: випробування людини в екстремальних ситуаціях, антилюдська сутність війни; збереження «соборів душ», людина – носій духовності; збереження пам'яток культури.

Особливість стилю: символічні повторювальні деталі, символічна кольористика, випробування героя.

- Цей поет-пісняр створив майже 100 пісень про батьківщину, рідну хату. Майже кожна четверта поезія про матір. Був журналістом, військовим кореспондентом, редактором журналу «Дніпро», перекладачем, сценаристом (фільми «Квітуча Україна», «Ми з України»).

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Андрій Малишко.

Століття: XX.

Літературно-стилістичний напрям: неонародництво.

Лірика (громадянська, інтимна): збірки поезій («Дружба», «Україно моя», «Дорога під яворами» (остання); найпопулярніші пісні: «Пісня про рушник», «Київський вальс», «Вчителько моя», «Стежина».

Епос: статті, нариси, репортажі під час війни.

Мотиви: Батьківщина, родина, мати.

- Про себе він говорив просто: «Я українець. Оце і вся моя автобіографія». Цей поет, прозаїк, казкар і журналіст вважав, що саме постійний рух творить людину, тому «геть із мулу якорі іржаві», бо тепер «усе для тебе» і «гляди ж не проспи». Але понад усе ще з дитинства, коли лебеді рожеві танцюють на стіні, цінував людську гідність, матір та Батьківщину.

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Василь Симоненко.

Століття: XX.

Літературно-стилістичний напрям (течія): модернізм (неонародництво);

Лірика (громадянська, інтимна, сатирична): збірки: «Тиша і грім» (перша), «Земне тяжіння».

Епос: збірка новел «Вино з троянд», *казки* («Цар плаксій та лоскотон», «Подорож в країну навпаки»).

Публіцистика: замітки, репортажі.

Мотиви: духовного пробудження; усвідомлення цінностей; вплив суспільства на людину; правда та історична пам'ять; пошук національного коріння, пробудження національної самосвідомості.

Особливості: асоціативність, національний колорит, трансформація минулого на сучасне, філософічність та історіографія.

● Поетеса і перекладачка, яка заперечувала стандартність і прагнула осяяти сіре холодне життя, подарувати радість, тепло людям. Вона не випадково зображує дива, бо сама вірить у казку, що робить життя цікавим і яскравим, а душу добрішою.

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Ірина Жиленко.

Століття: ХХ.

Літературно-стилістичний напрям: модернізм.

Лірика: збірка «Соло на сольфі» (перша), 3 збірки дитячих віршів («Казки буфетного гнома»).

Епос: близько 20 книг (*повість для дітей* «Двічі по два дорівнює кульбабці»), автобіографічний роман «Номо feriens».

Мотиви: природа, родина, краса серед буденності, світ, сповнений любові, радості, тепла.

● Для українців цей поет і перекладач є символом незламності, стійкості, рішучості, правдолюбства. Ніколи не гнув голови, говорив правду й гідно ніс свій хрест на Голгофу: «терпи, терпи – терпець тебе шліфує...». Вважав, що поет повинен бути людиною, яка повна любові, звільняється від зненависті й скверни. Його збірки друкувалися на Заході, а він був загнаним у клітку птахом.

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Василь Стус.

Століття: ХХ.

Літературно-стилістичний напрям: модернізм.

Особливий стиль письма, у якому переважають неоромантичні, неокласицистичні, сюрреалістичні елементи.

Лірика: збірки «Зимові дерева» (перша), «Свіча в свічаді», «Птах душі» (250 оригінальних поезій: медитація, ліричний роздум, спогад, образок, майже 250 перекладів).

Переклади: Гете, Рільке, Кіплінга.

Мотиви: любові до рідної землі, призначення людини, її вибору, моральності людини, волі та неволі, лицарства як призначення, сили волі й нескореності, біблійні мотиви: любові, терпіння, страждання, спокути за усіх.

Особливості стилю: ускладнена багаторівнева метафора, ліричний герой – сам автор, з його думами, уболіваннями, переконаннями, духовними пошуками, розпачем й радіщами, тому зовнішній і внутрішній світ – як одне ціле; сакральність чисел (4), християнські образи (хрест, Голгофа), квадрат як символ неволі.

● Наш сучасник, який дуже любить читати. Його називають «закарпатський феномен», а він пише про таких самих феноменальних людей. За його твором про силача зі світовою славою знято повнометражний художній фільм.

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Олександр Гаврош.

Століття: XX.

Літературно-стилістичний напрям: реалізм.

Жанри епосу (20 книг): оповідання, повісті («Неймовірні пригоди Івана Сили», «Іван Сила на острові Щастя»), детективи (серія «Український детектив»).

Драматургія: «Сім п'єс про любов до Батьківщини», сценарій до художнього фільму «Іван Сила», документального фільму «У пошуках Івана Сили».

Мотиви та ідеї творів: історія лицарства, яку варто відроджувати.

• Наш сучасник, прізвисько «Чемодан» (дали за те, що ті твори, які не друкували, зберігав у чемодані). Власні вірші видавав за переклади уявного ірландського поета, щоб додати містифікації. Досконало знає кельтську мову. Був учителем, вантажником, режисером театру. Професійно готує, знає майже все про галицьку кухню. Упорядник збірки української фантастики «Огненний змії».

Інформаційна довідка для створення відповіді:

Юрій Винничук.

Століття: XX.

Літературно-стилістичний напрям: магічний реалізм.

Лірика: збірка віршів «Відродження».

Епос: збірка «Спалах» (повість-казка «Місце для дракона»), красзнавча книга «Легенди Львова».

Сценарії до мультфільмів «Історія одного Поросятка», «Як метелик життя вивчав».

Упізнайте письменника за початком його твору. Охарактеризуйте літературний напрям (течію), жанр твору.

1. “...Вирячивши вогненні очі, дихаючи полум'ям і димом, потрясаючи ревом пустелі і нетра і вогненным хвостом замітаючи слід, летів дракон. Не з китайських казок і не з пагод Тибету — він знявся десь з громохкого центру країни "чудес", вилетів з чорного пекла землі людоловів і гнав над просторами...”.

2. “Сиве волосся до чогось зобов'язує. Старечі ноги йдуть уже просто до могили. Багате досвідом життя лежить переді мною, як рельєфна мапа моєї Республіки. Скільки-то води втекло з того дня, коли я, молодий, зелений юнак, окунувся в життя! Зараз мені – за сімдесят, мене термосить іноді ломота, руки дрижать, і на очі набігає сльоза. Тоді я наказую розтопити кану, кладу на підставку ноги і стежу вогники над деревом...”.

3. “Бачу, як ти виходиш з своєї гірської оселі й дивишся вниз.

– Терезо! – гукає тебе мати, а ти стоїш не озиваючись.

– Терезо!

А ти посміхаєшся комусь.

Вітер гуляє в Рудних горах. Дзвенить суха весна, гуде зелений дуб на згір'ях, і облизане каміння сміється до сонця...”

Інформаційна довідка для створення відповіді:

1. Іван Багряний. *Літературно-стилістичний напрям (течія): модернізм (неоромантизм); пригодницький роман “Тигролови”.*

2. Юрій Яновський. *Літературно-стилістичний напрям (течія): модернізм (неоромантизм); роман “Майстер корабля”.*

3. **Олесь Гончар.** Літературно-стилістичний напрям (течія): модернізм (неоромантизм); новела “Модри Камень”.

3.3. Упізнай твір.

Завдання.

За образами й деталями тексту визначте автора, назву твору, літературний напрям (течію), жанр, враження (твір про ...).

1. Місія, тризна, підпал флоту, очеретяний дід, війна, поєдинок, Біле місто.
2. Весілля, кохання, горішки, сватання, гроші, злива, ліс, монастир, молитви.
3. Дорога, Хмарище, Київ, викрадення, бубни, шаблі.
4. Соловейко в темнім гаї, цар волі, палати, кошєня.

20 балів:

по 5 б. за кожен ланцюжок.

Приклади завдань “Упізнай твір” із підказками.

• За образами й деталями тексту визначте автора, назву твору, літературний напрям (течію), жанр, враження (твір про ...).

1. Місія, тризна, підпал флоту, очеретяний дід, війна, поєдинок, Біле місто.
2. Весілля, кохання, горішки, сватання, гроші, злива, ліс, монастир, молитви.
3. Дорога, Хмарище, Київ, викрадення, бубни, шаблі.
4. Соловейко в темнім гаї, цар волі, палати, кошєня.

Відповідь:

1. Іван Котляревський “Енеїда”, просвітительський реалізм, бурлескно-травестійна поема.
2. Григорій Квітка-Основ'яненко “Маруся”, сентименталізм, повість.
3. Пантелеймон Куліш “Чорна рада”, романтизм, історичний роман (роман-хроніка).
4. Тарас Шевченко “Сон”, реалізм, сатирична поема (за автором – комедія).

1. Сторож, лови, копне знамено, липа, промова.
2. Галети, сукня у троянди, чорнобривці, хустка, босі ноги, сіль.
3. Стежка, лицар, серенада, походи, рими-соколята, правда нова.
4. Відрізана коса, втеча, плавні, вовк, воля.

Відповідь:

1. Іван Франко “Захар Беркут”, реалізм, історична повість.
2. Григорій Тютюнник “Климко”, реалізм, автобіографічна повість.
3. Леся Українка “Давня казка”, неоромантизм, поема-казка.
4. Михайло Коцюбинський “Дорогою ціною”, реалізм, пригодницька, романтично-психологічна повість.

1. Переліг, мороз, весна, сльози, сміх, надія, квіти, думи.
2. Весна, примари, блакить, мрія, арабески, фрески, пісні.
3. Чужинці, грім, Дніпро, лев, сонце, дощ, слово.

Відповідь:

1. Леся Українка "Contra spem spero!", модернізм (неоромантизм), інтимно-філософська лірика, медитація.

2. Микола Вороний «Блакитна Панна», модернізм (символізм), пейзажна лірика, ліричний вірш.

3. Олександр Олесь «О слово рідне! Орле скутий!», модернізм (неоромантизм, символізм), громадянсько-патріотична лірика, ліричний вірш, медитація.

1. Місто, голова, серце, сталь, криштал.

2. Розпутья велелюдні, кайдани, правда, Господь, хата, Дніпро.

3. Столярна майстерня, бритва, лекції з української мови, балет.

Відповідь:

1. Григорій Сковорода "Всякому місту – звичай і права...", бароко, вірш.

2. Тарас Шевченко "І мертвим, і живим...", реалізм, поема-послання.

3. Валер'ян Підмогильний "Місто", модернізм (екзистенціалізм), урбаністичний роман.

1. Балерина, кінорежисер.

2. Піаністка, художниця.

3. Датан, притча про терен.

4. Столітній дуб, Килина.

Відповідь:

1. Юрій Яновський "Майстер корабля", модернізм, неоромантизм, мариністичний роман (автобіографічний).

2. Ольга Кобилянська "Valse melancholique", модернізм, неоромантизм, новела (музична новела).

3. Іван Франко "Мойсей", модернізм, неоромантизм, філософська поема.

4. Леся Українка "Лісова пісня", модернізм, неоромантизм, драма-феєрія (проблемно-філософська драматична поема).

1. Вовк, монголи, перевал, вода.

2. Струна, кохання, подерті рукавички, Рим.

3. Кіпріада, мули, море, виноград.

4. Січовик, Мазепа, Батурин, Київ.

Відповідь:

1. Іван Франко "Захар Беркут", модернізм (неоромантизм), історична повість.

2. Ольга Кобилянська "Valse melancholique", модернізм (неоромантизм), музична новела / повість.

3. Максим Рильський "У теплі дні збирання винограду", модернізм (неокласицизм), вірш.

4. Євген Маланюк "Уривок із поеми", модернізм (необароко), вірш.

1. Хліб, судовий позов, дворянство, спалення паперів.

2. Ліс, мак, терен, Хлопчик у білому вбранні, квітка папороті.

3. Вітер, сонце, очерет, вовк, вогонь, човен, чорна глибінь.

4. Князівство, Люботин, правитель, влада, закони.

Відповідь:

1. Іван Карпенко-Карий «Мартин Боруля», реалізм, трагікомедія.
2. Олександр Олесь «По дорозі в Казку», модернізм (символізм із елементами неоромантизму), етюд.
3. Михайло Коцюбинський «Дорогою ціною», модернізм (імпресіонізм), пригодницька, романтично-психологічна повість (оповідання).
4. Юрій Винничук «Місце для дракона», магічний реалізм, повість-казка.

1. Кімната, картини, мелодія, Шопен, струна.
2. Гори, ліс, коломийки, набутися, флюяра, ватра, мольфар, трембіта.
3. Буквар, брати-семінаристи, свитки, Київ, Запорозька Січ, Дубно, панночка, лицар.
4. Сова, соловейко, безверха хата, чапля, дзиглик, білі птахи, золото, землячок.

Відповідь:

1. Ольга Кобилянська «Вальс меланхолійний», модернізм (символізм), психологічна новела.
2. Михайло Коцюбинський «Тіні забутих предків», модернізм (поєднання ознак неоромантизму й імпресіонізму), повість.
3. Микола Гоголь «Тарас Бульба», романтизм, історична повість.
4. Тарас Шевченко «Сон», реалізм, сатирична поема (за автором – комедія).

1. Втеча, обрізані коси, Дунай, пожежа, цигани, човен, дід-самітник.
2. Євреї, скарб, фальшиві купюри, «горічеллієва пустота», потяг, чистий папір.
3. Сорока, гривасті коні, театр, фехтування, суд, дитяча кімната міліції.
4. Батіг, ферма, втеча, білизна, обраність, цирк, блискавка, конюшня.

Відповідь:

1. Михайло Коцюбинський «Дорогою ціною», романтизм, пригодницька повість.
2. Іван Карпенко-Карий «Сто тисяч», реалізм, соціально- побутова трагікомедія.
3. Ніна Бічужа «Шпага Славка Беркути», реалізм, пригодницька повість.
4. Володимир Дрозд «Білий кінь Шептало», магічний реалізм (хімерна проза), оповідання-притча (оповідання-алегорія).

1. Кабінет, лист, помаранчі, яблука, червона сукня, подвійне сонце, дзвінок.
2. Холодна Гора, службовець, телеграма, Курськ, «Донвугілля».
3. Запорозька кров, батуринський огонь, внук кремезного чумака, Буг, Синюха.
4. Домарики, Полтавський полк, голос, Богдан Хмельницький, проща, весна.

Відповідь:

1. І. Франко «Сойчине крило», модернізм (неоромантизм), психологічна новела.
2. М. Куліш «Мина Мазайло», модернізм (імпресіонізм), сатирична комедія.
3. Є. Маланюк «Уривок з поеми» (неокласицизм), громадянсько – патріотична лірика, вірш.
4. Л. Костенко «Маруся Чурай», модернізм (неоромантизм), перший історичний роман у віршах.

1. Сонце, вітер, трави, води, вишнева Україна, мова солов'їна, купина, хвилі Дніпра.
2. Казка, пісня, діброва, юрба мисливська, графство.
3. Гори, боярин, громада, хмара монгол, оборона, брила «Сторож», вода.

4. Казка із сивими очима, дорога, вибір, очі материнські, Батьківщина.

Відповідь:

1. В. Сосюра «Любіть Україну», громадянська лірика, вірш-послання.
2. Леся Українка «Давня казка», модернізм (неоромантизм), поема-казка.
3. Іван Франко «Захар Беркут», модернізм (неоромантизм), історична повість.
4. Василь Симоненко «Лебеді материнства», модернізм (неонародництво), коліскова пісня.

● **Упізнайте твір за початком. Визначте автора, назву твору, його жанр.**

1. «Надворі весна вповні. Куди не глянь – скрізь розвернулося, розпустилося, зацвіло пишним цвітом. Ясне сонце, тепле й приязне, ще не встигло наложити палючих слідів на землю: як на Великдень дівчина, красується вона в своїм розкішнім убранні... Поле – що безкрає море – скільки зглянеш – розсілало зелений килим, аж сміється в очах. Над ним синім шатром розіп'ялось небо – ні плямочки, ні хмарочки, чисте, прозоре – погляд так і тоне...».

2. «Сумно і непривітно тепер в нашій Тухольщині! Правда, і Стрий, і Опір однаково миють її рінисті, зелені узбережжя, луки її однаково покриваються весною травами та цвітами і в її лазуровім, чистім повітрі однаково плаває та колесує орел-беркут, як і перед давніми віками. Але все інше як же змінилося! І ліси, і села, і люди!».

3. «Старезний, густий, предковічний ліс на Волині. Посеред лісу простора галява з плакучою березою і з великим прастарим дубом. Галява скраю переходить в куп'я та очерети, а в одному місці в яро-зелену драговину – то береги лісового озера, що утворилося з лісового струмка».

4. «З далекого туману, з тихих озер загірної комуни шелестить шелест: то йде Марія. Я виходжу на безгранні поля, проходжу перевали і там, де жевріють кургани, похиляюсь на самотню пустельну скелю».

5. «Сиве волосся до чогось зобов'язує. Старечі ноги йдуть уже просто до могили. Багате досвідом життя лежить переді мною, як рельєфна мапа моєї Республіки. Скільки-то води втекло з того дня, коли я, молодий, зелений юнак, окунувся в життя! Зараз мені – за сімдесят, мене термосить іноді ломота, руки дрижать, і на очі набігає сльоза».

6. «Ви були коли-небудь на річці на Осколі, що тече Харківщиною нашою аж у річку Північний Донець? Не були? Побувайте! ...За славним містом Енськом Оскіл тече повз радгосп, і радгоспівський садок, як то кажуть, купається в річці...»

7. «Бачу, як ти виходиш з своєї гірської оселі й дивишся вниз. – Терезо! – гукає тебе мати, а ти стоїш не озиваючись. – Терезо! А ти посміхаєшся комусь. Вітер гуляє в Рудних горах. Дзвенить суха весна, гуде зелений дуб на згір'ях, і облизане каміння сміється до сонця».

8. «Влітку ... року Полтава згоріла дощенту... Вітер був сильний. Полум'я гуготіло. І довго ще літав над руїнами магістрату легенький попіл спалених паперів – всіх отих книг міських полтавських, де були записи поточних судових справ».

Відповідь:

1. Панас Мирний «Хіба ревуть воли, як ясла повні?», соціально-психологічний роман.
2. Іван Франко «Захар Беркут», історична повість.
3. Леся Українка «Лісова пісня», драма-феєрія.
4. Микола Хвильовий «Я (Романтика)», новела.
5. Юрій Яновський «Майстер корабля», мареністичний роман.
6. Остап Вишня «Сом», гумореска.
7. Олесь Гончар «Модри Камень», новела.
8. Ліна Костенко «Маруся Чурай», роман у віршах.

● **За цитатою визначте назву твору, жанр, художній засіб (виділено).**

1. «З тихих озер загірної комуни шелестить шелест: то йде Марія».
2. «Люди – прекрасні, земля – мов казка. Кращого сонця ніде нема».
3. «Жовтень жовті жолуді на базар несе».

Відповідь:

1. М. Хвильовий «Я (Романтика)», психологічна новела; тавтологія.
2. В. Симоненко, вірш; порівняння.
3. А. Мойсієнко, вірш; алітерація.

● **Визначте 3 твори української літератури, у яких зображено державотворчу місію героя. Укажіть автора, назву твору; схарактеризуйте, який шлях проходить герой, як він розкриває ідеї твору.**

Відповідь (орієнтовно):

1. І. Котляревський «Енеїда» – шлях через подорож до Латинської землі.
2. І. Франко «Мойсей» – шлях через пустелю.
3. Олександр Олесь «По дорозі в Казку» – шлях до Казки (мрії) через ліс.

● **Визначте 3 твори української літератури державотворчої тематики. Укажіть автора, назву твору.**

Відповідь (орієнтовно):

1. І. Котляревський «Енеїда».
2. І. Франко «Захар Беркут», «Мойсей».
3. Ю. Яновський «Майстер корабля».

● **Визначте 3 твори української літератури, у яких є образ крил. Укажіть автора, назву твору; поясніть, що символізують крила.**

Відповідь (орієнтовно):

1. Л. Костенко «Крила», крила – втілення усіх чеснот, які роблять людину Людиною.
2. В. Симоненко «Лебеді материнства», крила – символ матері, яка оберігає свою дитину все життя.
3. М. Стельмах «Гуси-лебеді летять», крила – символ дитинства.

● **Визначте 3 твори, що в українській літературі є новаторськими. Укажіть автора, назву твору; поясніть, у чому новаторство твору.**

Відповіді (орієнтовно):

1. Іван Котляревський «Енеїда», перший твір нової української літератури.
2. Іван Котляревський «Наталка Полтавка», перша п'єса нової української літератури.
3. Пантелеймон Куліш «Чорна рада», перший український історичний роман (роман-хроніка).

● **Упізнай автора і твір за асоціаціями.**

1.

2.

3.

Відповідь:

1. *Нестор Літописець «Повість минулих літ».*

2. *Іван Котляревський «Енеїда».*

3. *Панас Мирний «Хіба ревуть воли, як ясла повні?».*

3.4. Літературознавчий бліц.

Завдання.

1. Поясніть значення поданих нижче літературознавчих термінів. Із творчістю яких письменників вони пов'язані?

1. Експресіонізм. 2. Кларнетизм. 3. Деструкція.

2. Про який твір В. Підмогильний написав: «Несподівано поєднаний матеріал – море й кіно, тонке плетиво любовної інтриги, проста й міцна фраза, сміливі злами розповідних планів...»? Поясніть, у чому новаторство твору.

3. Об'єднайте героїв одного твору: Надійка, Уля, Рита, Анна, Марічка.

6 балів.

Завдання для конструювання літературознавчого бліцу.

● Поясніть значення поданих нижче літературознавчих термінів. Із творчістю яких письменників вони пов'язані?

1. Автобіографічна повість. Історична повість.
2. Оповідання. Новела.
3. Алегорія. Іронія. Гумор.
4. Алітерація. Асонанс. Анафора.
5. Амфібрахій. Анапест. Верлібр.

● **Визначте, яке з понять випадає з логічного ряду. Чому?**

- 1) лірика, сонет, епос, драма;
- 2) поема, повість, оповідання, роман.

Відповідь: 1) сонет – це жанр ліричного твору, а все інше – роди літератури; 2) поема – ліро-епічний твір, а все інше – епічні твори.

● **Визначте, яке з понять випадає з логічного ряду. Чому?**

- 1) алюзія, архетип, гротеск;
- 2) дисонанс, верлібр, дактиль;
- 3) бароко, вітаїзм, імпресіонізм;
- 4) іронія, інвектива, гумор;
- 5) міфологізм, пантеїзм, кларнетизм;
- 6) сонет, синкретизм, верлібр.

- **Які художні засоби наявні в рядку:** «Заглядає в шибку казка сивими очима»?

- **Визначте художні засоби (анафора, епітет, метафора):**

1. Виводить мама дивним писачком по білому яйці воскові взори. 2. Мандрує писанка по мисочках. 3. То вже вона як дивовижний світ, то вже дзвенить, як згусток сонця. 4. І я поплив у світ дитячих мрій на білі колискові оболоні. 5. Котились писанками ізгори ясні сонця у мамині долоні. (За І. Калинцем).

- **За псевдонімами письменників назвіть їхні автоніми (справжні прізвища й імена):**

- 1) Марко Вовчок, Олена Пчілка.
- 2) Іван Багряний, Олег Ольжич.

- **Назвіть представників химерної прози, їхні твори та жанри.**

- **Назвіть митців, які у своїй творчості використовують притчовість, їхні твори та жанри.**

- **Хто автор слів: «Він був сином мужика і став володарем у царстві духа. Він був кріпаком і став велетнем у царстві людської культури»?**

• **Про які твори В. Шевчук написав так:** «Такі твори... пишуться на межі епох занепаду й піднесення і мають предтечну місію... зовсім не є дивним, що приблизно в одному часі на Україні з'являються два епохальні твори, які для самооздоровлення нації мали виняткову вагу»?

- **Який твір І. Нечуя-Левицького був задуманий як антиотрута проти яничарства, манкуртства і зради?**

Відповідь: роман «Князь Єремія Вишинецький».

- **Об'єднайте героїв одного твору, указавши автора, назву твору, жанр.**

Митько Вояк, Галя Гудзь, Рина, Гервасій, Мокій, Мотря Жуківна, Мирослава, Марися, Розторгуєва, Василь Порох, Трандалев, Сторож, дядько Тарас, Максим Беркут, пани Польські, Націєвський, Губа, Пета-бегадир, Степан, Матня, Тугар Вовк, Аренський, Хоменки, Захар Беркут.

Відповідь:

1. Іван Франко «Захар Беркут», історична повість: Митько Вояк, Мирослава, Сторож, Максим Беркут, Пета-бегадир, Тугар Вовк, Захар Беркут.

2. Панас Мирний, Іван Білик «Хіба ревуть воли, як ясла повні?», соціально-психологічний роман: Галя Гудзь, Мотря Жуківна, Василь Порох, пани Польські, Матня, Хоменки.

3. Іван Карпенко-Карий «Мартин Боруля», комедія: Гервасій, Марися, Трандалев, Націєвський, Степан.

4. Микола Куліш «Мина Мазайло», комедія, «філологічний водевіль»: Рина, Мокій, Розторгуєва, дядько Тарас, Губа, Аренський.

3.5. Аналіз художнього тексту.

Завдання.

Виконайте системний аналіз художнього твору *Ігоря Павлюка «Асоціації»* (проаналізуйте основні мотиви поезії, визначте жанрові особливості, проаналізуйте ключові художні образи й засоби художнього увиразнення).

16 балів

Як формувати вміння аналізувати художні тексти.

- Прочитайте художній текст і створіть розгорнуту опору для аналізу:
 - літературний рід, напрям, жанрові особливості твору,
 - тема,
 - ключові мотиви (проблематика),
 - композиція твору,
 - характеристика ключових образів та семантичних кіл навколо них,
 - художні засоби (тропи й синтаксичні фігури),
 - символіка тексту (підтекст),
 - ідея.
- Використайте опору для створення цілісного аналізу тексту.

Приклади розгорнутих опор для аналізу художнього тексту.

- Виконайте системний аналіз художнього твору *Ігоря Павлюка «Асоціації»*

*Ангел, який сміється, –
Це уже трохи біс.
Маски – колишні лиця.
Трави – маленький ліс.*

*Мудрість – це перша старість.
Ніжність – це юний ніж.
Кобза – бабця гітари.
«Так» – це вчорашнє «ні».*

*Сонце – поганська свічка.
Цукор – весела сіль.
Постріл – це тиша вічна.
Бог – то забутий біль...*

Відповідь. Орієнтовна розгорнута опора.

- 2 б. – літературний рід, напрям, жанрові особливості твору – філософська лірика, постмодернізм, вірш.
- 1 б. – тема: у кожному слові й образі криється глибокий зміст, але для кожного він свій.
- 2 б. – ключові мотиви (проблематика): асоціації – ключ до пізнання внутрішнього світу людини.

- 2 б – **композиція твору:** кільцева (від ангела до Бога), часопростір не визначено, усе відбувається у свідомості ліричного героя, де протиставляються загальноновживані слова та авторські антоніми, викликані досвідом.
- 3 б. – **характеристика ключових образів та семантичних кіл навколо них** – ангел, маски, трави, мудрість, ніжність, кобза, “так”, сонце, цукор, постріл, Бог.
- 4 б. – **художні засоби** (тропи й синтаксичні фігури):
фонетичні засоби: асонанс і; гра із словотворенням (*ніжність – ніж*);
лексичні засоби: антонімічні протиставлення (ангел – біс, маски – лиця, трави – ліс, ніжність – ніж, так – ні, цукор – сіль), епітети (“*маленький ліс*”), метафоричні епітети (“*перша старість*”, “*юний ніж*”, “*весела сіль*”, “*забутий біль*”), метафоричні порівняння (“*кобза – бабуся гітари*”, “*сонце – поганська свічка*”, “*Бог – то забутий біль*”), тавтологія (“*тиша вічна*”).
- 1 б. – **символіка тексту (підтекст)** – через асоціації показ, що твориться у душі ліричного героя.
- 1 б. – **ідея:** паралелі між зовнішнім і внутрішнім світом людини і розкривають її єство.

● **Виконайте системний аналіз художнього твору Ігоря Павлюка «Вертатись пізно»**

*Вертатись пізно.
 Вже гра – як битва...
 На зміну пісні
 Прийшла молитва.*

*Сніги заснули
 Під гру на лютні.
 Уже минуле
 Стає майбутнім.*

*Душевне серце
 Зробилось дзвоном.
 Є сто інерцій.
 Одна корона,
 Одне кохання,
 Одне безгрішшя.
 І мить остання
 За мит мліша.
 За мед світліша,
 За біль чесніша –
 Найбільша тиша,
 Остання тиша.*

Там вітер вічний,

*А зірка смертна.
 Сорочка свічки
 Об світ подерта.
 Вертатись пізно
 Бо гра – як битва...
 На зміну пісні
 Прийшла молитва.*

Відповідь. Орієнтовна розгорнута опора.

2 б. – **літературний рід, напрям, жанрові особливості твору** – філософська лірика, постмодернізм, вірш.

1 б. – **тема:** переплетення минулого і майбутнього в житті людини.

2 б. – **ключові мотиви (проблематика):** швидкоплинність часу, є лише те, що дійсне.

2 б. – **композиція твору:** кільцева; події поза часом і місцем, сюжет: суб'єктивні протиставлення загальноживаних слів та авторських антонімів.

3 б. – **характеристика ключових образів та семантичних кіл навколо них** – гра, пісня, молитва, серце, тиша, вітер, зірка, свічка.

4 б. – **художні засоби** (тропи й синтаксичні фігури):

фонетичні засоби: асонанс і;

лексичні засоби: авторські антонімічні протиставлення (пісня – молитва) антитеза (на зміну пісні прийшла молитва; уже минуле стає майбутнім; сто інерцій – одна корона, одне кохання, одне безгрішшя; вітер вічний, а зірка смертна), епітети («душевне серце», «одна корона», «одне кохання», «найбільша тиша», «остання тиша»), метафори («на зміну пісні прийшла молитва»; «сніги заснули»; «серце зробилось дзвоном»; «сорочка свічки об світ подерта»), метафоричні порівняння («гра – як битва»);

морфологічні: дієслова називають стан, а не дію.

1 б. – **символіка тексту (підтекст)** – через асоціації показ, що твориться у душі ліричного героя.

1 б. – **ідея:** минуле не повернути, потрібно насолоджуватися теперішнім.

● **Виконайте системний аналіз художнього твору Олега Ольжича “Захочеш – і будеш”.**

*Захочеш – і будеш. В людині, затам,
Лежить невідгадана сила.
Зрослась небезпека з відважним життям,
Як з тілом смертельника крила.*

*І легко тобі, хоч і дивишся ниць,
Аби не спіткнутись ні разу,
І нести солодкий тягар таємниць
І гостру петарду наказу.*

*Навчишся надать блискавичність думкам
І рішенням важкість каміння.
Піти чи послати і стать сам на сам
З своїм невблаганним сумлінням.*

Відповідь. Орієнтовна розгорнута опора.

2 б. – **літературний рід, напрям, жанрові особливості твору** – модернізм (неоромантизм), громадянська лірика.

1 б. – **тема:** спроба переконати у тому, що все у житті залежить від вольового рішення, бажання.

2 б. – **ключові мотиви (проблематика):** людина – джерело невичерпної сили, від вибору людини залежить не тільки її доля, а й майбутнє держави.

2 б. – **композиція твору:** за змістом текст можна поділити на 4 частини (I – усе залежить від бажання, II – справжнє життя не для слабких, III – сумління – наше мірило вчинків, IV- багато що залежить від нашого вибору).

- 3 б. – **характеристика ключових образів** та семантичних кіл навколо них: образ вояка, висота ідеї – реалії обставин.
- 4 б. – **художні засоби** (тропи й синтаксичні фігури): епітети, метафори, порівняння.
фонетичні засоби: анафора (“і”), наскрізні асонанси на і, алітерація р;
лексичні засоби: епітети “невідгадана сила”, “відважним життям”, “невблаганним сумлінням”, метафоричні епітети “солодкий тягар таємниць”, “гостру петарду наказу”, метафоричне порівняння “зрослась небезпека... як з тілом смертельного крила”, метафори “надать блискавичність думкам і рішенням важкість каміння”.
- 1 б. – **символіка тексту** (підтекст) – вояк УПА, як і птах, має свою високу місію.
- 1 б. – **ідея:** ми маємо багато можливостей для реалізації мрії, але наші вчинки оцінюватиме наше ж сумління.

- **Виконайте системний аналіз художнього твору Ліни Костенко “Одкам’янійте, статуї античні...”.**

*Одкам’янійте, статуї античні,
одкам’янійте і кричіть на гвалт!
В Лос-Анжелес пальми синтетичні
уже вростають коренем в асфальт.*

*Там смог навис, і сонце тяжко гріє,
потік машин тісніший череди,
і алігатор міста – алергія –
виходить із асфальтів, як з води.*

*Дерева вже тримаються за стіни,
вони ідуть із міста ледь живі.
Невже колись і їх уже не стане,
ні коника в реліктовій траві?*

*Сухі гілки – це вже вінок терновий.
Останній клен світ за очі забіг.
Залишиться єдиний лист кленовий –
бетонний лист – розв’язкою доріг.*

*Ліси мої, гаї мої священні!
Пребудьте нам вівіки незнищенні!*

Відповідь. Орієнтовна розгорнута опора.

- 2 б. – **літературний рід, напрям, жанрові особливості твору** – лірика, модернізм, філософська лірика, синтез послання та медитації або сонетоїд (але із зайвим катреном).
- 1 б. – **тема:** зображення екологічної катастрофи.
- 2 б. – **ключові мотиви (проблематика):** інтенсивний техногенний розвиток цивілізації веде до глобальної екологічної катастрофи.
- 2 б. – **композиція твору:** вірш побудовано на основі катренів із дистихом у якості останньої строфи, що виражає ідею.
- 3 б. – **характеристика ключових образів та семантичних кіл навколо них** – місто, дерева (ліси, гаї).

4 б. – **художні засоби** (тропи й синтаксичні фігури):

- **синтаксичні фігури**: *риторичні звертання* (“Одкам’янійте. статуї античні, одкам’янійте і кричіть на гвалт!”, “Ліси мої. гаї мої священні! Преподьте нам вовіки незнищенні!”); *риторичне запитання* (“Невже колись і їх уже не стане./ ні коника в реліктовій траві?”);
- **лексичні засоби**: *неологізм* (“одкам’янійте”); *переносні значення*: *метафори* (“Там смог навис, і сонце тяжко гріє”, “потік машин тісніший череди”, “В Лос-Анджелесі пальми синтетичні уже врастають коренем в асфальт”, “алігатор міста – алергія – виходить із асфальтів, як з води”); *персоніфікація* (“Дерева вже тримаються за стіни, вони ідуть із міста ледь живі”, “останній клен світ за очі забіг”);
- епітети* (“реліктова трава”, “останній клен”, “єдиний лист”, “гаї священні”);
- **фонетичні засоби**: *асонанси*: наскрізні на і/и, а у першій строфі, на о, и, і – другій строфі; *алітерація* у межах словосполучень “В Лос-Анджелесі пальми синтетичні уже врастають коренем в асфальт, і алігатор міста – алергія...”).

Останні два рядки – це пуант, що виконує роль смислової антитези супроти основного тексту, містить основну ідею.

1 б. – **символіка тексту (підтекст)** – людина вибирає синтетичне, знищуючи природу.

1 б. – **ідея**: важливо зберегти природу, щоб існувало людство.

● **Виконайте системний аналіз художнього твору Ірини Саковець.**

Ці дерева тремтять перед квітнем, немов наречені.

Птаха шепче лісам, що на крилах у неї весна.

*Оживає ріка, і спасенна вода вже тече в ній,
та, що знає, здається, усі на Землі імена.*

Сходить сонце над містом, неначе в макітерці тісто.

*У повітрі бринить перший крик молоді трави –
ти не слухай вітрів, а тим паче – торішнього листу,
просто вір у життя, як і я, просто вір і живи!*

Відповідь. Орієнтовна розгорнута опора.

2 б. – **літературний рід, напрям, жанрові особливості твору** – лірика, постмодернізм, філософська лірика, вірш.

1 б. – **тема**: зображення світу, що наповнений красою.

2 б. – **ключові мотиви (проблематика)**: вірити і жити.

2 б. – **композиція твору**: вірш побудовано на художньому паралелізмі: природа навесні оживає – людина радіє життю, бо воно найцінніше.

3 б. – **характеристика ключових образів та семантичних кіл навколо них** – весна, сонце, вітри, торішне листя.

4 б. – **художні засоби** (тропи й синтаксичні фігури): *епітети* (“молодої трави”, “торішнього листу”), *метафори* (“дерева тремтять”, “Птаха шепче лісам”, “на крилах у неї весна”, “оживає ріка”, “крик молоді трави”, порівняння (“немов наречені”, *неначе в макітерці тісто*)), *антонімічне протиставлення* (“молодої трави” – “торішнього листу”).

1 б. – **символіка тексту (підтекст)** – сонце сходить, а значить починається новий день, і як ти цього проживеш залежить лише від тебе.

1 б. – **ідея**: *просто вір у життя.*

● **Виконайте системний аналіз художнього твору Надії Гуменюк «Біжимо...»**

Біжимо...

А за нами – монгольські орди.

*Біжимо...
А за нами – галери турецькі.
Біжимо...
А за нами – московські оргії
І сторожі соловецькі.
Біжимо...
Від стагнації та радіації.
Біжимо...*

*Від земного лукавства
Й кислотного неба...
Біжимо...
Біжимо...
Біжимо...
Не стомись, моя націє, -
Добіжи, моя рідна, до себе!*

Відповідь. Орієнтовна розгорнута опора.

- 2 б. – **літературний рід, напрям, жанрові особливості твору** – постмодернізм, громадянсько-філософська лірика, вірш.
- 1 б. – **тема:** історія України в різних часових площинах, засторога обрати шлях для себе й країни правильно.
- 2 б. – **ключові мотиви** (проблематика): історія – ключ до пізнання сьогодення, щоб мати майбуття.
- 2 б. – **композиція твору:** Україна в ракурсі історичних подій, 3 частини: минуле, теперішнє, побажання – засторога щодо майбутнього.
- 3 б. – **характеристика ключових образів та семантичних кіл навколо них** – вороги України: монголи, турки, московити, сили природи, понівеченої людиною.
- 4 б. – **художні засоби** (тропи й синтаксичні фігури):
лексичні засоби: епітети (монгольській (орди), турецькі (галери), московській (орди), соловецькі (сторожі), земне (лукавство), кислотне (небо), моя рідна (націє);
метонімія: галери турецькі (за нами), московські оргії; *неологізм:* стагнація;
синтаксичні фігури: *риторичне звертання* (“моя націє”), *анафора* (“біжимо”) надає відчуття руху.
фонетичні засоби: алітерація: р, с.
- 1 б. – **символіка тексту** (підтекст) – українська нація біжить від ворогів, від природних катаклізмів, не здається, але ліричний герой просить її не стомитися, не втратити напрямку й добігти до себе, не зникнути, не втратити саму себе, а пізнати, зрозуміти, як і куди йти.
- 1 б. – **ідея:** щоб повірити в Україну, її майбутнє, потрібно пізнати себе.

Виконайте системний аналіз художнього твору *Сергія Жадана*.

*І жінка з чорним, як земля, волоссям,
яку я знаю вже стільки років,
живе собі, не переймаючись зовсім,
поміж ранкового світла й вечірніх мороків.*

*Поміж заліза й гарячого листа,
поміж стін і пташиних криків,
поміж підземних русел, що переплелися,
поміж усіх своїх снів і фріків.*

*Вона ходить собі на стадіони й ринки,
ховаючи в куртці телефон і флягу.
І я готовий палити сусідські будинки,
щоби вона звернула на мене увагу...*

*Я вигадую нові літери та розділові знаки,
я в'ю всіх старих поетів, які ще щось пишуть,
щоби вона забувала про те, що могла знати,
щоби вона дивилася в темряву й слухала тишу.*

*Небо за її вікнами буде холодне й зелене.
Дощ буде заливати пам'ять її невечерню.
Хай забуває про все.
Хай забуває навіть про мене.*

Лише про мене хай забуває в останню чергу.

Відповідь. Орієнтовна розгорнута опора.

2 б. – **літературний рід, напрям, жанрові особливості твору** – лірика, поезія належить до художнього функційного стилю; інтимна лірика, вірш.

1 б. – **тема:** зображення почуттів героя до жінки, яка начебто нічим не вирізняється з-поміж інших жінок, але для ліричного «Я» є особливою.

2 б. – **ключові мотиви (проблематика):** унікальність жінки.

2 б. – **композиція твору:** монолог героя, вірш побудовано на переплетенні опису жінки та розповіді про її життя та жертвовність.

3 б. – **характеристика ключових образів та семантичних кіл навколо них** – жінка з чорним волоссям, ліричний образ “Я”.

1) семантичне коло – домінантою у творі є жінка, до якої звертається ліричний герой. Не називаючи її імені, автор вдається до стильових прийомів, через які ми дізнаємося про стиль її життя;

2) семантичне коло – ліричний образ “Я”, його захоплення, на що він здатен заради жінки.

4 б. – **художні засоби** (тропи й синтаксичні фігури):

фонетичні засоби: алітерація (повторення **звука р** для створення емоційного піднесення: “*серед ранкового світла й вечірніх мороків*”); повторення **звука б** для ритмічності й твердості); асонанс (повторення **звука і** для імітації прискорення, перерахування всього, чим живе його героїня: “*поміж усіх своїх снів і фріків*”); анафора (“поміж”, “щоби”, “хай”);

лексичні засоби:

синектоха (“жінка з чорним волоссям”), епітети (“*ранкового світла*”, “*вечірніх мороків*”), метафори (“*дощ буде заливати пам'ять*”), порівняння (“*як земля*”), гіпербола (“*готовий палити сусідські будинки*”); оксюморон (“*ранкового світла – вечірніх мороків*”) для контрасту.

1 б. – **символіка тексту (підтекст)** – кохання здатне змінити людину.

1 б. – **ідея:** щирі почуття чоловіка до жінки спонукають до звершень та дій.

Відомості про авторів:

Атамас Ада Андріївна – учитель української мови й літератури комунального закладу «Ліцей № 2 Долинської міської ради».

Баєвська Алла Андріївна – учитель української мови й літератури гімназії «Сузір'я – 19» Олександрійської міської ради Кіровоградської області.

Бойко Людмила Борисівна – учитель української мови й літератури комунального закладу «Ліцей «Максимум» Кропивницької міської ради».

Гаркуша Ольга Сергіївна – учитель української мови й літератури комунального закладу «Ліцей «Європейська освіта» Кропивницької міської ради».

Коваль Валентина Миколаївна – учитель української мови й літератури комунального закладу «Олексіївський ліцей» Кетрисанівської сільської ради.

Колісніченко Світлана Григорівна – викладач української мови й літератури Центральноукраїнського вищого професійного училища імені Миколи Федоровського.

Мараховська Тамара Миколаївна – учитель української мови й літератури комунального закладу «Компаніївський ліцей» Компаніївської селищної ради Кропивницького району Кіровоградської області.

Мельник Ірина Петрівна – учитель української мови й літератури комунального закладу «Ліцей «Науковий» Кропивницької міської ради».

Новіцька Ольга Миколаївна – учитель української мови й літератури комунального закладу «Ліцей «Максимум» Кропивницької міської ради».

Овчаренко Тетяна Миколаївна – учитель української мови й літератури комунального закладу «Ліцей «Центральний» Кропивницької міської ради».

Олексюк Любов Іванівна – учитель української мови й літератури гімназії «Сузір'я – 19» Олександрійської міської ради Кіровоградської області.

Панченко Людмила Борисівна – учитель української мови й літератури Голованівського ліцею ім. Т.Г.Шевченка Голованівської селищної ради Кіровоградської області.

Петренко Віта Вікторівна – учитель української мови й літератури ліцею "Інтелект" Знам'янської міської ради Кіровоградської області.

Рожанчук Інна Валентинівна – учитель української мови й літератури комунального закладу «Ліцей імені Тараса Шевченка Кропивницької міської ради».

Синьок Тетяна Володимирівна – учитель української мови й літератури Вишняківської філії Карлівського ліцею Соколівської сільської ради Кропивницького району Кіровоградської області.

Толмач Наталія Іванівна – учитель української мови й літератури комунального закладу «Ліцей №1 Долинської міської ради».

Хомко Олена Петрівна – учитель української мови й літератури комунального закладу «Навчально-виховне об'єднання №32 «Спеціалізована загальноосвітня школа I-III ступенів, позашкільний центр «Школа мистецтв» Кіровоградської міської ради».

Список використаних джерел:

1. Інтелектуальний резерв. URL: <https://sites.google.com/d/1hcl7f8EayOkMIYNErDijiPDoodYZ1JMX/p/1YA6Fr-X8wavb5KdCBn4GeIlxvOIAv8pe/edit>.
2. Купцова В.В. Посібник гімназиста з української мови: навчальний посібник. Миколаїв: Миколаїв. обл. друк., 2014. 162 с.
3. Матеріали учасників обласного семінару-практикуму вчителів української мови і літератури «Особливості підготовки учнів до виконання олімпіадних завдань з української мови й літератури». URL: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1Fy6lKSShyYLejbBluPK4Vmgq6Lti-i0IOZKDew0MRuM/edit>.
4. Навчальні програми 5-9 класів для закладів загальної середньої освіти URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programi-5-9-klas-2017.html>.
5. Навчальні програми 10-11 класів для закладів загальної середньої освіти URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>.
6. Короткий термінологічний словник з морфології української мови / укладач Барань Є.Б. Берегове, 2010.
7. Оклі Барбара. Навчитися вчитися. Як запустити свій мозок на повну. Київ: Наш Формат, 2018. 272 с.
8. Орфографічний словник української мови. URL: <http://www.rozum.org.ua/index.php?a>.
9. Словник «Велика чи мала літера?». URL: <http://velyka-chy-mala-litera.wikidot.com>
10. Словник іншомовних слів. URL: <http://www.rozum.org.ua/index.php?a=index&d=18>.
11. Словник «Неправильно – правильно». URL: <http://www.rozum.org.ua/index.php?a=index&d>.
12. Словник синонімів української мови. URL: <http://www.rozum.org.ua/index.php?a=index>.
13. Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/>.
14. Словник «українського» суржика. URL: <http://www.rozum.org.ua/index.php?a=index>.
15. Словник UA. URL: <https://www.slovnyk.ua/index.php?s1=1&s2=0>.
16. Щодо методичних рекомендацій про викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2019/2020 навчальному році: лист МОН України № 1/11-5966 від 01.07.2019. URL: https://drive.google.com/file/d/0B2lcYYMrLW4acDVOWVRKUjh4TXV0aVJIM0dENXdudE5LVpZ/view?fbclid=IwAR1p1vUo5xqWcsNExhnvrLMOMcdy_qIOU0xFMGzstj8Mh7HL9Q46s8Oa3DQ.

Укладач: Котляренко Наталія Миколаївна

Інтелектуальний резерв

Завдання для підготовки учнів до олімпіади
з української мови й літератури

Підписано до друку 26.02.2024 р.
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».
Друк – принтер. Тираж – 100 прим.
Зам. № 431

Віддруковано в лабораторії інформаційно-методичного забезпечення
освітнього процесу КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського»,
вул. Велика Перспективна, 39/63, Кропивницький, 25006